STRIPSCHRIFT

Engelse stripweekbladen
Strip against racism
Crumb's Sketchbook

Nummer 159/160
Prijs f 7,–
verschijnt maandelijks

Oude nummers Stripschrift

Deze zijn nog steeds verkrijgbaar tegen de oorspronkelijke prijs. Vul de antwoordkaart in het hart van het blad in.

19 (f 2,25): Kabouterstrips, Paulus de Boskabouter nr. 14
55/56 (f 3,75): Special Peter de Smet de oer-Generaal, Fulco en de Miesmannetjes (uit 't Kapoentje).
65 plus (f 2,25): Interview Tibet, Rik Ringers leidt de dans (1955); Chick Bill; Tina; Jay Linch door Evert Geradts; De wonderen van Mu.
66 (f 2,25): Interview Franquin, Guust Flater, The Spirit van Wil Eisner, Dick Matena (over de Macaroni's); De wonderen van Mu.
68/69 (f 3,75): Marten Toonder-story Tom Poes en de schoonschijners Akim en Tarzan-pulpuitgaven; De wonderen van Mu.
70 (f 2,25): Marten Toonder 2 (Panda, Toonder-studio's); Jan van Haasteren; De wonderen van Mu; Tom Poes en de Schoonschijers.
74 (f 2,95): Zuiptor, Uco Egmond, Raymond Macherot (Chlorophyl. Poezekat); Domien ten Berge, Marten Toonder; professor Pi...
75/76 (f 4,25): Peter O'Donnell, Modesty Blaise; Willy Lohmann, Kraaienhove persiflage...
77 (f 2,95) Special Gerrit Stapel, Mijn vriend Andries; Aart Clerkx.
78 (f 2,95): Daan Jippes, Intercity Incident; interview 'Forest Bud' Sagendorf Popeye; Modesty Blaise.
79 (f 2,95) Jules Feiffer; Moem; Piet Wijn De Moorse Tovenaar; Tintin et moi
80 (f 2,95): Robbedoes, Fournier, The Hulk; De Tovenaar van Fop; De Moorse Tovenaar van Piet Wijn...
81/82 (f 4,25): Special Peyo, Smurfen; Depuis tekenaars; Tillieux en een Felix-herdruk
83 (f 2,95): Sjors en Pep (nu Eppo); Loriot; Dick Bos reclamestrip Glashard.
85 (f 2,95): Professoren in het Europese beeldverhaal (Zonnebloem, Barabas Adhemar, Sickbock, Prilwytskofsky, Kalker, Lupardi): Patty Klein. stripscenario's; Dick Bos...
86 (f 2,95): inhoudsopgave van Stripschrift nr. 49/50 t/m 84; Eddy Paape, SDCN...
87 :(f 2,95) Bert Bus, herdruk Nitokris, kartoenrubriek Ong-gezien, Toni Ungerer, Simpelman, Lucky Luke, LL-persiflage.
88 (f 2,95): Ridderspecial; Prins Valiant, De Rode Ridder, Vlaamse Ridderschap, Bob de Moor. Prins Valiant-persiflage, Wood, Tarzoon.
89 (f 2,95): Uitgeverij Casterman, Jacques Martin, Jacques Tardi, in de voetsporen van Jules Verne, Tardi-oorlogsstrip, Kuifje en de Picaro's, de 4 Helden, Craenhals, Kresse.
90/91 (f 4,60): Disney-special met Art Babbit, Floyd Gottfredson, Barks index, Fantasia, Donald Duck weekblad, Mickey Mouse- Donald Duck, een Bill Elder-persiflage, MM als oorlogsvrijwilliger.
92 (f 2,95): De auto in de strip, Jean Graton's Michel Vaillant, Julie Wood, MV strip, Strip en werkelijkheid bij MV, en Van strijd tot strip, Wim van Wieringen.
93 (f 2,95): herdrukken Pogo, Walt Kelly, Paulus de boskabouter, Toonder's Magister Hocus Pas, Jan Gerhard Toonder: De stripkunst van Marten Toonder. Ongezien: kartoen Yrrah uit VN.
94/95 (f 3,60): 2000 nummers Robbedoes-weekblad, hoofdredakteur Karel Cavens, de geboorte van Robbedoes in herdruk... Robbedoes index t/m nr. 2000; de dertigste verjaardag van het weekblad Kuifje, Pogo.
96 (f 3,25): Jijé-special interview, Pogologie, Jan Gerhard Toonder en Lo Hartog van Banda, Frans nieuws: La France Oh la la.
97 (f 3,25): Keizerstrip Trigië tekenaar Don Lawrence, Verdwenen Kuifjes door Har Brok teruggevonden, Selby Kelly weduwe van Pogo-tekenaar Walt.
98 (f 3,25): documentatie-nummer, Strips in de dertiger jaren, Herman Pieter de Boer: De Toverwereld van Doe mee. Mr. van Veen: De relatie kinderpretstripverhaal., Tripje, Gerrit Theodoor Rotman, George van Raemdonck, Bulletje en Boonestaak Soete suikerbollen van W.G. van de Hulst en Zn, Thijs IJs, Toonder's eerste beer... Barend Servet over Gijsje Goochem GG.
101 (f 3.95): Scenaristen special, Greg, Jacques Lob, Jean Michel Charlier, Pierre Dionnet; Blueberry, Pogo-persiflage door Wallace Wood/Harvey Kurtzman 66-ste en laatste Eric de Noorman-verhaal: De eerloze krijg.
102/103 (f 3,95): Kuifje weekblad, E.P. Jacobs, Bob de Moor en Claude Auclair, Lombard uitgaven, Henk J. Meyer, Rik Ringers, Eric de Noorman: De eerloze krijg.
104 (f 3,95): Subliem omslag van Joost Swarte en interview door Herman Pieter de Boer, verslag Kartoenale, Hollandse Stripschool, Pogo-herdruk, De eerloze krijg.
105)(f 3,95): 'Duckman' Carl Barks herdruk van een van zijn eerste Donald Duck verhalen, Daan Jippes; tien jaar Het Stripschap Tante Leny, Pogo en Eric de Noorman.
106 (f 4,95): Hugo Prattnummer, Luck Star O'Hara, VNU-story III, jaarlijkse stripdoorsnede, Pogo, Eric de Noorman.
107/108 (f 4,95): kapitein Rob, Pieter Kuhn, kapitein Robmusical, Evert Werkman, Eric de Noorman en Smurfen...
109/110 (f 4,95): Eppo-special, Henk Kuijpers (Franka), Bert Bus, René Follet, Peer en Uco, De VNU-story IV, kritiek op vooroordelen strips, Kuifje in Zwitserland, Pogo en Eric de Noorman...
111 (4,25): Stripproduktienummer: ontstaan van strips, tekenwerk (door Matena) scenaria, lettering, inkten, inkleuring, merchandising en syndication. Kapitein Rob, Pogo en Eric de Noorman...
112/113/114 (f 5,95): detectivestrips, Eisner en zijn Spirit, The Shadow, Schlomo Raven, Jack Palmer (Pétillon), Loro, Jess Long, Detectivefilms, Eric de Noorman.
115 (f 4,25): Strips en politiek, Willem, Peter van Straaten, Behrendt, Crumb, Eric de Noorman.
116 (f 4,95) Centsprenten en strips, Ben van Voorn en Piet van Elk, Alain Saint-Ogan, Toonder en Piëts Bassie, Chantal Montellier, Martin Lodewijk en Eric de Noorman.
117/118 (f 6,50): Interview Blanc-Dumont, Jijé-polemiek, inhoudsopgave Stripschrift nrs. 85-117/118, redaktionele Top 20, 1978, een boekenspecial, Pogo afsluiting, Eric de Noorman.
119 (f 4,95): Lucky Luck, Morris en Goscinny, De Ballade van de Daltons, 50 jaar Kuifje, Marketing van Stripschriften op de Nederlandse markt...
120 (f 4,95): Science Fiction met Leloup, Arman en Ilva, Dick Matena en Enki Bilal.
121 (f 4,95): Berni Wrightson, de horrorstrip op zijn best. De striphandel. De Stripkatalogus.
122/123 (f 6,50): Willy Vandersteen, Jerom, De blauwe reeks, Suske en Wiske wegwijzer.
124 (f 4,95): Palacios, strips op z'n Spaans, Noel Sickles, Stichter v.d. Caniffschool.
125 (f 4,95): Cuvelier-nummer met artikelen en herdruk, Pogo etc.
126/127 (f 6,50): De strips van Claire Bretécher, Ralph Bakshi, de animatieman.
128 (f 4,95): Guido Crepax en Valentina.
129/130 (f 6,50): Al Capp (1909-1979), Li'l Abner, Vakbond voor stripteknaars, Jacques Tardi.
131 (f 4,95): Dick Tracy, The Studio, Jeff Jones, Mike Kaluta, Berni Wrightson.
132 (f 4,95): Engelse dagbladstrips: Andy Capp, Jeff Hawke, Garth, Jane, The Perishers, Romeo Brown.
133 (f 4,95): Joost Swarte, Droomprijsvraag, Rose, Enquête.
134 (4,95): Beeldverhaal in de oorlog, Het beest is dood, Striphelden trekken ten oorlog.
135/136 (f 6,50): Willy Vandersteen artikelen, Klassieke strips uit Sprint, Blueberry, Jordaan.
137 (f 4,95): De kleine uitgevers, Rijperman, Yendor en Espee, De Vrije Balloen 5 jaar, Uderzo drinkt toverdrank.
138 (f 4,95): De familiestrips: Familie Snoek, Blondie, familie Doorzon, Jan, Jans en de kinderen, Prins Valiant.
139/140 (f 6,50): Theo van den Boogaard, Martin Lodewijk, Zweedse Strips.
141 (f 4,95): Daan Jippes naar Disney Studio's, Rostrum, Minitoe, Kapitein Rob + Romeo Brown.
142 (f 4,95): Droomprijsvraag, Dick Matena's witte kerst, The Empire strikes back, Indeks, Top-twintig.
143 (f 4,95): Amsterdam in strips, Kuifje voor het Amsterdamse gerecht, Lucca 14, Del Castillo.
144 (f 4,95): 1984, Ravian, Stripalbumkopers onderzocht, Prikkebeen.
145 (f 4,95) Frank Frazetta's Fantastische Wereld, 25 jaar Yrrah, Enki Bilal, Mort Walker: Sam's Strip
146/147 (f 6,50): Floc'h, Dominique Hé, Terug naar de Klare Lijn.
148 (f 4,95): Robert Gigi, Scarlett Dream, Het gezicht van Eppo.

RUILADVERTENTIES

Te koop of te ruil vele Kuifjebanden vanaf nr. 27 t/m 147 z.g.a.k. waarbij gezegd dient te worden dat het vele losse nrs. + ingebonden nummers bevat daarbij ook nog veel reclame ???? zoals het Guust Flater ???? Voor inl. A. Westerbaan, 010-833078, Indische Tuin 115, IJsselmonde.

Te koop gevraagd nummers Ohee weekblad. Opgave nrs. en prijs: G. Steenvoorde, pr. Bernhardstr. 12, 2202 LH Noordwijk aan Zee.

Te koop: Bommel mv 111-170. Voorts: mv 133, 138, 139, 147, 152, 154, 160, 163-171. Nvt 5 gel 6, 8, 11. Hgp 1-3. Ilg 25.3. B10.7, B20.1-4, B22.1-2, B23.1-16, B23.29, B25.1-2, B28.1-3, B32, B33.1-5, B34, B36.5-10, 13, 14, 16, 17, 21, 22 Dreumes Dribbel wordt koerier. Ome Keesje 1A. Vincent en het geheim van zijn vaders lichaam. Gevraagd: Dick Bos 2.69. Th. Somsen, Woestijnweg 56,8172 CS Vaassen, 05788-2867.

STRIPSCHRIFT

nr. 159/160 – 16e jaargang, 1982

Uitgegeven door Vonk/Uitgevers B.V. voor Het Stripschap, Nederlands Centrum voor Belangstellenden in Strips, goedgekeurd bij K.B. 30 sept. 1968.

Redaktie: Postbus 15268, 1001 MG Amsterdam (020-250975).

Uitgever: Vonk/Uitgevers B.V., Postbus 420, 3700 AK Zeist, tel. 03404-52292 (ná 17.00 uur: 030-791496), telex 70042.
Advertenties: Vonk/Uitgevers B.V., Postbus 420, 3700 AK Zeist, tel. 03404-52292, tst. 24.

Klachten over bezorging, adreswijzigingen en inlichtingen over abonnementen uitsluitend via Postbus 420, 3700 AK Zeist.

Redaktie: Hans van den Boom, Kees de Bree, Har Brok, Jac Drewes, Rob van Eijck, Hans Frederiks, Peter de Raaf.

Vaste medewerkers: Annelies Heidstra, Wim van Helden, Rob Møhlmann, Nico Noordermeer, Ernst Pommerel, Jan Smet, Hennie Wesseling, Rein van Willigen.

Omslagtekening:
© 1982 D.C. Thomson & Co.

Lay-out: Ad Vredenduin.

Stripschrift is verkrijgbaar:
- via een lidmaatschap/abonnement à *f* 55,—. Postgiro 1513000 of bankrekening 42.11.38.114, beide t.n.v. Het Stripschap te Amsterdam.
- via een abonnement (jan. t/m dec.) à *f* 45,— (buitenland *f* 54,50)
- via een CJP-abonnement à *f* 40,50
- losse nummers (ook verkrijgbaar in de boekhandel) à *f* 5,25. Dubbele nummers *f* 7,—. Postgiro 209948 t.n.v. 'Stripschrift' te Zeist.

Houders van een CJP-paspoort dienen zich via hun CJP-buro op te geven.

Lopende (bestaande) abonnementen kunnen eerst worden omgezet in het komende kalenderjaar.

Abonnementen op Stripschrift, opgegeven in de loop van een kalenderjaar, omvatten alle in de desbetreffende jaargang te verschijnen nummers.

Distributie voor België: Standaard Uitgeverij, Postbus 212, Belgiëlei 147a, 2000 Antwerpen, tel. 031/39.59.00.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, fotocopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Stripschrift en auteurs.

De verantwoordelijkheid voor de geplaatste artikelen berust bij de auteurs.

ISSN NR. 0165-845

Druk: Vonk Zeist.

Redaktioneel

In februari 1980 bracht Stripschrift een nummer uit met als thema: de Engelse dagbladstrips (nummer 132). Toen werd beloofd een jaar later met een nummer over de weekbladstrips te komen. Inmiddels meer dan twee jaren verder wordt deze belofte alsnog ingelost. In dit nummer een kijkje achter de schermen van de Engelse weekbladstrips, maar ook aandacht voor enkele dagbladstrips, met name voor de nieuwe strip ***Mixed Blessings*** *van Manny Curtis. Verder weer veel boekennieuws. Speciaal het schetsboek met het vroege werk van Robert Crumb krijgt ruime aandacht, maar ook de nieuwe Buldogserie, de nieuwe Barelli-reeks, en, onvermijdelijk, de Suske en Wiske-parodieën!*

Jac Drewes

In dit nummer:

pagina

Van Funny Folks tot 2000 AD, de Britse stripweekbladen 4
D.C. Thomson & Co., in uitgeefprodukten 8
2000 AD, featuring Judge Dredd 13
Colin Wilson, een gevangen tekenaar 14
John Burns: Ik zou ook graag voor Nederland willen tekenen 17
Manny Curtis: Een strip als Mixed Blessings had al jaren geleden gemaakt moeten worden 20
Mixed Blessings, strip van Manny Curtis 23
Suske en Wiske vogelvrij 26
Lezersoproep 27
Stripfiguren vogelvrij? 28
Sam's Strip 30
Robert Crumb is niet passé 32
De heruitgaven van Barelli, of De Moor als tekenmachine 36
De Buldog-reeks 38
Poststriptum 39
Boeken in 't Kort 40
Nieuws 42
Stripschapspagina 46
Shoe 47

Sommaire
Dans ce numero attention pour les hebdomaires des bandes dessinées en Angleterre. Aussi pour Robert Crumb's Sketchbook 1966-1967. A part ça il y a la rubrique 'nouvelles', livres du mois et une bande inédite de Manny Curtis: 'Mixed Blessings' sur racism.

Summary
In this issue attention for the British Weeklies, specially for the D.C. Thomson-Syndicate and 2000 A.D. of I.P.C. Further an in-depth review of Robert Crumb's Sketchbook 1966-1967 and the usual items as Books in short, News and Letters of our Readers. Reprints of Manny Curtis' Strip: Mixed Blessings, and of Shoe!

Van Funny Folks tot 2000 AD, de Britse stripweekbladen

Waar ter wereld kan je als striplezer kiezen uit zo'n dertig stripweekbladen?
Waar ter wereld kan je bovendien acht à tien van die bladen kopen voor een bedrag dat je in ons land kwijt bent aan één stripalbum? Geen idee? Toch ligt dat land maar op een (weliswaar flink verre) steenworp afstand: Engeland.
Dat moet dus wel een stripliefhebbers-paradijs zijn, zou je zeggen. Ten dele is dat ook wel zo. Het aanbod is enorm, de bladen zijn bijzonder goedkoop, maar daar is het dan ook eigenlijk wel mee gezegd. Er tegenover staan nogal wat nadelen. De tijdschriften zijn op een soort WC-papier gedrukt, kleur blijft – behalve in kleuterbladen – beperkt tot het omslag en een paar pagina's binnenin, de strips doen nogal eens erg ouderwets aan, zijn weinig gevariëerd en missen vaak iedere inspiratie.

De stripmarkt aan de overkant van het kanaal wordt al tientallen jaren beheerst door twee uitgeversgiganten: D.C. Thomson & Co., die in Dundee (Schotland) z'n hoofdkantoor heeft en I.P.C. Magazines, dat in London zetelt.
D.C. Thomson is goed voor een dertiental bladen, IPC neemt er een stuk of zeventien voor z'n rekening, maar omdat de oplages van de Thomsonbladen gemiddeld wat hoger liggen, verkopen beide bedrijven per week ongeveer evenveel stuks: ieder ruw geschat, toch wel meer dan drie miljoen per week.
In de marge proberen een paar kleinere uitgevers (o.a. Marvel Engeland) met Engelse edities van Amerikaanse comics of met op TV-series gebaseerde strips nog wat kruimels mee te pakken, maar tegen deze twee concerns kunnen ze toch niet op.

GOEDKOOP

Traditioneel zijn tijdschriften in Engeland altijd bijzonder goedkoop geweest. Dat is al zo sinds de jaren '80 van de vorige eeuw. In 1872 was in het parlement een wet aangenomen die in-

Een poging van Marvel U.K. een Engels superheldenblad te brengen. Het blad hield 't niet lang uit.

Voorbeeld van een op TV-sterren en -series gebaseerd stripblad.

hield dat ieder kind voortaan op school lezen en schrijven zou moeten leren. Alfred Harmsworth, een van de grondleggers van het IPC-concern, was de eerste die zich realiseerde dat voortaan niet alleen de welgestelde bovenlaag van de bevolking in tijdschriften geïnteresseerd zou zijn, maar dat spoedig ook de enorme arbeidersklasse bladen zou kunnen lezen.

In 1888 lanceerde hij zijn eerste tijdschrift, dat maar de helft kostte van wat de gevestigde uitgevers voor hun bladen vroegen. Binnen een jaar verviervoudigde de oplage zich! In 1890 kwam hij op de markt met het jeugdblad 'Comics Cuts', ook weer de helft goedkoper: een halve penny voor acht pagina's van half krantenformaat. Ook dit blad was een groot succes. Harmsworth haastte zich een tweede blad uit te brengen (Illustrated Chips) en ook andere uitgevers – waaronder Henderson, de uitgever van het oudste 'strip' blad van Engeland: Funny Folks – lieten zich niet onbetuigd. In een paar jaar tijd groeide het aantal bladen uit tot een indrukwekkend aantal. Vrijwel allemaal waren ze laag geprijst, goedkoop uitgevoerd en er werden indrukwekkende aantallen van verkocht. Niemand heeft in deze situatie sindsdien ook maar enige verandering kunnen aanbrengen.

Na-oorlogse pogingen om voor iets meer geld een stripblad in kleuren te brengen – het tijdschrift *Vulcan* was zo'n poging – liepen vrijwel steeds op niets uit. Enige uitzondering op de regel was *Eagle* (in Nederland verschenen als *Arend*) dat voor niet veel meer geld een totaal nieuw soort spektakulaire strips bracht en de na-oorlogse, wat ingedutte, stripbladen krachtig wakker schudde.

WAT STAAT ER IN?

Qua inhoud ontlopen de stripbladen van D.C. Thomson en I.P.C. elkaar niet veel. Beide partijen brengen kleuterbladen, humoristische stripbladen voor de jongste lezers, stripbladen voor meisjes en voor jongens.

Blijkens de inhoud van de verschillende bladen lopen meisjes in Engeland vooral warm voor kostschoolverhalen, mysterieuze verhalen en paardestrips, terwijl bij de oudere meisjes fotostrips over liefdesperikelen de laatste jaren 'je van het' zijn.

Bij jongens zijn de toppers (nog steeds!) oorlogsverhalen, verhalen over allerlei aktie-helden, over voetballers (het blad Roy of the Rovers) en dergelijke. Het meest succesvolle blad

EIGHT FOOTBALL PICTURE-STORIES!
ROY OF THE ROVERS
PLAY BETTER SOCCER
3 PICTURE CARDS FREE inside!
PLUS HOW TO GET A ALBUM, INTRODUCED BY DON REVIE!

is overigens *2000 AD,* dat nogal 'harde' Science Fiction-strips brengt en

ook bij de Britse stripverzamelaars enorm populair is. Nog maar een paar maanden oud is *Eagle,* een droevig slecht blad met fotostrips voor jongens en beslist niet te verwarren met de Eagle uit de vijftiger en zestiger jaren.
Omdat de Engelse bladen voor het overgrote deel nieuw werk bevatten, is een ontzaglijke berg tekenwerk nodig: zo'n 750 of meer pagina's *per week,* dat is bijna 40.000 pagina's per jaar! Helaas is een groot deel van deze papierberg van vrij magere kwaliteit...
Een gedeelte van deze produktie komt langs verschillende kanalen uiteindelijk ook in ons land terecht. Uitgeverij Holco in Alkmaar koopt veel meisjesstrips van D.C. Thomson voor publikatie in stripalbums en in bladen als Mariska, Peggy en Debbie. Uitgeverij Oberon in Haarlem plaatst nogal wat meisjestrips van I.P.C. en D.C. Thomson in Tina, Tina-albums en -boeken, koopt fotostrips voor Anita en brengt veel I.P.C.-strips in album uit: Billie Turf, Bessie Turf, Trigië, Rob van de Rovers, Sjakie, Olac, Archie, enzovoorts. Bovendien bestaan er bij Oberon plannen voor een voetbalstripblad wat Engels materiaal en zijn bij andere uitgevers publikaties in voorbereiding van oorlogstrips en van materiaal uit 2000 AD.

DE TWEE GROTEN

Van de twee dominerende uitgevers is D.C. Thomson een zo merkwaardig bedrijf dat het apart aandacht verdient (zie verderop).
I.P.C. is in feite een verre nazaat van Alfred Harmsworth' bedrijf *Amalgamated Press.* Deze uitgeverij begon er al gauw een gewoonte van te maken lastige konkurrenten de nek om te draaien door ze eenvoudigweg op te kopen. Zo kocht Amalgamated Press achtereenvolgens de stripbladen uitgeverijen Henderson (1920), Fleetway (1927), Target Publications (1939) en

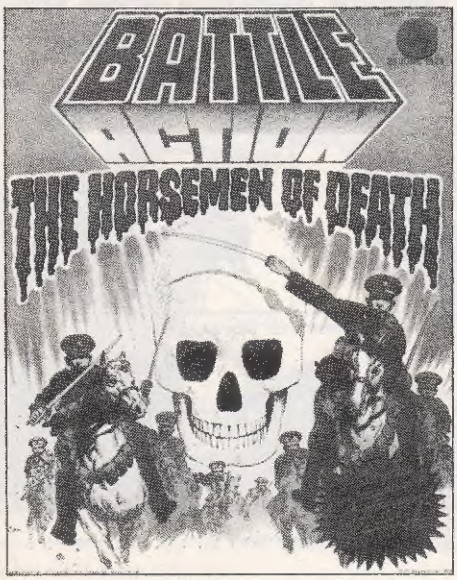

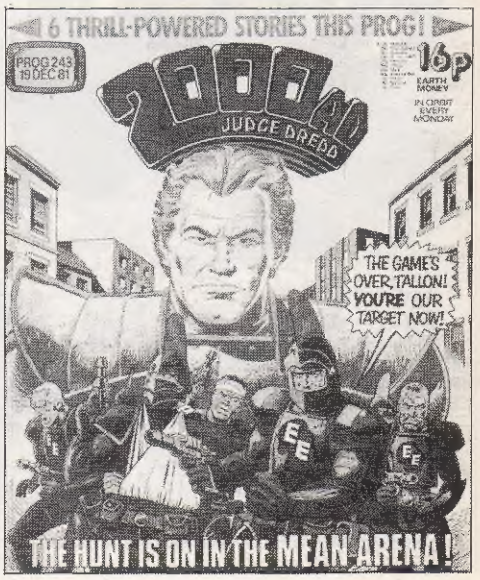
6 THRILL-POWERED STORIES THIS PROG!
2000 AD
JUDGE DREDD
THE GAME'S OVER, TALLON! YOU'RE OUR TARGET NOW!
THE HUNT IS ON IN THE MEAN ARENA!

IMPORTANT NEWS FOR ALL READERS!
IN THE FIRST ISSUE!
Part One of a super full-colour pull-out poster—
NEXT WEEK 'VALIANT' joins 'BATTLE' to bring you the most EXCITING ACTION STORIES ever!
BREAKTHROUGH!
From next week, you'll be getting the best of both worlds . . . the best of VALIANT, with ARNIE SHARP, THE BLACK CROW and, of course, ONE EYED JACK in a thrilling, new, up-to-the-minute setting; PLUS the best of BATTLE PICTURE WEEKLY'S tough, exciting war stories . . . the hard-fighting DARKIE'S MOB, do-or-die D-DAY DAWSON, super-cool soldier, MAJOR EAZY and tough Marine fighter, THE BOOTNECK BOY.
THE HEAT'S ON FOR BATTLE AND VALIANT
Better fill in the coupon below—hand it to your newsagent—and then you'll be sure of beating the extra demand!
BATTLE AND VALIANT
EXTRA INSIDE!
BRITAIN'S TOP WAR STORY PAPER JOINS FORCES WITH BRITAIN'S TOP ADVENTURE PAPER!
BATTLE PICTURE WEEKLY
and VALIANT
MORE THRILLS!
MORE DANGER!
GIANT POSTER!
AIRFIX

Aankondiging dat de bladen Battle en Action volgende week samengevoegd zullen worden.

J.B. Allen (1949). Ongetwijfeld zal men ook wel geprobeerd hebben D.C. Thomson's stripbladen over te nemen, maar zonder succes...

In 1960 was Amalgamated Press zelf het slachtoffer, toen het Daily Mirror krantenconcern erin slaagde het bedrijf op te kopen en het omdoopte in Fleetway Press. Twee jaar later kocht Daily Mirror ook uitgeverij Odhams op en kreeg daarmee nog een pakket stripbladen in handen; Odhams gaf een stel op Amerikaans materiaal gebaseerde bladen uit en was bovendien sinds een jaar of twee eigenaar van Hulton, de uitgever van o.a. Eagle.

Fleetway en Odhams werden in 1968 gereorganiseerd en met boekenuitgeverij Hamlyns, de Daily Mirror krantengroep, een vaktijdschriftengroep, een stel drukkerijen en nog wat klein grut samengevoegd tot het I.P.C.-concern (hèhè, bent U er nog?).

Qua opzet is het bedrijf aardig vergelijkbaar met het V.N.U.-concern; Het aantal bladen en de gemiddelde verkoop van die bladen is in Engeland met z'n veel grotere aantal inwoners wel een stuk hoger.

UITGEEFPOLITIEK

Van de twee 'grote jongens' is IPC de laatste jaren op de stripmarkt het meest aktief geweest. Een opsomming van de bladen die het bedrijf momenteel uitgeeft is weinig zinvol, omdat de lijst na een maand alweer verouderd zou zijn. Bij IPC worden voortdurend nieuwe bladen gestart en oude opgeheven of samengevoegd; een merkwaardige politiek die ervan uitgaat dat het gemakkelijker is een nieuw blad met veel tam tam aan een hoge startoplage te helpen (die dan in de loop van de jaren langzaam maar zeker afkalft) dan om een blad dat het niet goed meer doet weer op te krikken. Liever voegt I.P.C. twee bladen die de gevarengrens naderen samen tot eéń met de gekombineerde naam op het omslag (Battle/Action bijvoorbeeld, of Tammy & Misty), dat in die nieuwe formule dan weer een tijdje mee kan.

D.C. Thomson gebruikt deze truc ook wel af en toe maar probeert titels als 'The Beano' (44 jaar oud), 'The Dandy' (45 jaar oud) en dergelijke toch in leven te houden. Resultaat is wel dat iedere Britse volwassene onmiddellijk aan The Beano denkt als gevraagd wordt welke strips men kent.

En misschien is dát voor het traditionele Thomson-bedrijf al wel genoeg om het blad te blijven voortzetten! ■

EAGLE - THE NEW NATIONAL STRIP CARTOON WEEKLY
EVERY FRIDAY
THREEPENCE
EAGLE
14 APRIL 1950 No. 1
DAN DARE
PILOT OF THE FUTURE
THE HEADQUARTERS OF THE INTERPLANET SPACE FLEET SOME YEARS IN THE FUTURE
IN THE LAUNCHING CONTROL ROOM
KINGFISHER'S READY TO GO SIR HUBERT
RIGHT DAN
HELLO KINGFISHER FLEET CONTROLLER HERE. WE'RE GOING TO GIVE YOU THE GUN NOW. GOODBYE AND THE BEST OF LUCK
AUXILIARY ROCKET BOOST
THEY'LL NEED IT!
DANGER
SPACE SHIP TAKING OFF. DO NOT
THIS POIN
WELL THERE SHE GOES, SIR — I WONDER IF SHE'LL EVER COME BACK?
SHE'LL NOT BE IN THE DANGER ZONE UNTIL THIS TIME NEXT WEEK, DAN — ALL WE CAN DO UNTIL THEN IS WAIT AND KEEP OUR FINGERS CROSSED

Door George Rosie

D.C. Thomson & Co, in uitgeefprodukten

Alan Aldridge en George Perry, beiden van 'The Sunday Times', kwamen een aantal jaren geleden tezamen, om een boek voor te bereiden over Britse strips. Het moest een doordacht en goed gedocumenteerd werk worden. Het boek kwam er en werd zó goed verkocht, dat er zelfs een tweede druk van kwam. Maar helaas! ... Er ontbreekt wel het een en ander. Zoals bijvoorbeeld *Lord Snooty* en z'n vrienden en de stripheld *Desperate Dan!* En waar is *Biffo the Bear?* En waar zijn *Korky the Cat, Dennis the Menace, Little Plum, de Drie Beren, Roger the Dodger* en *Beryl the Peril* gebleven??
En nergens is *Minnie the Minx* the bespeuren? En mogen we ook even weten waar *The Bash Street Kids* zijn ondergebracht in dit boek??
Al met al zijn zomaar de 'Groten' uit de bladen Dandy en Beano spoorloos! Fraai naslagwerk is dat!

George Perry wimpelde dit ontbreken af, door te zeggen dat ze wel degelijk gepoogd hadden deze stripfiguurtjes in het boek te krijgen en dat ze meerdere malen de Uitgever benaderd hadden om toestemming, maar iedere poging liep stuk op die firma. Daar zeiden ze botweg dat ze iedere vorm van medewerking weigerden en daar konden wij het dus mee doen, aldus George.
De moeilijkheid is, dat de reeds genoemde stripfiguurtjes van de eerste tot de laatste pennesteek eigendom zijn van de, zich in een waas hullende, uitgeverij D.C. Thomson & Co uit Dundee (Schotland). Deze firma is helemaal niet geïnteresseerd in wat anderen willen, laat staan dat zij geïnteresseerd is in welke vorm van publiciteit dan ook. Zelfs de meest onschuldige vraag wordt keihard afgewimpeld. Ze zeggen gewoon, dat ze geen informatie verstrekken aan wie dan ook en zo is het. De firma opereert onder het motto: 'Slim is de zwijger'. Geen enkele D.C. Thomson journalist bijvoorbeeld, krijgt ooit de kans z'n werk te signeren. Ook staat geen enkele Thomson Hoofdredacteur of Manager vermeld in een handelsregister of gids. Nergens zul je de namen vinden van de Directieleden in het bekende 'Wie is Wie' of in de persgidsen. En juist dit nu trekt de aandacht!
Sporadisch tracht er iemand door het cordon van stilzwijgen heen te breken, om Thomson's toch ergens in the passen, doch tervergeefs. De mensen van de TV serie 'Man Alive' kwamen nergens en moesten genoegen blijven nemen met alleen maar straatopnamen, omdat ze geen poot binnen konden zetten. Stripfanatici, verzamelaars en noem maar op, die slechts hulde aan hun idolen wilden brengen, kregen eveneens de kous op de kop.
Kort geleden nog, heeft de Schotse tak van de BBC gepoogd een beeld samen te stellen van dit bedrijf, doch moest zich tussentijds gewonnen geven wegens gebrek aan samenwerking. Niemand wilde ook maar één woord zeggen voor onze camera's, vertelde Producer Alan Brown. Zelfs zonder camera is het verkrijgen van informatie over de simpele vraag wie de hoofdredacteuris van het blad 'Beezer' een ingewikkelde procedure, met allerei voetangels en klemmen.
Want bovenal; er worden géén namen genoemd.
D.C. Thomson & Co. mogen worden gerekend tot één van de succesvolste uitgevers in Engeland en veel van de door hen in omloop zijnde titels circuleren al zó lang, dat ze gerust volkseigendommen genoemd mogen worden. Hieronder vallen o.a. de titels Beano, Dandy, Beezer, Hotspur, Topper, Bunty, Judy, Jackie, My Weekly, People's Friend, Weekly News en ga zo maar even door. Zou er in Engeland wel iemand onder de 40 rondlopen, die niet met één van deze bladen opgegroeid is?
Naast de reeds genoemde titels, heeft D.C. Thomson & Co. óók nog 5 kranten in Schotland. Per week worden er zo'n 8 miljoen kranten, magazines en stripbladen gedrukt en verspreid. Twee en dertig titels in totaal dwarrelen er dan door Groot-Britannië.
Dit gigantische concern werd rond maart 1905 door William Thomson, Frederick Thomson en David Couper Thomson (tezamen met hun echtgenotes) opgericht, om de gezamenlijke familiebelangen en in bezit zijnde uitgeversrechten te exploiteren en reguleren. Dat bleek een prima idee te zijn! Vanaf het begin bleken de Thomsons natuurtalenten te zijn. Ze waren slim genoeg, om de gaten in de markt op te sporen en aan de werkende klasse een sprookjeswereld te bieden om even in te verdwijnen na de zware arbeid. Binnen een zeer korte tijd was Thomson & Co een kracht, waar men rekening mee moest houden, ondermeer door hun dagbladen 'The Courier' en 'The Argus'. Toen Frederick Thomson overleed in 1917, werd David Couper Thomson een machtig man. Hij besefte nu, dat hij z'n reactionaire zienswijzen zonder veel tegenstand van de familie kon doorzetten. En nu bezat hij daar òòk nog het kapitaal voor.

In de dertiger jaren groeide het bedrijf gestadig. Strip na strip veroverde de markt en magazine na magazine verscheen. Dit versterkte tevens de dagbladenverkoop van D.C. Thomson. Alhoewel D.C. Thomson, achter de schermen, nog steeds aan de touwtjes trok, werd het bedrijf bestuurd door zijn neef W.H. – Mr. Harold – Thomson, reeds sedert 1916 Directeur.
Afgezien van een aantal conflicten met de vakbonden heeft zich sedertdien weinig schokkends meer voorgedaan – behalve dan de dag waarop D.C. Thomson overleed op 93-jarige leeftijd. De firma is gebleven zoals vroeger: Men is nog altijd vakbondschuw er is nog altijd weinig ruimte voor nieuwigheden. De aandelen zijn nog altijd in de handen van de familie of van goede vrienden en Mr. Harold

Thomson en z'n twee zonen (Mr. Derek en Mr. Brian) zwaaien de scepter. Alles wordt vanuit het massieve rode fort in Dundee geordend en bestuurd. De gebouwen van 'The Courier' zijn het zenuwcentrum en alle Managers en Journalisten elders springen onmiddellijk in de houding als Dundee blaft.
Thomson betaalt z'n lagere personeel niet al te best. Als voorbeeld nemen we deze: Een van de employees kreeg in 1968 £16,— pond bruto per week. Daar moesen nog belastingen en sociale premies af plus een huishuur van £6,—. Van het overige moest hij vrouw en kind onderhouden.
Aan de andere kant is Thomson best gul met vakantiedagen en vakantie-extra's en ze helpen waar ze kunnen in moeilijke tijden. Er is een prima pensioenfonds en gewaardeerde medewerkers kunnen lage hypotheken in de wacht slepen. Men wordt er niet zo snel ontslagen wegens incompetentie, behalve wanneer er drugs, diefstal of sexuele wantoestanden in het spel zijn. James Cameron, een oud medewerker van het bedrijf, noemt de firma eigenaardig paternalistisch. Je wordt er als familielid geaccepteerd, maar dan wel van een streng Victoriaanse familie.

STRIPS

Niemand kan ooit Thomsons invloed op het stripgebeuren ontkennen. De strips zijn in 2 categoriën in te delen: Beano, Topper, Dandy etc. voor de jonkies en voor de oudere jonkies Hotspur, Victor, Judy, Bunty, Mandy etc. etc.
De eerst genoemde stripseries zijn in 1922 begonnen met het blaadje 'Rover' de voorloper dus van al deze titels. Dat was een blad met veel woorden en weinig plaatjes. Nu zijn die verhaaltjes omgetoverd in stripverhaaltjes en alhoewel ze nog steeds dezelfde inhoud hebben als toen (voetbal, cricket, Wild West avonturen enz.), zijn er helaas vreemde elementen in geslopen zoals de pop-scene. Deze horen er duidelijk niet thuis en dat is dan ook wel aan de verkoopcijfers te zien. Het blad Wizzard bijvoorbeeld verkocht in 1970 nog 500.000 stuks en nu nog maar 130.000. De raspaardjes echter uit de stal van D.C. Thomson & Co blijven Dandy en Beano, ondanks het feit dat hun formule uit 1930 dateert. Topper en Beezer ontstonden rond 1953/1955 en andere rond de jaren '60 en '70.
Alhoewel het huidige succes van Dandy en Beano te danken is aan de gezamenlijke inspanning van redakteuren Albert Barnes en Harold Cramond, werden de ijzersterke fundamenten door de gecombineerde talenten van R.D. Low en Dudley D. Watkins gelegd. Mocht D.C. Thomson & Co. ooit iets aan iemand te danken hebben (en mochten ze daar ooit voor uit willen komen), dan is dat wel Dudley D. Watkins. Deze man was een stripwerkgenie te noemen. Zonder schroom kan gezegd worden, dat hij waarschijnlijk èèn der beste aller tijden was in Engeland. Behalve z'n bijzondere begaafdheid op het tekenbord, bleek Watkins een man met oog voor ongewone combinaties. Hij combineerde het bekende met het bizarre en verkreeg zodoende puur surrealisme. 'Desperate Dan' bijvoorbeeld, leefde in het Wilde Westen, kompleet met Sherrifs, cactussen, paarden, saloons en noem maar op, maar óók met trams, lantarenpalen, auto's, postbodes, schoorsteenvegers en fabrieksschoorstenen.
Het geheel werd een soort prairie-Amsterdam dus. *Lord Snooty* daarentegen woont in een echt kasteel met heuse kantelen, doch slechts een steenworp verwijderd van een gasfabriek en haar arbeiders. En terwijl Lord Snooty

THE BEANO
WIN A DENNIS T-SHIRT! SEE PAGE 9
DENNIS MENACE
4p
DENNIS THE MENACE AND GNASHER
IN THE CHANGING HUT
HMMM! OUR JERSEYS ARE GETTING A BIT WORN
WE'RE PLAYING THE SOFTY STROLLERS IN A FIVE-A-SIDE MATCH TODAY.
NOT A VERY GOOD FIT! HUH!
MEANWHILE AT WALTER'S HOUSE -
OH, I HOPE THAT'S NOT A WRINKLE IN MY SILK SHORTS!
NEVER MIND, WATKINS - I'LL GIVE THEM ANOTHER PRESS AFTER I'VE IRONED YOUR FOOTBALL LACES.
SO - BAH! COMMON URCHINS! YOU DON'T EXPECT US TO TAKE THE FIELD AGAINST SUCH SCRUFF, DO YOU?
CHEEKS!
MORE ON BACK PAGE
The Beano

THE Dandy
4p
No. 1821 OCT. 16th, 1976
EVERY TUESDAY
KORKY the CAT
HOW DO WE SMUGGLE THIS CHEESE PAST KORKY WITHOUT HIM SMELLING IT?
I KNOW HOW, FELLAS!
I'LL TOSS THIS STINK-BOMB INTO HIS ROOM - THEN HE WON'T BE ABLE TO SMELL THE CHEESE!
OOH! WHAT A PONG!
PSSS
PONG
I MUST GET SOME FRESH AIR!
THE MICE! SO IT WAS YOU LOT!
-HA!
I'LL WRING YOUR ROTTEN NECKS!
OOYAH! WHAT TRIPPED ME?
AHAH
PONG
OOH!
HEE-HEE! HE CAN'T SMELL THE CHEESE NOW!
The Dandy

Son of a Duke But Always Pally—
With the Beezer Kids of Ash-Can Alley.

LORD SNOOTY AND HIS PALS

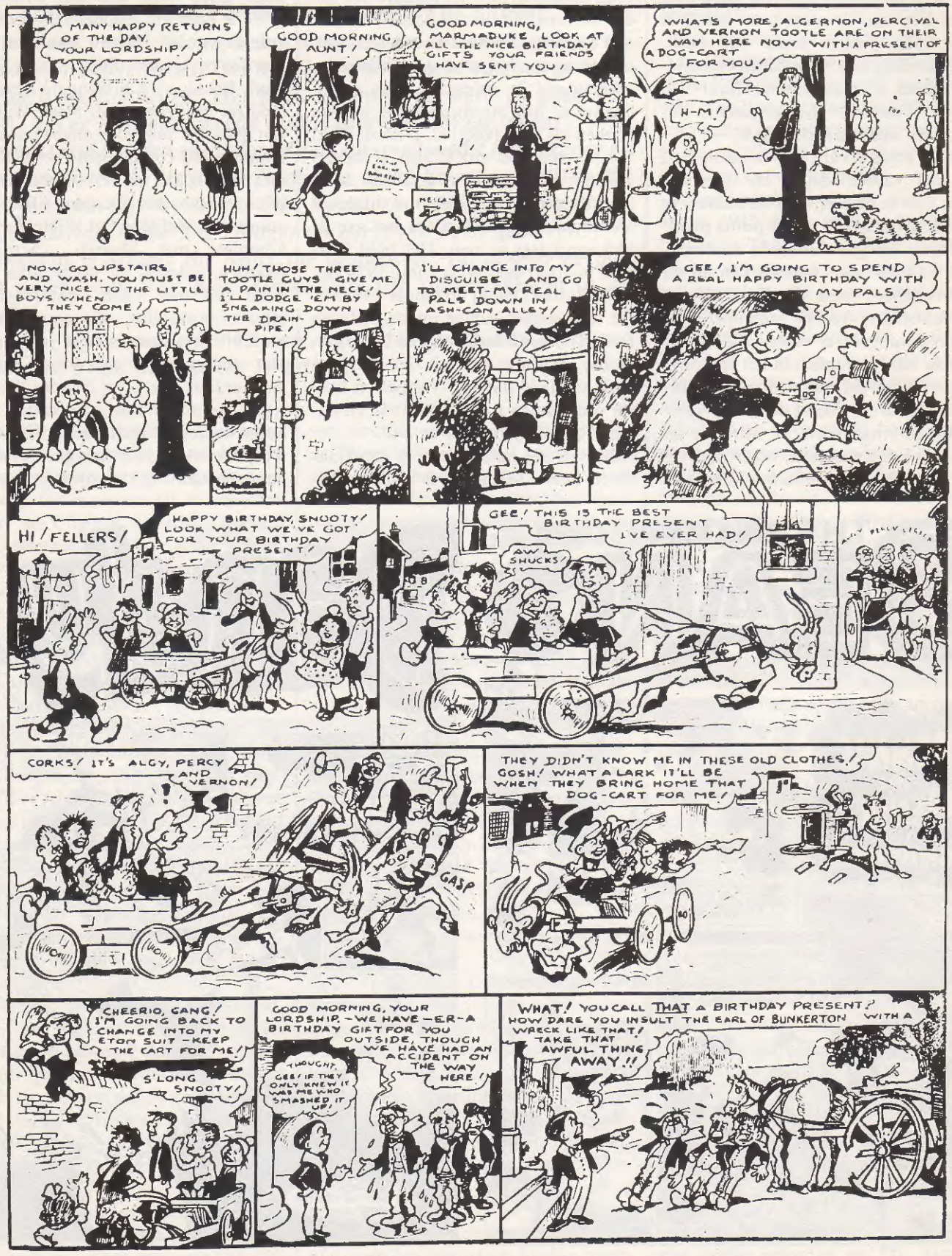
MANY HAPPY RETURNS OF THE DAY, YOUR LORDSHIP!
GOOD MORNING AUNT!
GOOD MORNING, MARMADUKE LOOK AT ALL THE NICE BIRTHDAY GIFTS YOUR FRIENDS HAVE SENT YOU!
WHAT'S MORE, ALGERNON, PERCIVAL AND VERNON TOOTLE ARE ON THEIR WAY HERE NOW WITH A PRESENT OF A DOG-CART FOR YOU!
H-M!
NOW, GO UPSTAIRS AND WASH. YOU MUST BE VERY NICE TO THE LITTLE BOYS WHEN THEY COME!
HUH! THOSE THREE TOOTLE GUYS GIVE ME A PAIN IN THE NECK! I'LL DODGE 'EM BY SNEAKING DOWN THE DRAIN-PIPE!
I'LL CHANGE INTO MY DISGUISE AND GO TO MEET-MY REAL PALS DOWN IN ASH-CAN ALLEY!
GEE! I'M GOING TO SPEND A REAL HAPPY BIRTHDAY WITH MY PALS!
HI! FELLERS!
HAPPY BIRTHDAY, SNOOTY! LOOK WHAT WE'VE GOT FOR YOUR BIRTHDAY PRESENT!
GEE! THIS IS THE BEST BIRTHDAY PRESENT I'VE EVER HAD!
AW SHUCKS!
CORKS! IT'S ALGY, PERCY AND VERNON!
WOO!
GASP
THEY DIDN'T KNOW ME IN THESE OLD CLOTHES! GOSH! WHAT A LARK IT'LL BE WHEN THEY BRING HOME THAT DOG-CART FOR ME!
CHEERIO, GANG! I'M GOING BACK TO CHANGE INTO MY ETON SUIT - KEEP THE CART FOR ME!
S'LONG SNOOTY!
GOOD MORNING, YOUR LORDSHIP. - WE HAVE - ER - A BIRTHDAY GIFT FOR YOU OUTSIDE, THOUGH WE HAVE HAD AN ACCIDENT ON THE WAY HERE!
THOUGHT GEE! IF THEY ONLY KNEW IT WAS ME WHO SMASHED IT UP!
WHAT! YOU CALL THAT A BIRTHDAY PRESENT? HOW DARE YOU INSULT THE EARL OF BUNKERTON WITH A WRECK LIKE THAT! TAKE THAT AWFUL THING AWAY!!

EVERY TUESDAY LOOK FOR FUN—"THE BEANO'S" ON SALE FOR EVERYONE.

een mooie zijden hoge hoed draagt en een spierwit gesteven overhemd, zien z'n vrienden er vaak uit alsof ze zo uit de onderwereld zijn gekropen; met opgerolde mouwen en te veel spierbundels. Toch was dit populair spul en zal het wel blijven ook.

Naast Desperate Dan en Lord Snooty tekende Watkins ook nog Mickey the Monkey (voorplaat van Topper), Biffo the Bear (voorplaat van Beano), Ginger en de legendarische Broons en Oor Wulli in 'The Sunday Post'. Daarnaast deed hij nog de 'Tom Thumb' strip, maakte enkele stripjaarboeken en werkte mee aan klassieke werken zoals Olivier Twist.

Watkins kon bergen werk verzetten en omdat men hem zo zelden zag in het openbaar, staken de roddelpraatjes al snel de kop op. Zijn relatie tot Thomson & Co, zo werd er rond gebazuind, was als de hersens tot het lichaam. De hersens weg, alles weg.

Watkins, die uit Nottingham afkomstig was en wiens vader ook zo in het drukwerkwereldje werkte, begon zijn loopbaan bij Thomson in 1925. Hij werkte voor jaren onder het aziend oog van Mr. Mark Anthony op de tekenafdeling en leerde snel. Nu nog weet men hem te beschrijven als een serieuze, weinig humor bezittende droogstoppel, met een voorliefde voor middeleeuwse kledij en vlotte pakken plus bolhoeden.

Eveneens bekend was z'n hang naar de religie en hij stichtte in Dundee een eigen sekte onder de naam 'De kerk van Christus; de Salem Kapel'.

Toen Thomson achter in de jaren '40 Watkins eindelijk betaalde wat hij waard was – en dat bleek heel veel te zijn – liet hij Winsterly House bouwen in de buurt van Broughty Ferry (een voorstadje van Dundee).

Winsterly nu is precies wat je kan verwachten van een stripartiest met een voorliefde voor middeleeuwse zaken. Het gebouw is wit, Tolkienachtig en heeft glas-in-lood ramen die in de vreemdste standen staan. Zelfs de voordeur lijkt wel een ophaalbrug. Het geheel is afgeschermd door bomen.

Hier werkte Watkins, het liefst midden in de nacht. Hij tekende dan zo razendsnel, dat het wel leek alsof hij steno schreef. Zelf schreef hij nooit een woord of scenario, maar tekende enkel en alleen in opdracht. Als Albert Barnes of Harold Cramond hem de nieuwste avonturen van Snooty of Desperate Dan toezonden, schetste Watkins deze als gevraagd en retourneerde ze prompt. Hij schetste in potlood en een ander trok z'n schetsen over met inkt. Zelf iets met inkt voltooien deed hij niet.

Er was, behalve het topsalaris dat Watkins van Thomson ontving, nòg een concessie bedongen. Terwijl niemand toestemming had het eigen werk te signeren, mocht Watkins dit wel. En toen Watkins in 1969 overleed, kreeg hij, als eerbetoon, een paar regels in het personeelsblad toegekend, die zo ongeveer vertelden dat hij veel werk had geproduceerd voor de firma. Tot op heden wordt Watkins echter gemist. Niemand die ná hem Snooty of Desperate Dan tekende heeft ooit die expressies er in kunnen leggen die hem eigen waren. The Sunday Post plaatst nu herhalingen van zijn vroegere werk in haar blad, omdat ze nieuwe verhalen van Oor Wullie en Broons (door anderen) niet aandurven.

Zo rond 1950 baarde D.C. Thomson & Co opzien met de striprevolutie van Leo Baxendale, The Bash Street Kids. Dit nu was wel iets anders dan het standaard werk en bleek aggressief, extrovert, overtrokken, walgelijk en buiten-

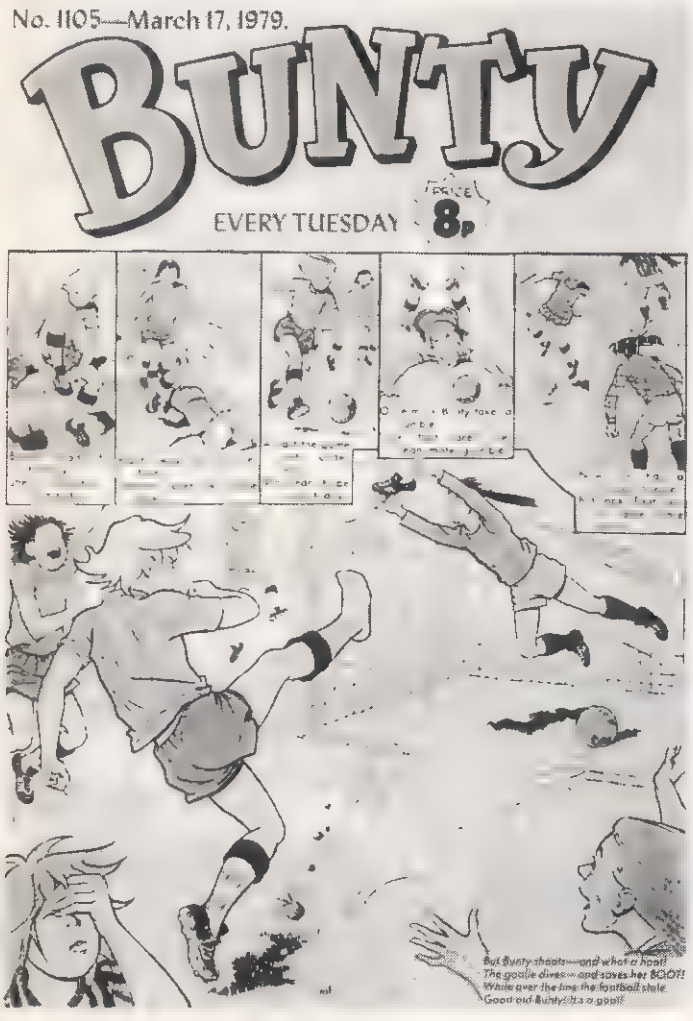

meisjesstripblad Bunty

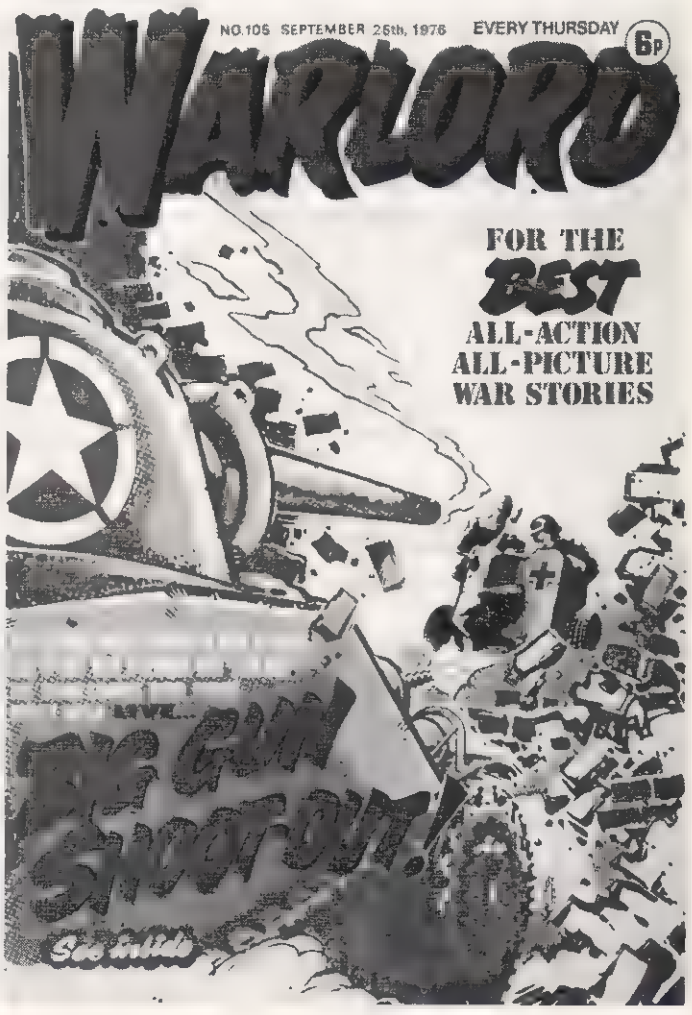

Oorlogsstripblad Warlord

proportioneel te zijn, met veel *aaaahhh's, gorgellls, kabammms* en ga zo maar door. Een verademing dus, maar de conservatieven verslikten zich er danig in. Toch is het werk van Baxendale in de traditiesfeer gekomen en voortgezet door o.a. Bob McGrath (The Three Bears), Ken Reid (Rodger the Dodger) en Ron Spence met Minnie the Minx.

Een ander stroming onstond bij Thomson toen wijlen David Law z'n Dennis the Menace presenteerde (niet te verwarren met de Amerikaanse gelijknamige strip). Prima werk, dat al snel gevolgd werd door Beryl the Peril en Corporal Clott. Gelukkig zijn deze stripfiguurtjes, door hun zware tekenlijntjes, makkelijk door anderen na te tekenen en tegenwoordig bijna niet meer te onderscheiden van het werk van hun geestelijke vader.

HOWARD HUGHES

Maar nu iets heel anders. Stel je toch eens voor, dat de helft van de jeugd ineens de Thomson strips en magazines links laat liggen en dat alle Schotten geen Thomson krant meer willen lezen. Nou, daar eten de Thomson's geen krentebol minder om, want ze bezitten nogal wat.

In Dundee hebben ze een pracht van een boekwinkel, daarnaast hebben ze veel geld gestoken in privé beleggingsmaatschappijen. Er zijn vele aandelen in de oudste investeringstrusts van Schotland, de Alliance en The Second Trust, waarvan Brian Thomson Directeur is. Verder bezitten ze nog 27% van The Clyde Paper Company en 25% van Southern Television. Die aandelen kochten ze in 1959. 'The National Newsagent' noemde ze de *Howard Hughesen* van de krantenwereld. Een ondoorzichtig en uitstervend ras.

He's the toughest of the tough—Watch our Danny do his stuff.

DESPERATE DAN
I WANT A HORSE AND IT'S GOTTA BE TOUGH BECAUSE I'M DESPERATE DAN!
THE HORSE DEALER OF BAD MAN'S GULCH IS
THIS IS A REAL TOUGH HORSE MISTER
IT'D BETTER BE!
BAD MAN'S GULCH 1 MILE
BAD MAN'S GULCH 1 MILE
SELL ME A BUD HORSE WOULD YOU?
AW GEE, DAN! YOU WOULDN'T BEAT ME UP WOULD YOU?
OH WELL! I GOT HIM ANYWAY!

En het lijkt er op, dat hierop geen enkele verandering. Wat Mr. Harold Thomson betreft: hij woont in een groot 19e eeuws landhuis met bijbehorende lappen tuin, akkers en berkenbossen in de buurt van het plaatsje Kemback. Uit gegevens van de Gemeente in die plaats blijkt, dat hij alle landerijen bezit in die gemeente, plus veel omringende landerijen in de omliggende dorpjes.

Mr. Brian Thomson woont nabij St. Andrews in een groots opgetrokken stulp. Hij leeft erg rustig, daar de plaatselijke bewoners helemaal niet weten wie hij is. Hij schijnt lid te zijn van 'The Royal and Ancient' golfclub (de bakermat van het golfspel) maar treedt ook daar niet op de voorgrond Derek Thomson, ook van de tak, woont in een, hoe kan het ook anders, groot nieuw huis in de buurt van Forfar. Ook deze hield zich zo rustig, dat zelfs de plaatselijke pers niet wist dat hij daar verbleef.

Hoe je ze ook bekijkt, of je ze nu aardig vindt of niet, feit blijft het dat deze familie de scepter zwaait in Dundee. Of, zoals een ex-werknemer, nu kleine zelfstandige, kwijt wilde; 'als ik iets over hen zou vertellen, zou ik in minder dan twee maanden finaal kapot zijn'. Gelukkig zijn er ook nog humoristische ogenblikken geregistreerd, zoals wie er ooit model stond voor Lord Snooty? Of, hoe Desperate Dan bijna de persen niet haalde. En Korky the Cat die zoekraakte in de overwerkte gelederen van de PTT, niet te vergeten! Maar over het algemeen, blijft de sfeer bij Thomson & Co doorspekt met een soort chronische onbereidwilligheid en nevelachtige bedrijvigheid. En dat zal zo wel blijven voorlopig...

vertaling: Hans Sonius

■

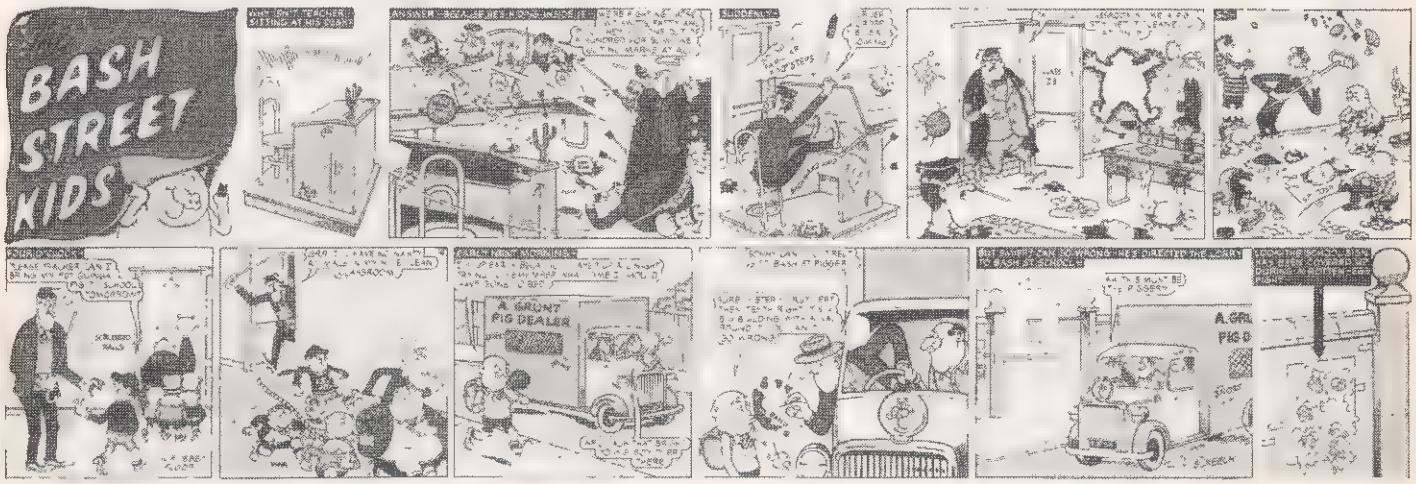

Leo Baxendale's Bash Street Kids

Door Jac Drewes

2000 AD FEATURING JUDGE DREDD

Eén van de meest populaire stripweekbladen van dit moment in Engeland is ongetwijfeld *2000 AD*. Het verscheen voor het eerst op 27 februari 1977, en al in het tweede nummer werd de strip *Judge Dredd* erin gepubliceerd. 2000 AD is een blad met een mengeling van SF-, Sword & Sorcery-, sport-, en oorlogsstrips, van een naar onze begrippen magere kwaliteit, met steeds wisselende schrijvers en tekenaars. Het geheel is ook kwa uitvoering gestoken in een futuristisch jasje, met het woordje *Prog* voor het nummer van de aflevering, de slagzin *In Orbit every monday* op de omslag, een prijsopgave voor de verschillende planeten, en bij elke strip een *creditcard*, waarop de makers vermeld staan. De schaarse informatieve rubrieken in het blad zijn gewijd aan ruimtevaartonderwerpen. De formule van het blad is een perfekte kombinatie van de superhelden- en sword & sorceryformules van de ook in Engeland populaire amerikaanse comicbooks en engelse sport- en oorlogsstrips.
Niet alleen de formule lijkt gedeeltelijk aan de comicbook-industrie ontleent te zijn, ook de wijze waarop het blad gemaakt wordt stemt grotendeels overeen met het produktieproces van de comicbooks. Steeds wisselende schrijvers en tekenaars voor eenzelfde strip. Een werkwijze die ook in Engeland gebruikelijk is, zowel bij de krantenstrips als bij de weekbladstrips, en die sterk wordt ingegeven door de noodzaak van massaproduktie van populaire strips ten behoeve van de stripsyndicaten.

JUDGE DREDD

Bepalend voor het gezicht van 2000 AD is haast van het begin af aan de strip *Judge Dredd* geweest. Judge Dredd, een kreatie van de man achter 2000 AD Pat Miles en schrijver John Wagner, is een politieman/rechter in Mega-City, de toekomstige grootstad aan de amerikaanse oostkust met bijna één miljard inwoners, met alle gevolgen van dien. Een soort super-New York dus. Een broeinest van kriminaliteit, zonderlinge slechterikken, kwaadwillende buitenaardsen en mutanten, ontregelde robots en spontane botsingen en konflikten, die het leven in een dergelijke rattekooi met zich mee zouden brengen. Judge Dredd, vaak genoemd bij zijn initialen JD, wordt daarbij de belichaming van een toe-

Judge Dredd in aktie

komstige Law & Order-praktijk, die onze stoutste verwachtingen en onze meest boze dromen verre te boven gaat.
Visueel heeft dit geleid tot een stripfiguur, die in zijn uiterlijk de harde gelaatstrekken van James Bond kombineert met de brede, deels op beschermingsstukken gebaseerde, lichaamsbouw van een ME-er, en een out-fit als van een Hell's Angel: helm, grote motor, zwarte kleding, borstschild aan een ketting en een adelaar als epaulet. Als voornaamste van het leger van ordebewaarders, de Judges, personifieert hij de beheersing van een toekomstige chaos en waanzin, waarvan sommige mogelijke voortekenen zich nu al aankondigen in de grotestadssamenleving, vooral ook in Groot-Brittanië.

Pastiche in Judge Dredd

BRIAN BOLLAND
Ook Judge Dredd wordt door steeds wisselende schrijvers en tekenaars gemaakt, alleen al omdat er elke week 6 tot 8 pagina's van moeten verschijnen. John Wagner bleef wel de belangrijkste schrijver, maar met name het aantal tekenaars is in de vijf jaar dat JD nu verschijnt gigantisch geweest. Tot eind 1981 waren dat er al 17. Zoals ook bij de amerikaanse comicbooks de goede tekenaars tegenwoordig bij name genoemd worden, zoals Carl Barks, Wallace Wood, Jack Kirby en Neal Adams, zo hebben ook binnen dit clubje zich een aantal wat meer onderscheiden. Zo werden zowel de outfit en motor van JD, als de architektuur van Mega-City ontworpen door de spaanse tekenaar Carlos Ezquerra, die ook de laatste tijd weer vaak JD tekent. De meeste episodes werden gemaakt door Mike McMahon, maar de meeste erkenning als tekenaar van JD kreeg Brian Bolland, die een goede striptechniek weet te kombineren met parodistische elementen. Dat laatste komt vooral tot uiting in het één-pagina begeleidingsstripje *Walter de Wobot, Fwiend of Dwedd,* waarin Mad-achtige grappen en zelfs figuren verschijnen, maar ook in JD zelf komt het voor. Bolland heeft inmiddels ook erkenning in Amerika gevonden en tekent nu voor DC.

BEDENKELIJK
Gezien de inhoud van 2000 AD en vooral Judge Dredd roept de enorme

Madachtige grappen en figuren

populariteit wel vragen op. Het succes van de formule is waarschijnlijk te danken aan de kombinatie van de amerikaanse comicbooksformules met het britse weekbladentraditie. Maar het is bedenkelijk dat een strip met een toekomstvisie, waarin chaos wordt beheerst door sterke mannen van het type Judge Dredd zo'n aantrekkingskracht uitoefent. Over het realistisch in beeld brengen van het bij die chaos en beheersing behorende geweld hebben we het dan nog niet eens. Als zoiets in de Eppo zou verschijnen, zouden we in Nederland een wederopleving van de stripcensuur kunnen verwachten.
Alleen wanneer het parodiërend element in Judge Dredd wat meer ontwikkeld zou worden, valt een verder succes van JD misschien toe te juichen. ■

Door Jac Drewes

Colin Wilson, een gevangen tekenaar

Vorig jaar dook onder de tekenaars van Judge Dredd in 2000 AD opeens een voor mij bekende naam op. Sinds 1977 verschijnt er een Nieuw-Zeelands striptijdschrift onder de naam *Strips,* waarin vooral het werk van ene Colin Wilson nogal opvallend van kwaliteit was.
Dat er in Australië en Nieuw Zeeland strips gemaakt en gelezen worden hoeft geen verbazing te wekken, gezien de afkomst van veel van de inwoners. Daarbij gaat het uiteraard vooral om engels en amerikaans materiaal, maar ook europese strips, zoals bijvoorbeeld Blueberry, zijn er bekend. Daarnaast bestaat er ook een binnenlandse traditie, waarbij in Australië het meest legendarisch de krantenstrip *Ginger Meggs* van James Bancks is.
Strips* is een blad met zowel werk van jonge tekenaars, als artikelen over nieuwe en oude strips. Colin Wilson tekende in de eerste nummers de vervolgserie 'The Chronicles of Spandau' en een aantal omslagen, waarin zijn mogelijkheden vooral goed naar voren kwamen. Ook tekende hij voor een ander tijdschrift: *Noumenon.

NAAR HET MOEDERLAND
In april 1980 gaat Wilson naar Engeland om daar zijn geluk te beproeven. Als visitekaartje begint hij aan een lang verhaal, 'End Game', met een verrassend afgewogen tekenstijl en striptechniek. Maar zoiets is aan de engelse stripmarkt niet besteed. De wijze waarop in Engeland strips worden geproduceerd leent zich moeilijk voor strips op albumlengte. Er moet gewoon elke dag of elke week een aflevering gemaakt worden, waarbij herhaling en herkenbaarheid belangrijker zijn dan kwaliteit. En dan raak je als buitenlander al snel gevangen. Voor een verlenging van zijn verblijfsvergunning moest Wilson over vast werk beschikken, en dat kon hij als tekenaar alleen krijgen bij de grote syndicaten.

Colin Wilson in gesprek met Jac Drewes

Colin Wilson komt in augustus 1980 bij IPC terecht, waar hij wordt ingeschakeld bij de massaproduktie van 2000 AD als 'Art-Robot', zoals het blad zijn tekenaars zo treffend noemt. O.a. dus voor Judge Dredd, maar ook voor Rogue Trooper, een futuristische oorlogsstrip en ander werk. Daarmee zijn de verwachtingen, waarmee Wilson naar het in zijn ogen moederland van de strip was getrokken, aan banden gelegd. Hij heeft zich moeten schikken in het verrichten van het eenvoudige handwerk van het stripmaken, terwijl hij gezien zijn talent waarschijnlijk elders veel grotere mogelijkheden zou hebben gehad.

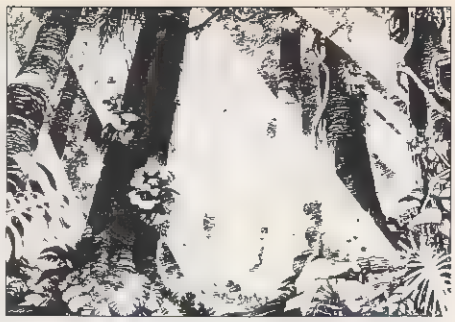

Maar niet alleen zit hij binnen Engeland vast aan IPC en 2000 AD, hij kan gezien de situatie rond zijn verblijfsvergunning ook Engeland niet verlaten. Zelf probeert hij de positieve kanten van zijn situatie ook te zien.

"VLIEGENDE SCHOTELS," "UFO'S" - HOE MEN ZE OOK NOEMT, AL EEUWEN LANG HEBBEN MENSEN ZE GEZIEN...
HET PROBLEEM IS DAT DE GROTE MEERDERHEID DIE ZE NIET GEZIEN HEEFT, HET NIET GELOOFT
DROMMELS, WAT IS DAT...?
2000 A.D.
Credit Card:
SCRIPT ROBOT K. GOSNELL
ART ROBOT C. WILSON
LETTERING ROBOT TONY JACOB
COMPU-73
OP EEN DAG IN 1985 PASSEERDE EEN GROEP UFO'S EEN SPACE SHUTTLE OP MAAR EEN PAAR HONDERD METER
VERDORIE, FLOYD, MOET JE ZIEN!

ZE GAAN RICHTING MAAN, SIR
LAAT ALLE CAMERA'S LOPEN EN ROEP MISSION CONTROL - IK WIL TOESTEMMING VOOR EEN OMLOOP OM DE MAAN OM EEN ONDERZOEK IN TE STELLEN, DAARVOOR HEBBEN WE GENOEG ZUURSTOF

NA DE TOESTEMMING, HALVERWEGE DE MAAN..
DONDERS! ER WORDT EEN ENORME HOEVEELHEID ENERGIE VERBRUIKT AAN DE ACHTERZIJDE VAN DE MAAN!
ER IS OOK EEN STERKE UITZENDING VAN RADIOGOLVEN SIR!

KAN JE ER IETS VAN MAKEN?
NEE SIR MAAR DE ATOOMSTRUKTUUR VAN WATERSTOF LIJKT ALS BASIS VOOR DE CODE GEBRUIKT TE WORDEN, NET ALS BIJ DE BOODSCHAPPEN DIE ONZE WETENSCHAPPERS MET DE VOYAGERS MEEGESTUURD HEBBEN

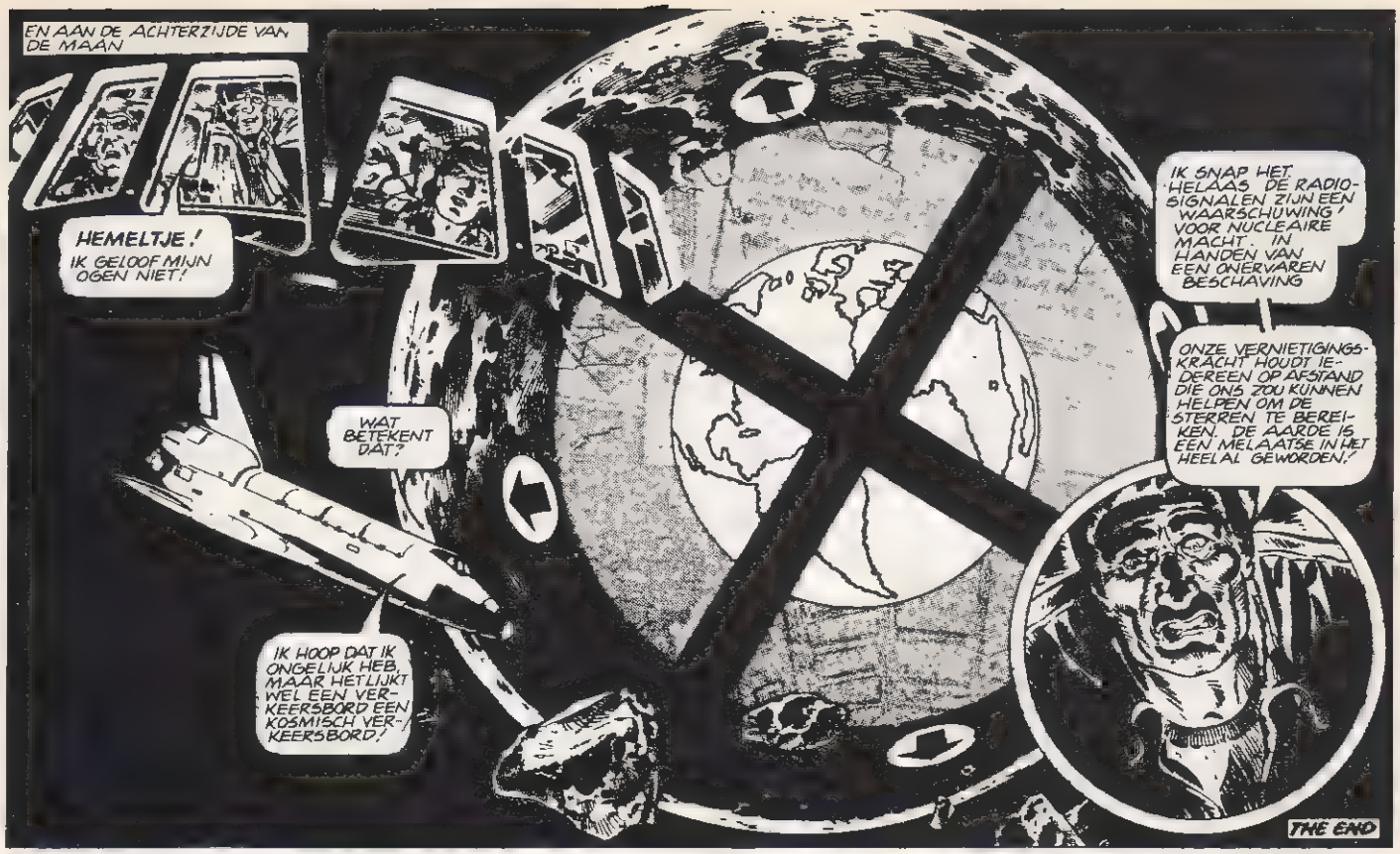
EN AAN DE ACHTERZIJDE VAN DE MAAN
HEMELTJE! IK GELOOF MIJN OGEN NIET!
WAT BETEKENT DAT?
IK HOOP DAT IK ONGELIJK HEB, MAAR HET LIJKT WEL EEN VERKEERSBORD EEN KOSMISCH VERKEERSBORD!
IK SNAP HET. HELAAS DE RADIOSIGNALEN ZIJN EEN WAARSCHUWING VOOR NUCLEAIRE MACHT IN HANDEN VAN EEN ONERVAREN BESCHAVING
ONZE VERNIETIGINGSKRACHT HOUDT IEDEREEN OP AFSTAND DIE ONS ZOU KUNNEN HELPEN OM DE STERREN TE BEREIKEN. DE AARDE IS EEN MELAATSE IN HET HEELAL GEWORDEN!
THE END

De wekelijkse produktiedwang vindt hij een goede leerschool om routine op te doen en werkdiscipline aan te leren. Het is te hopen, dat hij langs deze weg een definitieve verblijfsmogelijkheid weet te bereiken, en de handen vrij krijgt om te tekenen wat hij werkelijk wil en kan. ■

door Rob van Eijck

John Burns: Ik zou ook graag voor Nederland willen tekenen

Laat op de avond van 31 oktober vorig jaar, in de eetzaal van een Londens hotel dichtbij Regent's Park, waar het personeel druk doende was de tafels leeg en weg te ruimen, vond een gesprek plaats met *John Burns,* een gerenommeerd Engels striptekenaar, die enkele uren eerder tijdens het jaarlijks diner van de SSI een prijs voor zijn stripwerk had gekregen. Deze prijsuitreiking van de *Society of Strip Illustration* vond plaats in kombinatie met de *ComiCon,* de jaarlijks Engelse stripdag. Wat betreft opzet en bezoekersaantal is de ComiCon te vergelijken met de stripdagen van het Stripschap tegen het einde van de zestiger jaren: het fandom in Engeland staat nog in de kinderschoenen.

De Society of Strip Illustration is tot op zekere hoogte eenzelfde soort organisatie als het Stripschap in Nederland, maar met het belangrijke verschil dat de SSI in tegenstelling tot het Stripschap niet door de fans is opgezet, maar door de stripmakers zelf. De SSI is opgericht om het stripwezen te promoten, de artistieke ontwikkeling ervan te stimuleren en kontakten te bevorderen tussen iedereen die in de stripwereld zijn brood verdient. Sinds 1978, toen de SSI van de grond kwam, houdt deze vereniging maandelijks bijeenkomsten, geeft zij een tweemaandelijks blad uit, organiseert zij conventies, stimuleert zij tentoonstellingen en onderhoudt zij kontakten met het buitenland.

Over de ontwikkeling van de betekenis van de SSI gaf John Burns zijn visie in het gesprek dat we met hem hadden, terwijl daarnaast ook Eagle, het Engelse paradepaardje van de vijftiger jaren, ter sprake kwam, alsmede de eigen strips van Burns, die ondanks de vermoeienissen van de enerverende ComiCon-dag en het nogal gehaast verlopen en rijkelijk overgoten diner, waarbij hij zijn prijs in ontvangst had genomen, zijn gedachten nog helder bij elkaar gehouden bleek te hebben.

– *Eerst graag 'n paar vragen over Eagle. Wat heb je voor dat blad gedaan?*

Ik ben in *Eagle* terechtgekomen via het blad *Boys World.* Lang geleden, voordat IPC de rechten van de *Eagle*-strips opkocht, tekende ik voor *Boys World* de strip *Wrath of the Gods,* die ik van *Ron Embleton* had overgenomen. Vlak voor het einde van dat verhaal werd *Boys World* opgeheven en de laatste afleveringen van mijn strip hebben ze toen in *Eagle* laten verschijnen. Ik maakte de strip over twee pagina's voor *Boys World,* maar om hem in *Eagle* te kunnen publiceren hebben ze toen mijn dubbele pagina's in tweeën gehakt: ze hebben alle plaatjes verknipt om de strip op twee aparte pagina's te krijgen. Vreselijk... mijn hele lay-out was naar de knoppen. Daarvóór tekende ik af en toe iets voor *Eagle.* Ze hadden een wekelijks avontuur van een zwervende journalist, die overal op de wereld van alles beleefde en die strip werd afwisselend door allerlei tekenaars gemaakt. Er waren meer van dat soort dingen voor *Eagle* te doen, maar dat was al in de tijd dat het blad aan het afsterven was. En niet lang daarna ging *Eagle* naar IPC.

– *Was Eagle belangrijk voor de Engelse stripwereld?*

Natuurlijk, *Eagle* was belangrijk omdat het kwaliteit had; een kwaliteit waar toen, in de jaren vijftig, niets ter wereld tegenop kon. Iedereen schijnt

John Burns met zijn SSI-onderscheiding

ervan geleerd te hebben, behalve wij Engelsen, dat het om kwaliteit gaat. En die enorm hoge kwaliteit had *Eagle* toen overduidelijk.

– *Je zegt dat niemand toen tegen de kwaliteit van Eagle opkon, maar in België bestonden er toen ook tijdschriften van zeer hoge kwaliteit.*

Maar vergeet niet dat wij die niet kenden. Je hebt gelijk, ik ben wat al te chauvinistisch... ik ben een Brit, weet je. Toch zul je moeten toegeven dat de kwaliteit van de kleurendruk en van de tekenaars het tegen wat dan ook ter wereld kon opnemen. In die tijd hadden we wat strips betreft helemaal geen oog voor wat er op het kontinent gebeurde: iedereen was op Amerika gericht. En daar bleven ze toen zo achter wat de kwaliteit betreft dat wij ons als voorlopers op stripgebied beschouwen. En ook als je *Eagle* vergelijkt met de andere stripblaadjes die er toen in Engeland bestonden... Er ging in feite een heel nieuwe wereld open. Voor tekenaars die normaal in zwart/wit of in vale kleurtjes werden gepubliceerd, was het fantastisch om een blad als *Eagle* te hebben. Dus hadden wij het gevoel dat niemand ons dat kon verbeteren. Dat blijkt dus nu wèl te kunnen, maar toch was *Eagle* in zijn tijd het allerbeste, ook al duurde het niet lang. En daarom lopen nu ook alle uitgevers en tekenaars te roepen dat er een nieuwe *Eagle* moet komen.

– *Wat was de betekenis van het einde van Eagle?*

Voor mij? Geen werk meer! Ik was toen al beroepstekenaar, dus ik kan niet meer zeggen dan: het verlies van mijn werk. Maar ik heb alleen voor *Eagle* gewerkt in de periode dat het blad sterk achteruit ging en in niets meer leek op de *Eagle* in zijn gloriepe-riode.

Dennis Gifford[1] en ik hadden het idee om *Dan Dare*[2] weer tot leven te brengen in de jeugdbijlage van het blad *Reveille;* eigenlijk niet *Dan Dare* zelf, maar... *Son of Dan Dare.* Dennis is toen naar *John Saunders* gegaan om daar toestemming voor te vragen, want John had de rechten van *Dan Dare.* Saunders vond het goed, dus ik heb toen een zwart/wit-aflevering gemaakt van de *Zoon van Dan Dare,* met de *Mekon* er weer in. Maar na één aflevering werd de strip afgekapt, omdat Saunders zei dat ze van plan waren weer een nieuwe *Eagle* te gaan maken. Maar toen kwamen ze met het blad *2000 AD* op de proppen, dat niets met de oude *Eagle* te maken had en waarmee ze dat idee dus volkomen om zeep hielpen. En zo is ook de *Society of Strip Illustration* begonnen.

GEESTELIJKE STUDIO

We wilden iets opzetten om onze markt uit te breiden, dus we gingen denken aan een soort 'geestelijke studio', waar we kennis en ideeën konden uitwisselen en via buitenlandse kontakten eventueel verhalen aan de Europese markt konden verkopen. Zo werd de SSI geboren, ongeveer drie jaar geleden.

– *Als je nu naar de resultaten kijkt...*

Het is iets heel anders geworden dan ik wilde. Ik zag de SSI vooral als een ontmoetingsplaats van tekenaars om ideeën uit te wisselen en elkaar te helpen. Maar er zijn schrijvers bijgekomen en redakteuren en uitgevers, terwijl ik wilde dat de SSI alleen voor tekenaars zou zijn. Maar dat lukte niet: we moesten de hele stripwereld binnenhalen, dus dat hebben we toen gedaan. De SSI is veel omvangrijker geworden dan ik gewild had en ik weet niet of dat wel zo goed is; de tijd zal het leren. We diskussiëren voortdurend over copyrights en over de teruggave van originele tekeningen en of er een vakbond moet komen en al dat soort dingen... Ik geloof niet dat de SSI erg goed funktioneert.

THE SEEKERS
by J. M. Burns & L. A. J. Lilley
LOOK...GIVE IT TO US STRAIGHT, DARLIN'. HAS THAT THIEVIN' BUM ST. AGNEW COME INTO MONEY?
ER... YES
THEN WE'LL HELP YOU FIND HIM. THERE'S NO HARM IN BE N' HANDY WHEN HE COLLECTS
YEAH! WE WANNA BE THERE WHEN HE'S GOT THE BREAD IN HIS HAND!
WHERE CAN WE FIND YOU, DARLIN'?
WE'RE GOING TO HAVE ANOTHER GO AT SEEING HIS WIFE. RING US AT THE SEEKERS' NUMBER IF YOU COME UP WITH SOMETHING
DO YOU THINK WE DID THE RIGHT THING, GIVING THOSE NUT-CASES OUR PHONE NUMBER?
I HONESTLY DON'T KNOW...
...BUT THEY MAY DISCOVER ST. AGNEW BEFORE WE DO
I'D LOVE TO SEE THE LOOK ON UNA'S FACE IF SHE HAS TO TAKE A CALL FROM TOM BUNCE WHILE WE'RE NOT THERE!
ESPECIALLY IF HE CALLS HER 'DARLIN'!'
WHAT'S THE POINT IN COMING BACK TO ST. AGNEW'S WIFE AGAIN?
WELL, IT'S POUNDS TO PENNIES SHE ONLY GAVE US THE BRUSH-OFF BECAUSE SHE THOUGHT HER HUSBAND OWED US MONEY...
PERHAPS WE'LL GET A DIFFERENT RECEPTION IF SHE GIVES US A CHANCE TO TELL HER OF THE INHERITANCE
MRS. ST. AGNEW... I'D LIKE TO...
WHAT, YOU TWO AGAIN? —I TOLD YOU BEFORE, HE'S NOT HOME!
MRS. ST. AGNEW TRIES TO SLAM THE DOOR IN SUSANNE'S FACE, BUT PETER ROBSTALLS HER WITH A HEFTY SHOULDER-CHARGE.
WHAT THE...?
THIS IS BREAKING AND ENTERING! I'LL HAVE THE LAW ON YOU FOR THIS! I'll...
WILL YOU JUST SHUT UP AND LISTEN FOR A MINUTE?
WE WANT TO CONTACT YOUR HUSBAND TO TELL HIM HE'S INHERITED SOME MONEY UNDER THE TERMS OF HIS UNCLE'S Will!
OH...!

Una Frost van The Seekers door John Burns

– *Nu hebben we het over de omstandigheden waaronder tekenaars in Engeland moeten werken...*

Ja, iedereen die je hier op de *ComiCon* wilt interviewen zal die omstandigheden naar voren brengen en er over klagen. Als we naar het buitenland kijken, zien we dat tekenaars betaald krijgen voor de eerste publikatie van hun strips en verder alle rechten zelf houden. Hier kennen we dat niet! Het stripverhaal is in Engeland geboren met *Alley Sloper;* dat was de eerste stripfiguur ter wereld. Maar het is net als met alle andere dingen die wij hebben uitgevonden of waarmee wij zijn begonnen: anderen nemen het over en verbeteren het, terwijl wij achterblijven. Als je voor een grote uitgever of syndikaat werkt, krijg je eenmalig betaald voor je werk en daarna niets meer. Je krijgt geen royalties of wat dat ook meer. Ik werk gedeeltelijk

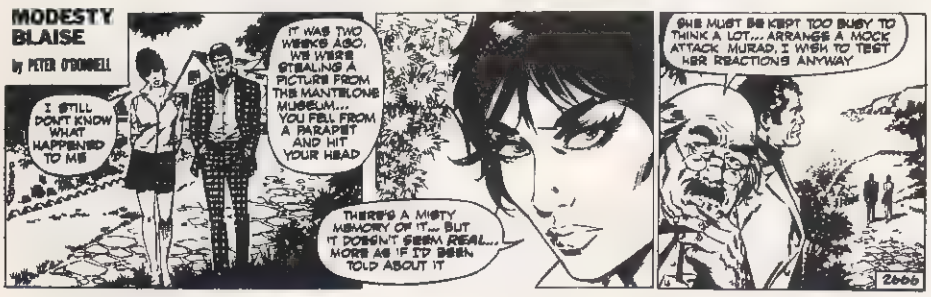
MODESTY BLAISE
by PETER O'DONNELL
I STILL DON'T KNOW WHAT HAPPENED TO ME
IT WAS TWO WEEKS AGO. WE WERE STEALING A PICTURE FROM THE MANTELONE MUSEUM... YOU FELL FROM A PARAPET AND HIT YOUR HEAD
THERE'S A MISTY MEMORY OF IT... BUT IT DOESN'T SEEM REAL... MORE AS IF IT'D BEEN TOLD ABOUT IT
SHE MUST BE KEPT TOO BUSY TO THINK A LOT... ARRANGE A MOCK ATTACK. MURAD, I WISH TO TEST HER REACTIONS ANYWAY
2606

Modesty Blaise van Enrique Romero

1. *Dennis Gifford:* bekend Engels striphistoricus die een aantal boeken over de Engelse strip heeft geschreven.
2. *Dan Dare:* topstrip van het blad Eagle, in Nederland bekend als *Daan Durf* uit Arend.

voor kranten en daarvoor werk ik op basis van een kontrakt, waardoor ik kan proberen zoveel mogelijk rechten in eigen hand te houden. Normaal krijg je een derde deel van de rechten, dat je half om half moet delen met de schrijver. Maar zo'n regeling geldt alleen voor kranten en niet voor tijdschriften, hoewel ik kort geleden hoorde dat er ook bladen zijn die alleen het eerste publikatierecht kopen, maar tegen een erg lage prijs. Normaal gesproken krijgen wij een redelijk bedrag voor onze strips, maar verliezen we alle rechten. Als je een cheque van IPC wilt innen moet je eerst, voordat je je geld krijgt, een papier tekenen waarop staat dat je al je rechten afstaat.

– *Een soort chantage dus.*
Dat zijn *jóúw* woorden... voor het geval iemand van IPC Nederlands kan lezen, haha...

– *Het verbaast me niets dat tekenaars als Don Lawrence en Keith Watson graag voor Nederlandse bladen werken...*
Ja, natuurlijk, ik zou dat ook graag willen. Je krijgt dan een goed basissalaris en daarvoor verkoop je alleen je eerste publikatie. En dat bedrag is bijna even hoog als wat in Engeland betaald wordt voor alle rechten. Daarom hebben we ook de SSI opgericht... maar die is nu een andere richting ingeslagen.

TOT MIJN NEK IN HET WERK

– *Welke strips heb je zelf getekend?*
Ik heb *Kelpie* getekend, een soort Koning Arthur-verhaal. Kelpie is assistent van de tovenaar Merlijn, maar spreekt alle toverspreuken verkeerd uit. Daar

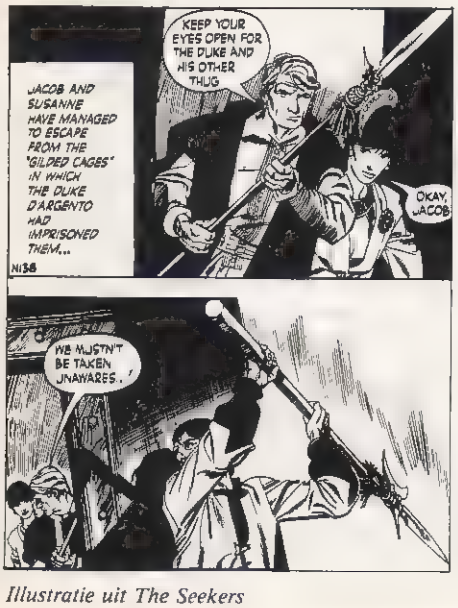
JACOB AND SUSANNE HAVE MANAGED TO ESCAPE FROM THE 'GILDED CAGES' IN WHICH THE DUKE D'ARGENTO HAD IMPRISONED THEM...
KEEP YOUR EYES OPEN FOR THE DUKE AND HIS OTHER THUG
OKAY, JACOB
WE MUSTN'T BE TAKEN UNAWARES.
Illustratie uit The Seekers

kon ik dus mijn fantasie goed in kwijt. En... ja, ik heb zovéél strips getekend. Voor de *Daily Sketch* heb ik de *Seekers* getekend en drie jaar geleden heb ik *Modesty Blaise* getekend, na *Romero.* Iedereen haatte mijn tekeningen omdat ik werkte in een stijl die zeer dicht bij die van de eerste tekenaar lag, bij die van *Jim Holdaway. Peter O'Donnell,* de schrijver van *Modesty Blaise,* heeft me eens verteld dat Jim, toen ik de *Seekers* nog tekende en hijzelf *Modesty Blaise,* had gezegd: die kerel van de *Seekers* tekent bijna hetzelfde als ik. Maar toen Jim stierf en Romero de strip overnam, had ik mijn eigen strips; en niemand heeft me toen trouwens voor *Modesty Blaise* gevraagd. Maar goed, uiteindelijk heb ik toch een jaar lang *Modesty Blaise* gemaakt en iedereen had er aanmerkingen op omdat ik anders tekende dan Romero. Ook de krant zelf, de *Evening Standard,* was het daar mee eens en dus werd ik ontslagen. De lezers houden niet van een zo grote stijlbreuk als een strip door een andere tekenaar wordt overgenomen. Daarom was het logisch dat de lezers klaagden en dat ik werd ontslagen. toen ben ik weer voor de *Evening News* gaan werken, aan de strip *Smithy,* over een soort mannequin die topspion wordt. Maar jammer genoeg fuseerde de *Evening News* toen met de *Evening Standard* en die kon me natuurlijk geen werk meer geven, omdat die krant me zelf het jaar daarvoor ontslagen had. Dus stond ik weer op straat.
Tegenwoordig teken ik *George and Lynne* voor de *Sun,* een soort humor strip die een beetje in de lijn ligt van *Romeo Brown.* En voor het blad *Look In* heb ik *Tomorrow People* getekend, naar de televisieserie; alle strips in *Look In* zijn gebaseerd op televisiewerk. Daarvóór heb ik *Space 1999* ge-

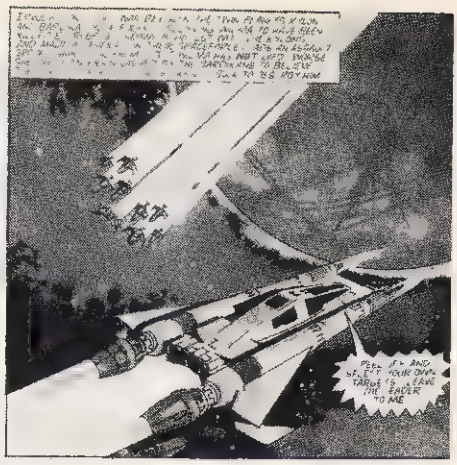

tekend, die nu door *Mike Noble* is overgenomen. *Bionic Woman* heb ik ook opgezet voor *Look In,* en nu teken ik *Buck Rogers.* Ik hoop ook een strip over *Adam Ant* voor *Look In* te gaan tekenen, als dat blad de rechten ervoor kan krijgen. En voor de *Sunday Sun Magazine* teken ik *Eartha.*

– *Dus je zit niet bepaald zonder werk*
Nee, ik zit er tot mijn nek toe in. Per week teken in 24 stroken zwart/wit en 14 plus 8 stroken kleur.

– *Dan werk je zeker dag en nacht door?*
Nou niet de *hele* nacht. Ik ben nu, met de *ComiCon,* een week op vakantie en daarom moest ik de vorige week 8 stroken *Eartha* in kleur tekenen, 28 stroken *Buck Rogers* in kleur en 36 stroken *George and Lynne* in zwart/wit; en dat alles in vijf dagen. Tja, als ik een week vrij wil hebben, moet ik vooruitwerken. Maar nu kan ik even uitrusten, op dit interview na althans.

– *Dan zal ik je nu maar met rust laten. Heb je nog een slotwoord?*
Ja, ik wou dat ik in Europa werkte, dan kon ik er mijn gemak van nemen. Misschien kan ik nog eens in Spanje gaan wonen, want daar hebben ze een lekker klimaat, en van daaruit voor Nederland gaan tekenen.

Rob van Eijck

■

Door Rob van Eyk

Manny Curtis: Een strip als Mixed Blessings had al jaren geleden gemaakt moeten worden

Het onderwerp is steeds een heet hangijzer geweest. Zo heet, dat tot nu toe nog geen enkele stripmaker zich er aan gewaagd heeft. Of misschien kunnen we beter veronderstellen dat geen enkele uitgever het onderwerp tot nu toe expliciet heeft durven publiceren. Waarschijnlijk zijn er wel tekenaars geweest die het onderwerp bij de kop hadden willen pakken, maar hebben die uitgevers liever de boot afgehouden uit angst een deel van hun publiek tegen zich in het harnas te jagen.
Maar nu is het er dan toch van gekomen. Tekenaar/schrijver Manny Curtis is er in geslaagd zijn *Mixed Blessings* gepubliceerd te krijgen, een strip die handelt over het rassenprobleem. En dat nog wel in Engeland, een land dat niet bekend staat om het ontbreken van problemen tussen de verschillende rassen. Of misschien daarom wel juist in Engeland.

Manny Curtis met Hennie Wesseling

Mijn strip *Mixed Blessings* gaat over vooroordelen van allerlei aard, op grond van kleur, godsdienst of wat dan ook. Daarom was het erg moeilijk de strip gepubliceerd te krijgen: het heeft ongeveer drie jaar geduurd voordat ik ermee kon beginnen. Ook de redaktie van de krant waar ik toen voor werkte, de *Sun,* had het gevoel dat ze er nog niet helemaal klaar voor waren, hoewel ze de strip erg konden waarderen. Gelukkig vond een andere krant de *Star,* toen ik ze voorstelde *Mixed Blessings* op te nemen, dat het hoog tijd werd dat een dergelijk onderwerp aan de orde gesteld werd, op een manier die niemand zou beledigen maar alleen het probleem zou belichten.

– *Je liep dus al lang met het plan voor een dergelijke strip rond?*
Eigenlijk had ik hem al tien jaar geleden willen opzetten in het weekblad *Titbits,* waarin ik toen de strip Algie en Fred had, die een beetje leek op de *Mixed Blessings* van nu. In het begin gaf dat heel wat moeilijkheden vanwege de verspreiding in Zuid-Afrika, maar die problemen konden overwonnen worden. Die strip heeft zo'n vijf jaar gelopen en had een redelijk succes, maar was toch niet echt een antiracistische strip, zoals *Mixed Blessings* dat wèl is. Het ging over kinderen, waarvan sommige toevallig zwart en sommige toevallig blank waren.
Een strip als de mijne had al jaren geleden gemaakt moeten worden, maar ik weet niet of dat ligt aan de tekenaars of aan de uitgevers. Waar ik me wel eens bezorgd over maak, is de positieve manier waarop historici over cartoonisten praten: ze zeggen dat je, als je wilt zien hoe de situatie in het verleden was, in welk land dan ook, moet kijken naar het werk van de cartoonisten. dan weet je hoe de situatie vroeger wèrkelijk was. Maar als iemand over honderd jaar denkt dat er in Engeland geen enkele niet-blanke woonde omdat hij naar het werk van de cartoonisten heeft gekeken, kun je hem dat niet kwalijk nemen. Het onderwerp is taboe.

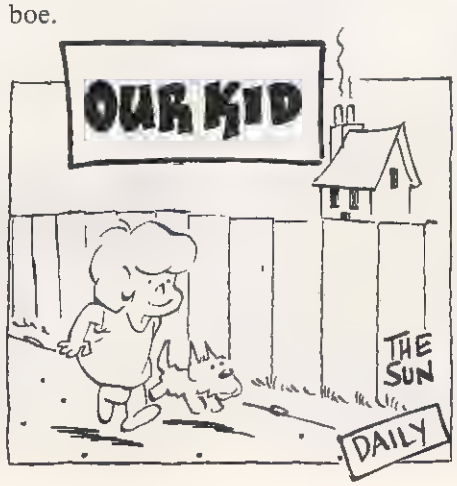

– *Waaraan is het ontbreken van dit onderwerp in de stripwereld te wijten?*
Ik weet het niet... Het kan meerdere oorzaken hebben. Misschien heeft nog niemand in een strip een zo hechte entourage geschapen dat daarin een gekleurd iemand een natuurlijke plaats heeft, en niet alleen wordt ingevoerd om de reden dat hij gekleurd is. Maar misschien komt het wel omdat tekenaars erg op de penning zijn. Het kost meer inkt om een figuur in te zwarten dan wanneer je kunt volstaan met de omlijning...

– *En de uitgevers zijn waarschijnlijk bang hun publiek tegen zich in te nemen?*
Precies. Geen enkele uitgever wil zijn publiek van zich vervreemden. Toch zou een uitgever zich ook moeten realiseren dat een groot deel van zijn publiek bestaat uit gekleurde mensen. En als die mensen alleen artikelen lezen en tekeningen zien die over blanken gaan, of als er alleen bij straatgevechten en misdaden melding wordt gemaakt van gekleurde mensen, dan verkrijgen zij daarmee in een weinig rooskleurige situatie. Er wonen genoeg zwarte mensen in dit land om door iedereen als een belangrijk bestanddeel van de hele gemeenschap beschouwd te worden.

– *Waarom laat je in Mixed Blessings kinderen optreden en geen volwassenen?*

Omdat kinderen nog zo onschuldig zijn. Als ze ouder worden, en 'wijzer' en meer 'opgevoed', verliezen zij datgene waarmee ze geboren zijn, nl. hun *kleurenblindheid.* Als ze opgroeien gaan ze vinden dat er verschil is, dat de 'anderen' anders zijn dan wij, door wat hun ouders thuis vertellen en door wat hun leraren op school vertellen. Ik heb dus kinderen genomen van een leeftijd waarop ze elkaar in de eerste plaats op vriendschap beoordelen en niet op kleur.

HUMOR LOST PROBLEMEN OP

Als ik mijn strips maak vanuit de racistische invalshoek, dus met bestaande vooroordelen en het bestaande wanbegrip, ben ik me ervan bewust dat het vooroordeel het mes is dat naar twee kanten snijdt. Vooroordeel werkt ook andersom, ook van de zwarte naar de blanke. Misschien heeft de zwarte daar gegronde redenen voor, misschien ook niet... maar waarschijnlijk wel. Maar omdat dit een feit is, zorg ik er in *Mixed Blessings* voor dat er met betrekking tot rassensituatie een zeker evenwicht. Toch valt de meeste nadruk natuurlijk op de blanke onverdraagzaamheid ten opzichte van de zwarten, omdat er meer blanken dan zwarten in Engeland zijn. Daarom zijn er meer blanke problemen met zwarten dan zwarte problemen met blanken en dus hebben de zwarten het in verhouding veel moeilijker.

Als er geen boodschap in mijn strip ligt, en ik geloof dat dat zo is, dan hoop ik dat mijn boodschap zo ver mogelijk verspreid kan worden, omdat wij het probleem dat ik daarin behandel al vele jaren kennen; en het zal nog vele jaren blijven bestaan. Je lost dat probleem niet op door mensen op te voeden. Je kunt ze je mening verkondigen, maar dat betekent niet automatisch dat ze je ook geloven en je boodschap doorgeven. Maar er is iets dat we allemaal gemeen hebben, of we nu zwart, blank, groen, rood, joods katholiek of protestant zijn... Als je aan iemand vraagt: kun je goed behagen? Dan zal hij gemakkelijk durven zeggen dat hij daar helemaal niets van terechtbrengt. Of als je vraagt: kun je je eigen auto repareren? Dan zal hij zonder moeite durven zeggen dat hij daarvan geen verstand heeft en dat hij hem altijd naar de garage brengt. Maar als je de volgende vraag stelt: heb jij gevoel voor humor? dan zal iedereen zeggen: Ja, natuurlijk! Niemand wil ooit toegeven dat hij geen gevoel voor humor. Dus wat we allemaal gemeen hebben, is *humor,* en op grond daarvan hoop ik dat de rassenscheiding afgebroken kan worden door het gebruik van humor.

– *Geloof je dat de kracht van een strip groot genoeg is om enig werkelijk effekt te hebben?*

Dat zou zo moeten zijn, maar dat hangt van de kwaliteit en de intentie af. Allereerst moet je een duidelijk standpunt hebben, daarna moet je dat standpunt in beeld gaan brengen en de enige manier waarop je dat kunt doen is *met nadruk:* je schrijft met nadruk en je tekent met nadruk. Als je iemand grijs tekent in plaats van zwart, verzwak je je standpunt. Als je een zwarte in je strip haalt, moet het niet zo zijn dat die persoon in het verhaal evengoed blank had kunnen zijn. Ik ben ervan overtuigd dat dat een absolute voorwaarde is. Als je zwarten in je strip zet moet je daar een reden voor hebben, omdat de kulturen van zwarten en blanken tot nu toe verschillend zijn geweest. De kulturen beginnen nu met iedere generatie meer in elkaar over te vloeien, maar dat kan pas volledig gebeuren als de blanke de zwarte aanvaardt voor wat hij als mens is. Tot dat moment geloof ik niet dat de zwarte in de strip een toekomst heeft, behalve als middel om een standpunt te verkondigen.

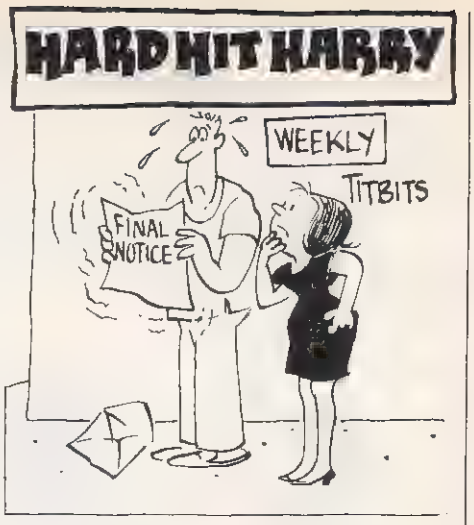

– *Heb je al reakties gekregen op je strip, van zwarten of van blanken?*

Voordat ik met de strip kon beginnen had ik de toestemming nodig van de Commission for Racial Equality. Ik heb hen mijn strip voorgelegd en zij keurden hem goed. Toen de strip vervolgens bij de *Star* aanbood en zei dat ik de CRE benaderd had, hebben zij nagegaan of dat waar was en de CRE heeft toen de *Star* gekomplimenteerd met het feit dat zij zo vooruitstrevend waren in hun opvattingen, zoals de CRE dat noemde. Dat vond ik dus een nogal positieve reaktie. We hebben ook wat reakties van lezers gekregen en vreemd genoeg was daar geen enkele afwijzende reaktie bij.

– *Heb je ook persoonlijke reakties gekregen?*

De zwarten aan wie ik de strip heb voorgelegd, vonden hem leuk, net als de blanken aan wie ik hem heb laten zien. Maar ik wil graag anti-reakties. Sommige ideeën die ik heb gebruikt moeten nogal hard aankomen, dus ik hoop dat iemand nog eens een erg kwade brief schrijft. Want als dat gebeurt, weet ik dat ik mijn doel heb bereikt. Maar de mensen van wie ik wil dat ze reageren, blijven vreemd genoeg erg rustig.

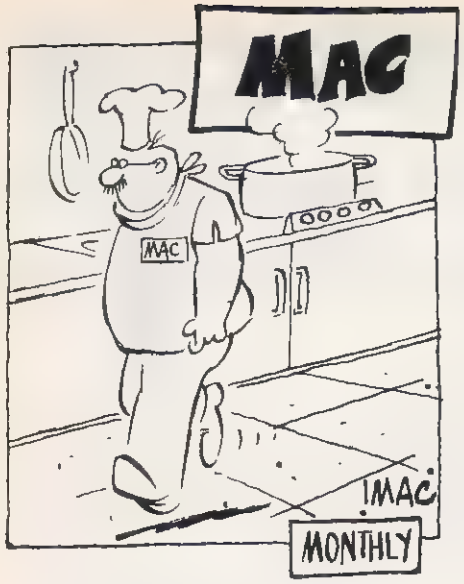

– *De zwijgende meerderheid?*
De zwijgende *minderheid,* hoop ik.

RADIO EN TELEVISIE

– *Kun je in het kort vertellen wat je vóór Mixed Blessings hebt gedaan?*
Vóór *Mixed Blessings* had ik een strip in de *Daily Sun* over een meisje dat helemaal gek was van televisie, en daarvóór heb ik in Titbits *Hard Hit Harry* gedaan, over een man en een vrouw; en *Algie and Fred,* ook in Titbits. Maar ik heb de periode achter me gelaten, waarin je in de rij moet gaan staan om een stripje te verkopen. Ik heb ook voor radio en televisie gewerkt. Voor de meeste Engelse humoristische programma's heb ik teksten geschreven, zoals voor *Two Ronnies, Dave Allen, Harry Secombe, Tommy Cooper, Not the Nine O'Clock News,* etc. Het beste dat ik op dat gebied heb gedaan vind in zelf de teksten van een paar jaar geleden voor het satirische programma *Don't ask us* van de BBC. Geen van de akteurs in dat programma was erg bekend en daarom hebben ze mijn teksten letterlijk geaccepteerd; dat is héérlijk voor een schrijver.
Het grootste succes dat ik op dat terrein heb gehad was met het kortste dat ik ooit geschreven heb, en eigenlijk was het een onverdiend succes. Het ging ongeveer zo: er staat een politiewagen langs de snelweg en er komt een Jaguar langsrijden met een snelheid van zo'n 200 kilometer per uur, waarop een agent naar de politiewagen holt en tegen de chauffeur zegt: vlug, volg die auto! Waarna deze uit de wagen komt en achter de Jaguar aanholt. Die hele scene duurde maar vijftien of twintig sekonden, maar het publiek lag plat van het lachen. Dat kwam omdat de akteurs het zo geweldig deden. Ik voelde me een beetje gegeneerd, want het succes kwam niet door het script, maar door de manier waarop de scene gespeeld werd.

– *Hoe zou je je stijl van humor willen omschrijven?*
Ik geloof dat ik kan zeggen dat het vooral mijn eigen stijl van humor is. Als anderen er de stijl van een andere schrijver in zien, dan is dat toeval: als ik een situatie voor ogen heb, verbeeld ik die op mijn eigen wijze. Wat ik het meest probeer te vermijden, is het maken van goedkope grappen over handicaps van mensen. Ik zal nooit iemand laten stotteren en ik maak geen grappen over blinde mensen of iets dergelijks, want ik vind dat bijzonder unfair. Je ziet dat soort grappen vrij veel, maar ik vind ze buitengewoon stuitend.

GOD ALS INSPIRATIEBRON

Het grootste voordeel voor een cartoonist, waar ook ter wereld, is dat hij de grootste liefhebber van cartoons aller tijden aan zijn zijde heeft: een man die *'god'* wordt genoemd – als we er tenminste vanuit gaan dat het een man is. Hij heeft een tekstboek geschreven voor cartoonisten, het Oude Testament, en dat had zoveel succes dat hij een vervolg heeft geschreven, het Nieuwe Testament. In de Bijbel zijn meer ideeën voor humoristische situaties te vinden dan waar ook ter wereld. Ik zal een voorbeeld geven: neem de situatie met Adam en Eva in de Hof van Eden. Adam zegt tegen Eva: vertel eens, schat, is er een ander? En achter haar hangt de slang die met zijn staart vlakbij haar geslachtdeel kronkelt. Of neem de Ark van Noach. Als de bijbel een klein beetje anders was geschreven,

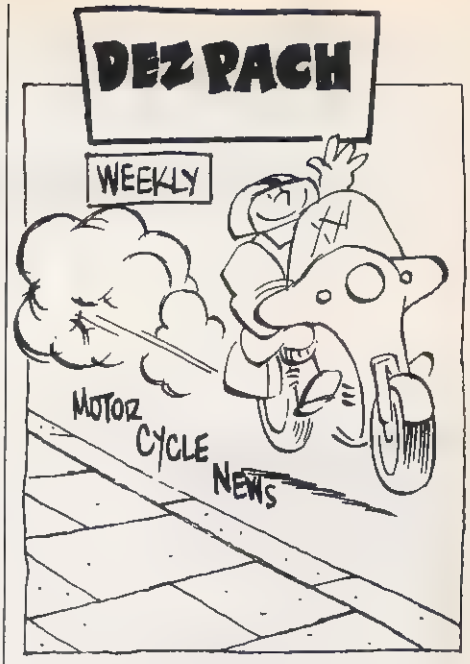

dan kreeg je de volgende situatie: Noach en zijn familieleden hebben zojuist de ark afgebouwd en een van de mannen bevestigt het naambordje *'Ark'* aan de boeg, waarop Noach tegen de omstanders zegt: dat is een idee van m'n vrouw, want ik had de boot liever *'Saucy Sal'* willen noemen. Of neem Jezus zelf, die op een bloedhete dag met zijn apostelen aan het wandelen is. Ze komen bij de rivier, trekken snel hun kleren uit en nemen een verkoelende duik, maar Jezus blijft aan de waterkant staan en verzucht: ik krijg nou nooit eens de kans om lekker te zwemmen. De bijbel levert zoveel goede ideeën dat een cartoonist nooit zonder hoeft te zitten: hij hoeft alleen maar zijn bijbel op en te slaan en dan vindt hij daarin genoeg inspiratie. Want in elk huis hoort een bijbel thuis, vooral in het huis van cartoonisten.

– *Wat vind je, van alles wat je gedaan hebt, het leukste om te doen*
Wat ik nu doe, de *Mixed Blessings*-strip, geeft me de meeste bevrediging, omdat het iets is dat ik al heel lang heb willen doen. Het is iets aparts op stripgebied, je ziet nergens een dergelijke strip. Het is iets, dat naar mijn mening al veel eerder gedaan had moeten worden, maar tot nu toe heeft nog niemand het gedaan. Deze strip geeft me de grootste voldoening omdat ik er in kan zeggen wat ik vind, op een manier waarop ik het wil zeggen.
En ik hoop dat ik er mensen mee tegen me in het harnas jaag, mensen die zich de strip persoonlijk aantrekken. Zoals we daarnet zeiden, de mensen van de zwijgende minderheid. Ik hoop dat die mensen nu gaan spreken. ■

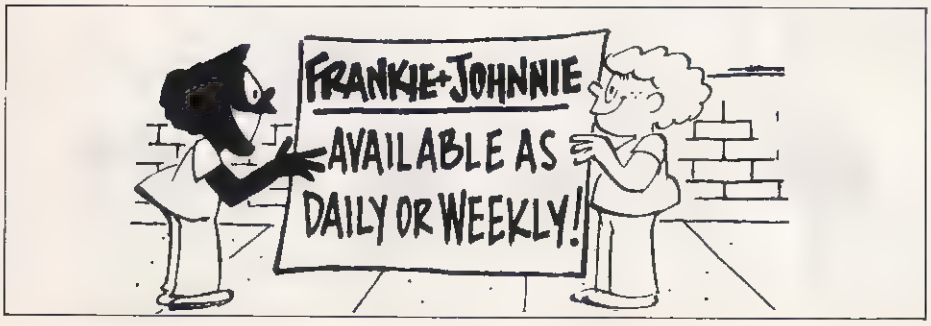

Mixed Blessings

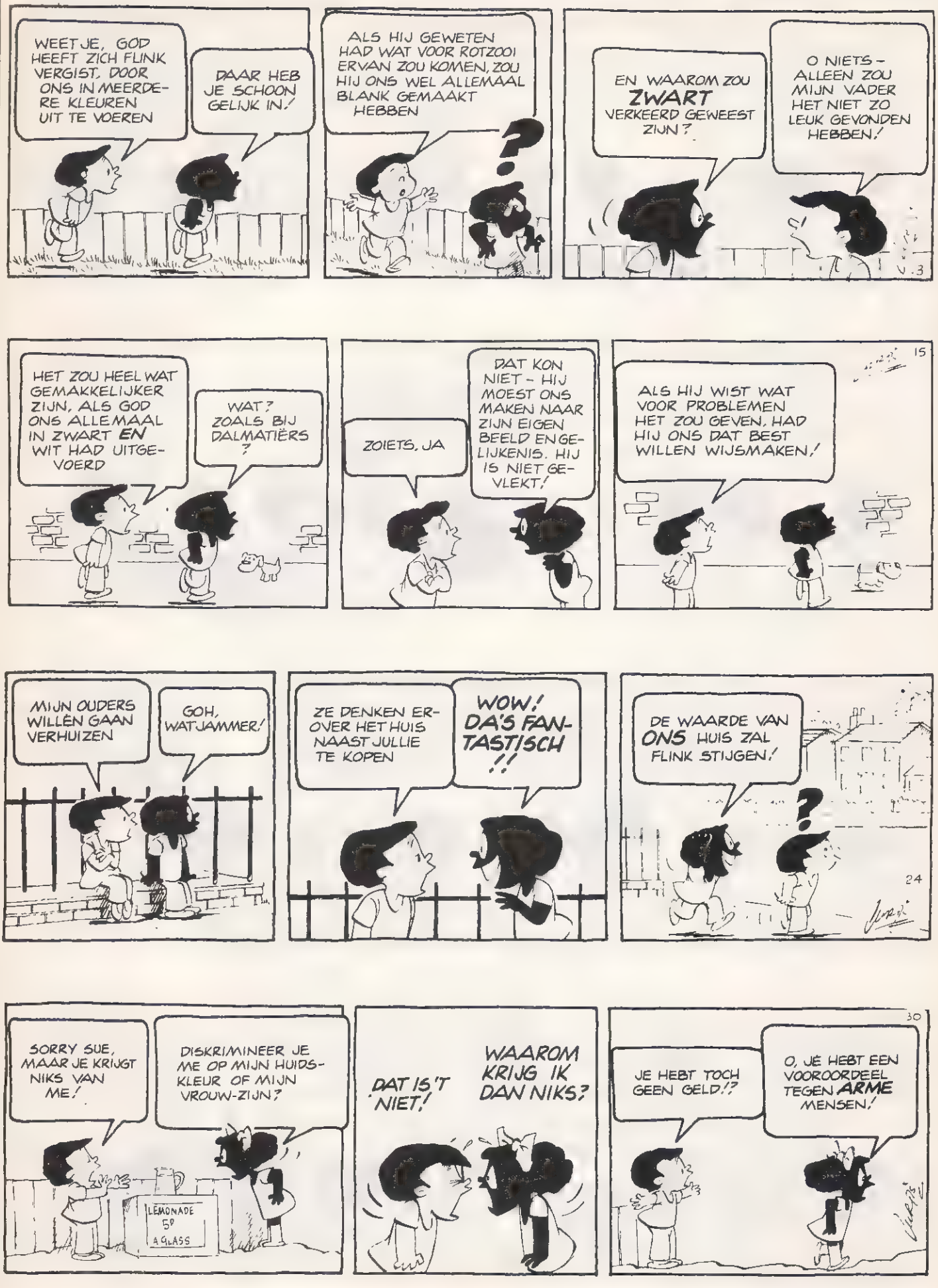
WEET JE, GOD HEEFT ZICH FLINK VERGIST. DOOR ONS IN MEERDERE KLEUREN UIT TE VOEREN
DAAR HEB JE SCHOON GELIJK IN!
ALS HIJ GEWETEN HAD WAT VOOR ROTZOOI ERVAN ZOU KOMEN, ZOU HIJ ONS WEL ALLEMAAL BLANK GEMAAKT HEBBEN
EN WAAROM ZOU ZWART VERKEERD GEWEEST ZIJN?
O NIETS - ALLEEN ZOU MIJN VADER HET NIET ZO LEUK GEVONDEN HEBBEN!
HET ZOU HEEL WAT GEMAKKELIJKER ZIJN, ALS GOD ONS ALLEMAAL IN ZWART EN WIT HAD UITGEVOERD
WAT? ZOALS BIJ DALMATIËRS?
ZOIETS, JA
DAT KON NIET - HIJ MOEST ONS MAKEN NAAR ZIJN EIGEN BEELD EN GELIJKENIS. HIJ IS NIET GEVLEKT!
15
ALS HIJ WIST WAT VOOR PROBLEMEN HET ZOU GEVEN, HAD HIJ ONS DAT BEST WILLEN WIJSMAKEN!
MIJN OUDERS WILLEN GAAN VERHUIZEN
GOH, WATJAMMER!
ZE DENKEN ERover HET HUIS NAAST JULLIE TE KOPEN
WOW! DA'S FANTASTISCH!!
DE WAARDE VAN ONS HUIS ZAL FLINK STIJGEN!
24
SORRY SUE, MAAR JE KRIJGT NIKS VAN ME!
DISKRIMINEER JE ME OP MIJN HUIDSKLEUR OF MIJN VROUW-ZIJN?
LEMONADE 5P A GLASS
DAT IS 'T NIET!
WAAROM KRIJG IK DAN NIKS?
30
JE HEBT TOCH GEEN GELD!?
O, JE HEBT EEN VOOROORDEEL TEGEN ARME MENSEN!

Mixed Blessings

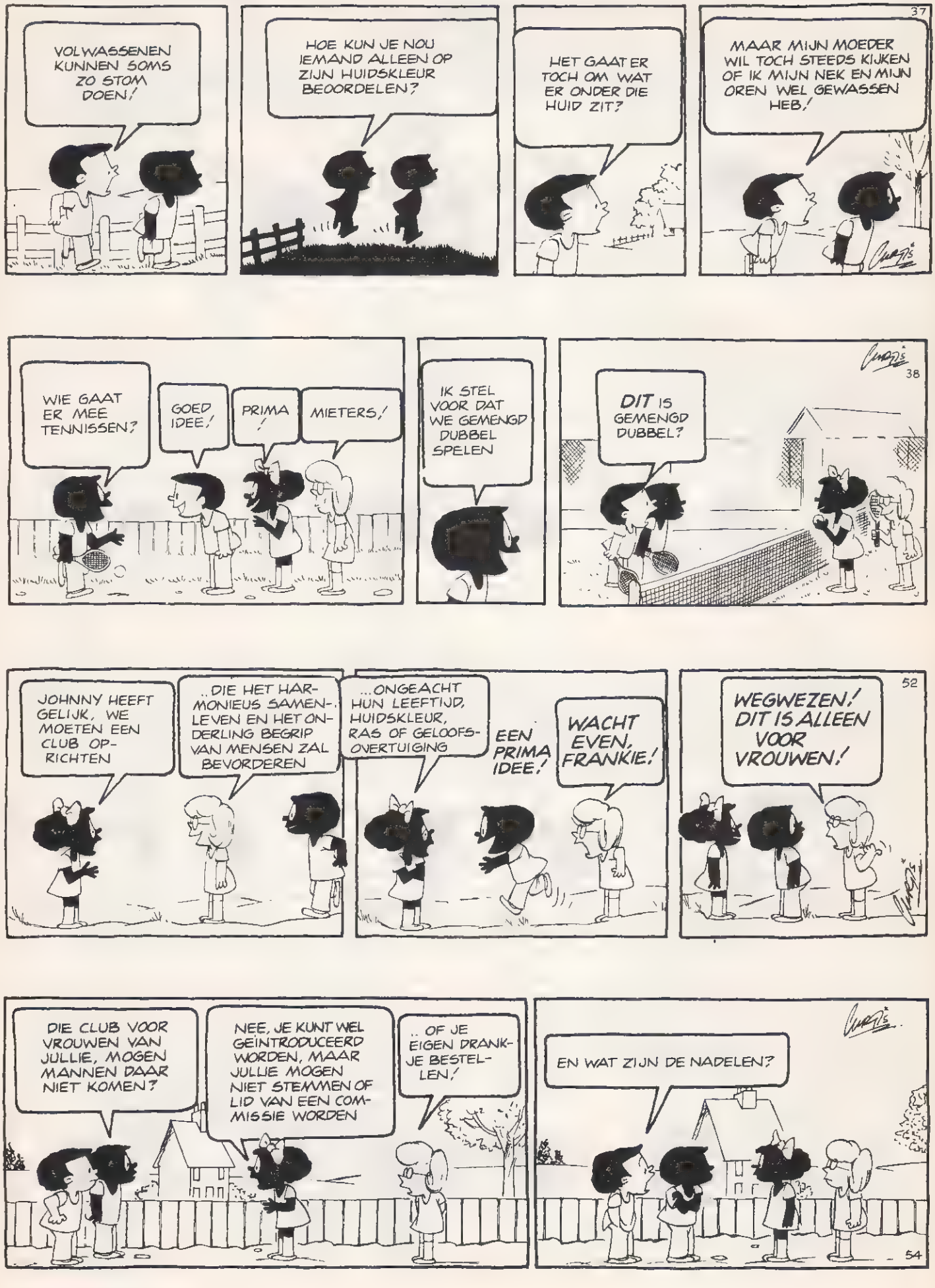
VOLWASSENEN KUNNEN SOMS ZO STOM DOEN!
HOE KUN JE NOU IEMAND ALLEEN OP ZIJN HUIDSKLEUR BEOORDELEN?
HET GAAT ER TOCH OM WAT ER ONDER DIE HUID ZIT?
37
MAAR MIJN MOEDER WIL TOCH STEEDS KIJKEN OF IK MIJN NEK EN MIJN OREN WEL GEWASSEN HEB!
WIE GAAT ER MEE TENNISSEN?
GOED IDEE!
PRIMA!
MIETERS!
IK STEL VOOR DAT WE GEMENGD DUBBEL SPELEN
38
DIT IS GEMENGD DUBBEL?
JOHNNY HEEFT GELIJK, WE MOETEN EEN CLUB OPRICHTEN
..DIE HET HARMONIEUS SAMENLEVEN EN HET ONDERLING BEGRIP VAN MENSEN ZAL BEVORDEREN
...ONGEACHT HUN LEEFTIJD, HUIDSKLEUR, RAS OF GELOOFSOVERTUIGING
EEN PRIMA IDEE!
WACHT EVEN, FRANKIE!
52
WEGWEZEN! DIT IS ALLEEN VOOR VROUWEN!
DIE CLUB VOOR VROUWEN VAN JULLIE, MOGEN MANNEN DAAR NIET KOMEN?
NEE, JE KUNT WEL GEINTRODUCEERD WORDEN, MAAR JULLIE MOGEN NIET STEMMEN OF LID VAN EEN COMMISSIE WORDEN
.. OF JE EIGEN DRANKJE BESTELLEN!
EN WAT ZIJN DE NADELEN?
54

Mixed Blessings

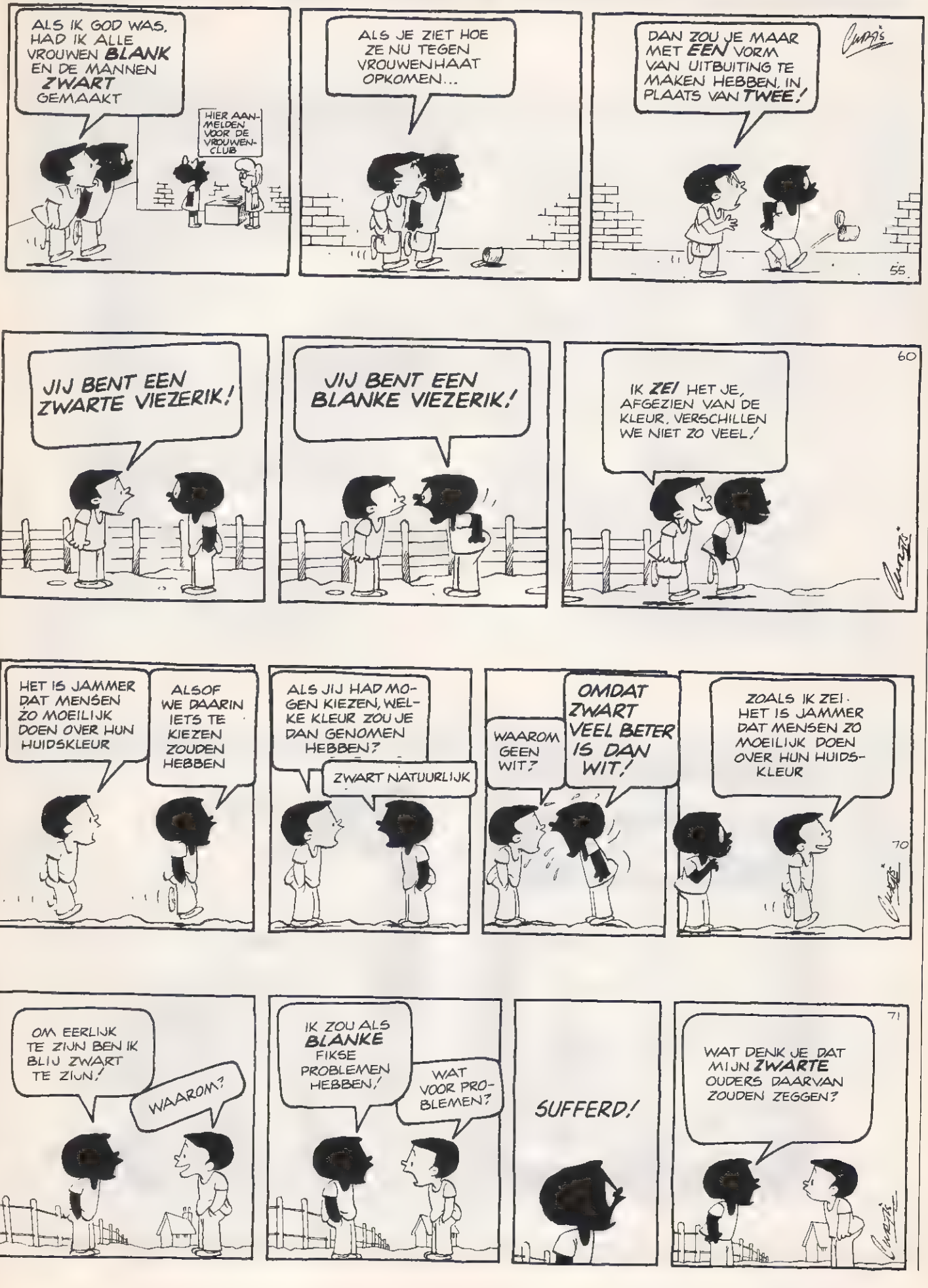
ALS IK GOD WAS, HAD IK ALLE VROUWEN BLANK EN DE MANNEN ZWART GEMAAKT
HIER AANMELDEN VOOR DE VROUWENCLUB
ALS JE ZIET HOE ZE NU TEGEN VROUWENHAAT OPKOMEN...
DAN ZOU JE MAAR MET EEN VORM VAN UITBUITING TE MAKEN HEBBEN, IN PLAATS VAN TWEE!
55
JIJ BENT EEN ZWARTE VIEZERIK!
JIJ BENT EEN BLANKE VIEZERIK!
60
IK ZEI HET JE, AFGEZIEN VAN DE KLEUR, VERSCHILLEN WE NIET ZO VEEL!
HET IS JAMMER DAT MENSEN ZO MOEILIJK DOEN OVER HUN HUIDSKLEUR
ALSOF WE DAARIN IETS TE KIEZEN ZOUDEN HEBBEN
ALS JIJ HAD MOGEN KIEZEN, WELKE KLEUR ZOU JE DAN GENOMEN HEBBEN?
ZWART NATUURLIJK
WAAROM GEEN WIT?
OMDAT ZWART VEEL BETER IS DAN WIT!
ZOALS IK ZEI. HET IS JAMMER DAT MENSEN ZO MOEILIJK DOEN OVER HUN HUIDSKLEUR
70
OM EERLIJK TE ZIJN BEN IK BLIJ ZWART TE ZIJN!
WAAROM?
IK ZOU ALS BLANKE FIKSE PROBLEMEN HEBBEN!
WAT VOOR PROBLEMEN?
SUFFERD!
71
WAT DENK JE DAT MIJN ZWARTE OUDERS DAARVAN ZOUDEN ZEGGEN?

Door Jac Drewes

Suske en Wiske Vogelvrij

In Stripschrift 143 van januari 1981 sneden wij de kwestie aan van plagiaat en parodie in stripverhalen naar aanleiding van het proces rond 'Kuifje in Zwitserland'. De persmedia besteedden toen weinig aandacht aan deze zaak. Inmiddels begint deze kwestie echter omvangrijke, en behalve enigzins vermakelijke, ook juridisch belangrijke vormen aan te nemen. Dat is thans de offiële media niet ontgaan, toen op 14 en 29 april van dit jaar voor de amsterdamse rechter een kort geding liep, aangespannen tegen de stripboekverkoper Wout Verkuil. Weliswaar werden de twee in het geding zijnde stripuitgaven, de sexstrip 'De Glunderende Gluurder' en de politieke strip 'De Keizerkraker', niet door Verkuil gemaakt of uitgegeven, en werden de uitgaven niet alleen bij hem verkocht, maar hij had er openlijk voor geadverteerd. Vandersteen en Scriptoria wilden weten, hoe hij aan deze uitgaven kwam, en daarna waarschijnlijk, wie ze gemaakt en uitgegeven had.

Dit keer dus een zaaltje vol persmensen, belangstellenden en belanghebbenden (?). De aanklacht spitste zich in dit geval toe op drie onderdelen: 'de overtreding van de Auteursrecht, omdat het om plagiaat en niet om een parodie zou gaan; de schending van het merkrecht omdat *Suske en Wiske* als een merknaam moet worden opgevat, waarvan gebruik door anderen niet toegestaan zou zijn; en tenslotte een aanklacht tegen het gebruik van, en uitvoeringbij'. Sommige van de uitgaven (van de Glunderende Gluurder zijn vier versies in omloop), die verwarring met de officiële Suske & Wiske's teweeg zouden kunnen brengen.

Alleen op deze laatste aanklacht kregen Vandersteen en Scriptoria gelijk. Zoals bij 'Kuifje in Zwitserland' werden ook deze Suske en Wiske-verhalen als parodie, en niet als plagiaat beschouwd. Ook het merkrecht achtte de rechter niet als geschonden, omdat *Suske en Wiske* niet als merk beschouwd zou moeten worden van een bedrijf, dat onder die naam verschillende produkten op de markt brengt, maar als een naam, die in zijn algemeenheid naar het produkt 'Strips' verwijst, iets waaraan de in geding zijnde uitgaven voldoen.

In dit en komende nummers van Stripschrift zullen we verder terugkomen op dit proces. Willy Vandersteen en Scriptoria hebben hoger beroep aangetekend, zodat het laatste woord over deze kwestie nog niet is gezegd. ■

Lezersoproep

Bij de rechtszaken over niet-officiële stripverhalen zoals 'Kuifje in Zwitserland', 'de Glunderende Gluurder' en 'de Keizerkraker', speelt steeds de vraag een belangrijke rol, of er sprake is van *plagiaat* dan wel *parodie*. Onder plagiaat wordt verstaan: bedriegelijke namaak, met de bedoeling zichzelf te bevoordelen, danwel de oorspronkelijke makers te benadelen. Parodie is een boertige (= voor sommige mensen grappige) nabootsing van een origineel, waarbij nieuw, oorspronkelijk werk ontstaan is.

Voor elke verschillende kunstvorm is de vraag, of er sprake is van plagiaat of parodie, mede afhankelijk van de manier waarop de kunstvorm omschreven wordt. Even aangenomen dat strips, in ieder geval in deze kwestie, als kunstvorm beschouwd kunnen worden, dan is het van belang, hoe plagiaat en parodie in stripkringen worden gezien.
In beide rechtszaken werd hierop niet ingegaan, er werden geen stripdeskundigen geraadpleegd.
Tot nu toe is daarover elders wel het één en ander gezegd. Gaarne wil de redaktie van Stripschrift de lezers in staat stellen hun mening over deze kwestie te geven. Wij roepen U dan ook op uw mening hierover te geven in een reaktie, of kort artikeltje rond de vraag: 'Wanneer zijn strips "plagiaat" en wanneer "parodie"?'
De naar het oordeel van de redaktie belangwekkendste en leukste bijdragen komen in aanmerking voor plaatsing in Stripschrift. Het gebruik van voorbeelden strekt daarbij tot aanbeveling.

Voor achtergrondinformatie:
- Strips en plagiaat in; Wordt Vervolgd, Striplexicon der Lage Landen, p. 27 en 28 door Rob van Eijck.
- Parodie en plagiaat in beeldverhalen in Stripschrift 143, p. 4-8, door Jac Drewes.
- Prins Valiant verovert de Lage Landen, door Rob Møhlmann.
- Witartikel over Vandersteen, in Stripschrift 153, p. 36-37 door Jan Smet.
- De Zaak Kuifje, door Frits Oppenoorth.

Deze reeks wordt geopend met een bijdrage van Els Wesseling-van Gent op de volgende pagina's.

De Redaktie

Door Els Wesseling-van Gent

Stripfiguren Vogelvrij?

Bij vonnis van 29 april 1982 heeft de vice-president van de rechtbank te Amsterdam beslist in een kort geding dat Willy Vandersteen en zijn uitgever Scriptoria hadden aangespannen tegen Verkuil ter zake van het het verkopen van de verhalen 'De glunderende gluurder' en 'De Keizerkraker'.
Hieronder zal het vonnis op de hoofdpunten worden ontleed en van commentaar voorzien. Tevens zal enige uitleg gegeven worden aan de juridische formulering en de aard en het vervolg van het kort geding.

WAAROM WERD GEPROCEDEERD?

De verhalen 'De glunderende gluurder' en 'De Keizerkraker' zijn niet getekend door Vandersteen en niet uitgegeven door Scriptoria (voorheen Standaard Uitgeverij). Toch leek het of dit wel het geval was. Beide verhalen werden gepresenteerd als avonturen van Suske en Wiske en waren voorzien van een omslag die nagenoeg exact op de omslag van Suske en Wiske-verhalen leek. Bij het publiek zou dus de indruk kunnen ontstaan dat Vandersteen en Scriptoria op de sex- respectievelijk de krakerstoer zijn gegaan. Onder andere om deze reden werd één van de verkopers van deze verhalen, die daar tevens landelijk mee adverteerde, gedagvaard in kort geding. Een kortgedingprocedure wordt aangespannen indien op korte termijn een uitspraak van een rechter wordt verlangd over een bepaald geschil. In een kort geding spreekt de rechter, de president of een vice-president van een rechtbank, zijn voorlopig oordeel uit over datgene wat wordt gevraagd. De kort geding procedure is niet geschikt voor een grondig onderzoek naar wie in zijn recht staat. Indien zo'n onderzoek nodig is, moet een gewone procedure (bodemprocedure geheten) worden aangespannen bij een rechtbank, waar drie rechters zich over de zaak buigen. Deze rechters zijn niet gebonden aan de uitspraak die de president in het kort geding heeft gegeven; vandaar dat men spreekt over een voorlopig oordeel van de president.

DE GRONDEN VAN DE EIS

De eis luidde dat het Verkuil verboden moest worden 'De glunderende gluurder' en 'De Keizerkraker' in het verkeer te brengen. De grondslag van deze eis was drieërlei.
In de eerste plaats zouden de verhalen een inbreuk vormen op het auteursrecht, omdat in de verhalen gebruik wordt gemaakt van de stripfiguren Suske, Wiske, Lambik, Tante Sidonia, Jerom en anderen. Immers, de Auteurswet geeft de maker van een werk van letterkunde, wetenschap of kunst het recht derden die daarvoor geen toestemming van de auteur hebben het openbaar maken en verveelvoudigen van die werken te verbieden.
In de tweede plaats zou de lay-out van de originele Suske en Wiske-verhalen voor beide verhalen zijn gebruikt. Ook voor de lay-out geldt dat dit door de Auteurswet wordt beschermd.
Ten derde zou inbreuk zijn gemaakt op het merk Suske en Wiske. De aanduiding Suske en Wiske is in 1971 bij het Benelux Merkenbureau als merk gedeponeerd en geniet daardoor bescherming onder de Benelux Merkenwet. Daarmee heeft een merk echter nog geen absolute gelding. De rechter kan bescherming ontzeggen aan merken die voldoende onderscheidend vermogen missen.

DE STELLINGEN

Tijdens de behandeling van de zaak op 14 april 1982 heeft de advocaat van Verkuil verweer tegen de drie bovengenoemde punten gevoerd.
Tegen het eerste punt, de inbreuk op het auteursrecht voerde hij aan dat 'De glunderende gluurder' en 'De Keizerkraker' parodiën zouden zijn en dus geoorloofd, en geen plagiaat. Met betrekking tot het gebruik van vrijwel dezelfde omslag als die van de Suske en Wiske-originele verhalen, werd als verdediging gezegd dat ook de omslag een parodie vormde. Dit zou o.a. blijken uit vermelding van Willy Dondersteen als auteur van 'De keizerkraker', als uitgever 'Staandend Uitgekeken' en vermelding van de tekst 'Koop deze parodie over onze Belgische vrienden nu!' en 'Sex-parodie'.
De derde stelling dat inbreuk werd gemaakt op het merk Suske en Wiske werd gepareeerd met het argument dat Suske en Wiske een ondeugdelijk merk is, en dus niet beschermd zou moeten worden.

HET VONNIS VAN DE VICE-PRESIDENT

In zijn vonnis gaat de vice-president tamelijk uitvoerig in op stellingen van Vandersteen/Scriptoria enerzijds en Verkuil anderzijds. In tegenstelling tot de meeste andere kort geding procedures heeft hij niet één week, maar twee weken de tijd genomen om vonnis te wijzen.
Inbreuk op auteursrecht of parodie is de eerste vraag die de rechter heeft behandeld.
De rechter heeft als uitganspunt genomen dat een parodie geen inbreuk op het auteursrecht oplevert, zodat de auteur van een geparodieerd werk zich daartegen niet kan verzetten, met andere woorden: als de verhalen 'De Keizerkraker' en 'De glunderende gluurder' parodieën zijn van bestaande Suske en Wiske-verhalen, dan kunnen Vandersteen en Scriptoria uitgave daarvan niet verbieden. Vervolgens heeft de rechter een definitie van een parodie gegeven. Van een parodie is sprake:

a. indien in het werk wordt gepoogd het geparodieërde werk in enig opzicht belachelijk te maken en
b. slechts zoveel elementen van het geparodieërde werk worden overgenomen als nodig om uit te laten komen dat het een parodie is.

Er zijn dus twee kriteria waaraan een parodie moet voldoen: de spot drijven met het originele werk en niet klakkeloos overnemen van alle elementen van het originele werk; er moeten ook nieuwe elementen zelf worden verzonnen.
Ad a: Aan het eerste criterium is volgens de rechter voldaan omdat in 'De glunderende gluurder' sexuele handelingen voorkomen en in 'De keizerkraker' anti-autoritaire gedragingen, die

Vandersteen zijn stripfiguren nooit zou laten plegen.
Ad. b: Volgens de rechter voldoen beide verhalen ook aan het tweede criterium van de definitie van parodie. Ik citeer nu letterlijk deze passage uit het vonnis:
'Weliswaar zijn de getekende stripfiguren vrijwel exacte nabootsingen van de door Vandersteen getekende figuren, maar zulks is noodzakelijk te achten omdat stripfiguren door de enigzins karikaturele en vereenvoudigde karakterisering en typering reeds bij geringe afwijkingen hun herkenbaarheid verliezen, welke herkenbaarheid vereist is om een parodie als een parodie op de Suske en Wiske-verhalen te presenteren'.

COMMENTAAR
Ik heb deze passage letterlijk weergegeven niet alleen omdat deze de kern van het vonnis is, maar ook omdat naar mijn mening in dit citaat wordt voorbijgegaan aan het wezen van het beeldverhaal. 'De glunderende gluurder' en 'De keizerkraker' zijn volgens deze uitspraak van de rechter dus parodieën van de Suske en Wiske-verhalen. Suske en Wiske-verhalen zijn beeldverhalen. In deze beeldverhalen vormen tekeningen en tekst tesamen een ondeelbaar geheel, tekening en tekst zijn op elkaar afgestemd. In de tekeningen komen stripfiguren voor die avonturen in beeld en verhaal beleven. In zijn vonnis stelt de rechter dat stripfiguren karikaturen zijn, karakters en types, die vereenvoudigd worden weergegeven. Deze stelling is te algemeen en daardoor onjuist. In realistische beeldverhalen, zoals bv. Blueberry komen stripfiguren voor die zeker geen karikaturele typering zijn. Belangrijker is dat het volgens de door de rechter gegeven definitie van parodie nu voldoende is dat de stripfiguur zich in het verhaal afwijken gedraagt. De tekening kan vrijwel exact nagemaakt worden, want bij geringe afwijking zou de stripfiguur zijn herkenbaarheid verliezen. Er hoeft zelfs geen andere naam aan de stripfiguur te worden gegeven. Het verband tussen tekening en verhaal wordt hiermee doorgeknipt. Volgens de rechter is het voldoende voor een parodie van een beeldverhaal dat een nieuw verhaal wordt gemaakt, waarin op enigeleiwijze de spot wordt gedreven met een bestaande stripfiguur. Dit nieuwe verhaal bepaalt de gedragingen van de stripfiguur. Die stripfiguur mag met zijn originele naam vrijwel exact worden overgenomen,

want voor een parodie is verandering van het verhaal voldoende. De stripfiguur is dus vogelvrij verklaard.
Voor parodiering van een beeldverhaal is parodiering van alleen de tekst voldoende. Maar juist aan de stripfiguur met zijn avonturen ontleent het beeldverhaal zijn waarde, en daarmee zijn verkoopbaarheid. Een stripfiguur is commercieel aantrekkelijk. Gebruik maken van een financiëel goed lopend produkt is dus toegestaan. Kortom: schrijf je eigen scenario (afwijkend gedrag is gegarandeerd), gebruik een bekend stripfiguur, zoals Olivier B. Bommel, copieer deze stripfiguur vrijwel exact, geeft hem een jas met bloemen en een sigaar en je zou een parodie hebben gemaakt. Dit is de consequentie van deze uitspraak van de rechter en dit gaat naar mijn mening te ver. De bescherming die de striptekenaar als auteur geniet is te eng geïnterpreteerd. Je kunt geen striptekenaar worden door alleen een tekst te produceren. Het omgekeerde, alleen tekeningen maken, is wel mogelijk zoals bv. in sommige gagstrips.

MERKINBREUK
De tweede aan de rechter voorgelgde vraag betrof al dan niet inbreuk op het merk Suske en Wiske. Zoals gezegd kan de rechter een gedeponeerd merk terzijde schuiven als het merk voldoende onderscheidend vermogen mist. Dit is het geval bij merken, die een beschrijving geven van de waar, zoals Supershave voor scheerartikelen of Europglas voor glasprodukten. Een merk is ook ondeugdelijk als het merk onderdeel van de waar zelf is, zoals titels van boeken of films. Verzameltitels zoals 'Zwarte beertjes' kunnen echter zonder bezwaar als merk gelden[1].

De inbreuk op het merk Suske en Wiske heeft de rechter afgewezen. Volgens de uitspraak is het merk Suske en Wiske hetzelfde als het stripverhaal, dus onderdeel van de waar en daarom als merk ondeugdelijk. M.i. heeft de vicepresident in deze zaak een onjuiste motivering aan de afwijzing ten grondslag gelegd. De avonturen die Suske en Wiske beleven worden als verhalen met een bepaalde titel in de handel gebracht zoals 'De gekalibreerde kwibus' en 'Het eiland "Amoras"'. Als ik in een winkel naar een Suske en Wiske vraag, zal ik als antwoord krijgen: welk verhaal, weet u een titel?

LAY-OUT
Met betrekking tot de lay-out van de verhalen 'De glunderende gluurder' en 'De keizerkraker' heeft de rechter geoordeeld dat dit inderdaad een inbreuk vormde op het auteursrecht van Vandersteen/Scriptoria. De omslagen van beide verhalen leken teveel op die van de Suske en Wiske stripalbums, dus werd het verbod uitgesproken de parodieën in die omslag op de markt te brengen.

TOT ZOVER HET VONNIS VAN DE VICE-PRESIDENT
Inmiddels zijn Vandersteen en Scriptoria in hoger beroep gegaan, omdat ze ongelijk hebben gekregen op het punt van het plagiaat en het punt van de merkinbreuk. Deze beide punten worden nu voorgelegd aan het Gerechtshof te Amsterdam. Ook dit is een kort geding-procedure. Er wordt dus snel geprocedeerd en er wordt weer een voorlopig oordeel gegeven.
De verwachting is dat het Hof in juli een uitspraak, arrest geheten, kan doen. Boven het Hof staat het hoogste rechtscollege in Nederland, nl. de Hoge Raad.
Mijns insziens is de vraag van parodie of plagiaat van beeldverhalen dermate belangrijk dat het mij niet zal verbazen als de kwestie ook aan de Hoge Raad zal worden voorgelegd. ■

1 Zie Drucker/Bodenhausen/Wichers Hoeth, Kort begrip van het recht betreffende de industriële en intellectuele eigendom p. 89 e.v.

Sam's Strip

GOH, DIE DICK TRACY IS DE BESTGEKLEDE HELD UIT DE STRIP-WERELD
HIJ DRAAGT DAT PAK AL MEER DAN 40 JAAR EN HET ZIET ER NOG NIEUW UIT
© King Features Syndicate, Inc., 1962 World rights reserved
HEY DICK, WAAR LAAT JIJ JE KLEREN TEKENEN?
dumas 11-14
HET HANGT ME HIER DE KEEL UIT! IK ZOU NU WEL EENS EEN TIJDJE IN EEN ANDERE STRIP WILLEN WERKEN
WELKE DAN?
VOOR UITHANG BORDEN BEL 5551271342
dumas
TARZAN BIJVOORBEELD! MET DE DIEREN PRATEN, HANGEN AAN ...
© King Features Syndicate, Inc. 1962 World rights reserved
MISSCHIEN ZOU 'N VAKANTIE IN POGO JE GOED DOEN
10-8
BEDOEL JE DAT WE FIGUREN UIT ANDERE STRIPS KUNNEN GEBRUIKEN?
EXACT
NATUURLIJK MOETEN WE HIER EN DAAR WAT VERANDEREN OM DE AUTEURS-RECHTEN TE OMZEILEN
© King Features Syndicate, Inc. 1962 World rights reserved
dumas 1-22
BIJVOORBEELD, ZOALS HIER BIJ LITTLE ORPHAN ANNIEBERG
GARF!
VROEGER WAS DIT EEN HEEL GEVAARLIJKE SITUATIE
© King Features Syndicate, Inc., 1962 World rights reserved
TOTDAT EEN TEKENAAR DOORKREEG HOE HET MOEST
NU IS HET GEMAK-KELIJK
WHAP!
WIE HEEFT DE GRAP VER-ANDERD!?
dumas 1-23
WEGENS REPARATIES GESLOTEN
WEGENS REPARATIES GESLOTEN
© King Features Syndicate, Inc., 1962 World rights reserved
1-19
INKT-VLEK
WEGENS REPARATIES GESLOTEN
dumas

de vier affiches van de Boekenweek voor een tientje (+ f 2.50 porto)

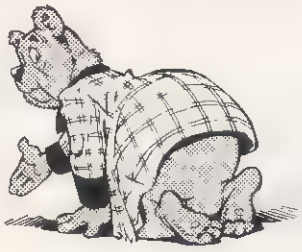

de prachtige etalage-display, de vier affiches én vier opstekers voor vijftig gulden (+ f 10,- porto)
ze worden u opgestuurd na overmaking van het bedrag (+ porto!) op giro 388276 t.n.v. De Bezige Bij, Amsterdam

u kunt ze ook (zonder portokosten) afhalen bij

De Bezige Bij

Van Miereveldstraat 1 te Amsterdam - op werkdagen tussen 9 en 5.

STRIPWINKEL 'OMBROSIUS' AMSTERDAM

Oostenburgergracht 69 – Tel. 020-224680

Gesp. in stripweekbladen

Molukkenstraat 86 – Tel. 020-945969

Gesp. in Ned. en Eng. Comics

Ook een uitgebreid Antiquariaat.

STRIPWINKEL GUUST

IN- EN VERKOOP VAN STRIPVERHALEN

Torenpassage Breda 076-134153

GEOPEND: MAANDAG: 13.00 - 18.00 UUR.
DI. T/M ZA: 11.00 - 18.00 UUR.
DONDERDAG TOT 21.00 UUR.

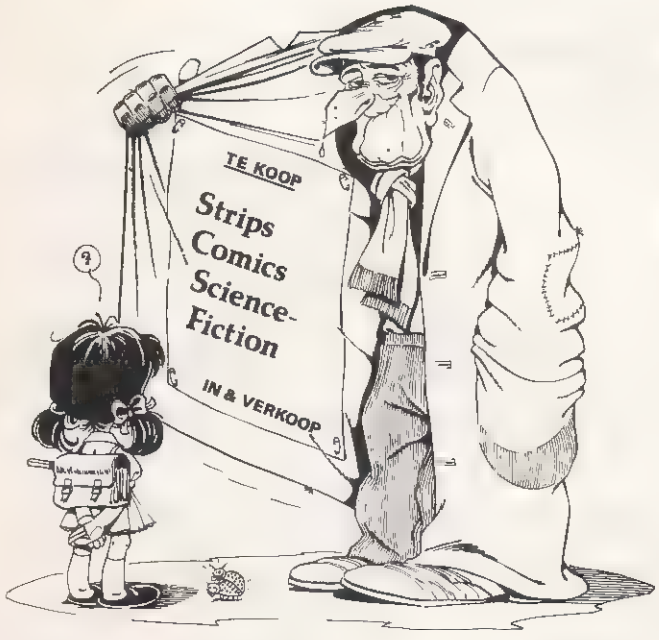

Stripwinkel Fantastic Visions

Goudsesingel 44 3011 KC Rotterdam

Tel.010-331710

STRIPWINKEL SJORS

SCHEFFERSPLEIN, DORDRECHT
078-142012
GEOPEND VAN 11.00 UUR T/M 17.30 UUR
ZATERDAGS DE GEHELE DAG
IN & VERKOOP VAN STRIPVERHALEN.
TEVENS ANTIQUARIAAT.

Door Hans Frederiks

Robert Crumb is niet passé!

Juist op het moment dat ik stripantiquariaat Lambiek binnen kom lopen om de *Robert Crumb Checklist* aan te schaffen, worden de planken met underground strips leeggeruimd. 'Ik heb er al meer dan een jaar niets van verkocht', zegt Kees Kousenmaker en hij zet de auteurreeks van Oberon er voor in de plaats. Wie van de underground tekenaars betekent er nog wat momenteel? Jay Linch? Die heeft zich verkocht aan Playboy. Moscoso en Rick Griffin maken schilderijen in psychedelische jaren zestig stijl. De underground is voorbij. Misschien kopen alleen nog overjarige hippies die comics...

Maar Crumb is niet passé. Die stapel van het onlangs verschenen *R. Crumb Sketchbook 1966-'77* is toch maar binnen korte tijd verkocht. Carl Barks, dé Donald Duck-tekenaar, zei in 1970 al over Crumb: 'Robert Crumb is een meester in het scheppen van karakters en dialoog'. Precies! Daarom kan je nog steeds genieten van zijn comics uit die tijd, net zoals de Donald Duck verhalen van Carl Barks nog steeds intrigerend zijn.

Het schetsboek beslaat de periode 1966-1967. Met de aangeschafte checklist in de hand kan je dat tijdperk nog veel beter plaatsen. Ik lees er in: Begin 1966 wordt er werk van hem afgewezen door Playboy. Om geld te verdienen maakt hij wenskaarten voor American Greetings Company. In april van dat jaar neemt hij een krachtige LSD-trip, die op de een of andere manier zijn geest weer helder maakt. (Een half jaar daarvoor had hij een trip genomen die niet helemaal in orde was en daar had hij een vreemd 'fuzzy', gevoel van in zijn hoofd overgehouden.) In 1967 verhuist hij naar San Fransisco. Pogingen om Dance-posters te slijten mislukken grotendeels. In mei verschijnt Mr. Natural voor het eerst in druk in Yarrowstalks No. 1. Later dat jaar levert hij bijdragen voor Yarrowstalks 2&3, Underground Review & Cavalier. Blijft werken voor American Greetings. Yarrowstalks 3 verkoopt hij persoonlijk huis aan huis... In september maakt hij een zes-pagina-strip en een kleurenomslag onder de titel Av'n'Gar, voor het blad Avant Garde op verzoek van de redacteur Ralph Ginzburg, die het werk niet accepteert. Crumb zegt daarover later in een interview: 'Ik woonde op dat moment in New York in het huis van de cartoonredacteur van Cavelier, Mike Thaler. Ginzburg had me die hele Av'n'Gar handel teruggegeven, en zei me wat nieuws te maken. 'Laat 'm naar de pomp lopen', dacht ik, en ik bracht het werk naar het kantoor van de East Village Other en liet 't daar achter... Ik was nogal somber. Die avond, in de flat van Thaler, nam ik LSD. Ik kreeg een afschuwelijke bad-trip. De telefoon ging. Het was Walter Bowart, redacteur van de East Village Other. Hij belde me om te vertellen dattie het spul fantastisch vond, en dat ze het zouden publiceren. Ze konden er niets voor betalen, maar wat deed dat er toe in die tijd? De rest van de twee uur die het telefoongesprek duurde heeft hij nodig gehad om me uit die slechte trip te praten. Toen hij ophing voelde ik me een stuk beter, zowel wat mezelf betreft als m'n werk. Die Bowart bleek later toch nog een lul, maar ik sta nog steeds bij hem in de schuld, omdat hij toen mijn geest heeft gered. Dat was ongeveer september '67. Ik ging onmiddellijk naar huis, naar San Fransisco en begon te werken aan Zap No. 0'.

Als Zap No. 0 klaar is stuurt hij de tekeningen naar Brian Zahn, redacteur van Yarrowstalks in Philadelphia, die er even later mee in het niets verdwijnt. Crumb heeft gelukkig fotokopieën gehouden. Die stuurt hij naar William Cole in New York, die ze weer enige maanden vasthoudt. In November maakt hij de tekeningen voor ZAP No. 1 en deze comic wordt meteen gedrukt door Don Donahue. Hij leert S. Clay Wilson kennen. Op het moment heeft hij Griffin en Moscoso al ontmoet. Zijn schetsboek is nu een vast onderdeel van zijn leven geworden (in oktober 1964 was Crumb getrouwd en maakte hij een huwelijksreis van zes maanden door Europa. Tijdens deze reis tekende hij voor het eerst regelmatig in een schetsboek, dat hem cadeau gedaan was door zijn collega's van de American Greetings.)

HET SCHETSBOEK

In eerste instantie voel je je wat teleurgesteld als je het schetsboek zit door te bladeren. *Minder dan het vorige boek,* (dat de periode nov. 1974 – jan. 1978 besloeg) zit je onwillekeurig te denken. Wat je opvalt, zijn de vele omslagen voor comics die nooit zijn verschenen met titels als FUCK, TWOT, ANNEX COMICS, YUK YUK COMICS enz. Het is allemaal best aardig om naar te kijken, het ís tenslotte Crumb, maar het valt toch wat tegen vergeleken met het vorige boek, dénk je... Maar tegen pagina 90 verandert er wat. Hee!! Daar zien we de zich á la Groucho Marx voortbewegende 'Keep-on-truckin' mannetjes, die later in ZAP stonden en waar, nog weer later, Crumb zoveel problemen over rechten mee heeft gehad.

Potverdrie! Die clowns op de pagina's er na zijn ook niet mis! Steeds meer leuke tekeningen ga je zien, en dan, ineens, zijn er tekeningen in kleur. Schitterende tekeningen *My LSD coloring book, A nice quiet tree,* en heel mooi *The Streetcar I'm on.* Vanaf dat moment wordt het boek steeds intrigerender. Alle comic-omslagtekeningen doen je verlangen naar die nooit verschenen comics. Op een gegeven moment zijn er zo'n twintig kleurenpagina's. Crumb in topvorm. *Dirty Charlie McNaughton draait A Day in the life.* De Beatles, de Lovin 'Spoonfull, hun muziek plaatst het boek in de tijd.

Toch is het niet de nostaligie die je het boek goed doet vinden. De tekeningen zijn nog steeds sterk. *Een echtpaar ligt in bed. De vrouw slaapt, de man is wakker. Een denkwolkje zweeft boven zijn hoofd met erin 'n groot vraagte-*

Aanzetten voor de eerste ZAP in 1967

ken... Een paranoïde kijkende man, loopt tastend langs een muur, de zon gaat rood onder...

En de prachtige cartoon-achtige serie tekeningen van bloemenkinderen, die politie-agenten bloemen aanbieden. Een agent roept vertwijfeld uit: 'Ik haat bloemen! Vroeger hield ik van bloemen, maar nu haat ik bloemen!'

En verdomd! Op pagina 259 zie je de eerste poging voor een ZAP-omslag! En er volgen er meer.

Het boek gaat steeds meer voor je groeien naarmate je het meer inkijkt. Een kenmerk van het ware. Toch blijft het anders dan het vorige schetsboek. Dat was meer een dagboek in tekeningen, vol (sombere) overpeinzingen. Crumb zelf, trad er veel in op. Het nieuwe boek fungeert veel meer als gewoon schetsboek. Maar het laat duidelijk zien wat Crumb zo goed kan: mensen en Amerika karakteriseren.

Het is leuk om te kijken wat hij uit dit schetsboek aan tekeningen heeft gebruikt voor zijn comics, en wat hij aan die tekeningen heeft veranderd. In deze tijd begon Crumb dus veel te publiceren. Ook daarom is dit schetsboek anders dan het vorige. Hij haalde wel ideeën uit dit boek, maar zo te zien toch niet veel. Leg ZAP 0 & 1 er maar eens naast. In de periode 74-78 publiceerde hij niet zo veel meer, was zijn comic-produktie veel kleiner en daarom kunnen de tekeningen in dat schetsboek veel uitgewerkter zijn.

Dat was toen zijn voornaamste uitlaatklep.

R. Crumb Sketchbook 1966-67 is weer prachtig uitgevoerd, stevig gebonden, mooi papier, prima gedrukt. Kortom, een aanwinst voor elke boekenkast! Wat zeg ik? Dit boek moet je zó vaak inkijken, dat het niet eens de kans krijgt om in de boekenkast te staan!!

CHECKLIST

De *R. Crumb Checklist.* Bent u zo'n stripliefhebber, die zich met dikke aanstreepboekjes naar de stripwinkel begeeft, om te kijken wat er nog in z'n verzameling ontbreekt? Houdt u bovendien ook nog van Crumb? Prima, dan is dit hét boek voor u. Moet u wel het fabelachtige bedrag van *f* 35,50 voor neertellen. Maar dan heb je wel een uitgave om van te watertanden. Lijstjes! En nog eens lijstjes. Ik krijg het er zelf altijd benauwd van, maar toch... Crumb zelf ook een beetje. In een commentaar voor in het boek zegt hij onder andere: 'Moet je je indenken... het boek komt uit... 'The complete R. Crumb checklist' ...de volgende dag maak ik een nieuwe tekening... de checklist is niet compleet meer... hij is al ouderwets... dit kan de auteur tot waanzin drijven... een jaar later èn zijn fantastische werk mist al verscheidene R. Crumb items' Misschien gaat hij dan wel naar mijn huis om me neer te schieten, om een einde te maken aan die konstante behoefte aan nieuwe appendixen...' 'En dan rijst de vraag op, waarom ik?? Is mijn werk zo goed? Gebeurt dit met iedereen die een golfje in de cultuur doet ontstaan? Is er wel een George Herriman checklist en biografie?'

Het boek is zeer wetenschappelijk opgebouwd, het is dan ook gemaakt door een wetenschapper, Don Fiene, een vijftigjarige professor in de Russische taal en letterkunde aan de universiteit van Tennessee. Hij had vroeger, begin jaren zeventig wel eens wat vàn Crumb gelezen, maar nooit erg veel. Toen hij in 1977 in High Times las dat iemand Crumb de Dostojevsky van Amerika vond geworden, raakte hij pas werke-

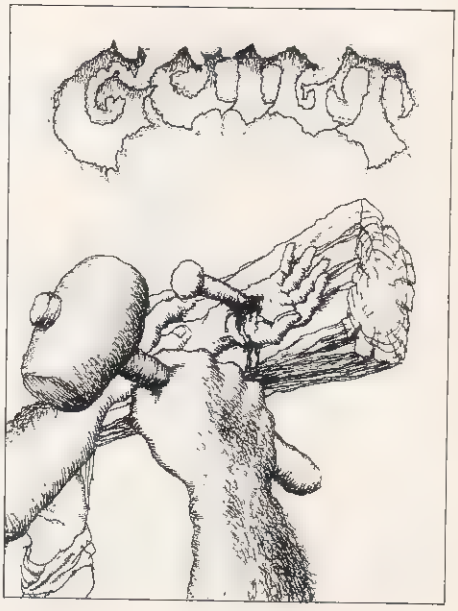

Uit Sketchbook 1966-'67

lijk geïnteresseerd. In de zomer van 1979 besloot hij alles te gaan lezen, dat Crumb ooit gemaakt had, en daarbij eens op te gaan letten wat er van die uitspraak over Crumb en Dostojevsky waar was. Maar daar had hij dus een lijst voor nodig met alles wat Crumb gemaakt had en die was er niet. Daarom maakte hij er een voor zichzelf. Dit liep een beetje uit de hand en het boek is het resultaat.

WAT, WAAR, WIE!

De samensteller schrijft in z'n inleiding, dat men zich misschien wel afvraagt of zo'n bibliografie als deze wel ergens voor nodig is. Volgens hem zal blijken dat dit boekwerk niet alleen nuttig is voor verzamelaars maar voor een groot aantal mensen, die algemene informatie over Crumb willen hebben. Voor degenen die schrijven over Crumb, is het een handig naslagwerk en hij hoopt dat deze schrijvers nu niet meer alleen afgaan op de makkelijke verkrijgbare comics.

Ik stond ook wat twijfelend tegenover dit boekwerk. Het is natuurlijk leuk een naslagwerk te hebben, waar je in kan op zoeken wat Crumb allemaal gemaakt heeft, en wat voor artikelen er over hem verschenen zijn. Maar je zit in Nederland. Dus al dat dáár al moeilijk verkrijgbare materiaal is hiér natuurlijk helemaal niet te vinden. Voor een goed beeld van Crumb moet je als die interviews met hem lezen, plus alle artikelen die over hem geschreven zijn. Ondoenlijk! Maar toch, des te langer ik in die lijsten aan het snuffelen was, des te fascinerender werden ze...' *Wat heeft hij de laatste tijd gepubliceerd, wat vroeger?* Ik kon de checklist warempel al meteen bij de bespreking van *R. Crumb Sketchbook 1966-'67* gebruiken!

Welke tekenaars hebben tekeningen van of over Crumb gemaakt? De antwoorden staan er in: Eisner, Kurtzman, Lynch, enz. Het meest interessant vond ik de *Chronologie van leven en werk.* In een zeventiental dicht bedrukte pagina's staat het leven van Crumb beschreven, doorspekt met relavante citaten uit diverse interviews. In de bovenstaande bespreking van het schetsboek heb ik al een stuk over die periode geciteerd. In de jaren die daarop volgen staan, bijvoorbeeld, uitgebreide stukken over zijn belastingschulden die op een gegeven moment $ 35.000,— bedroegen. In '78 plaatste hij zelf een advertentie voor de verkoop van al zijn persoonlijke bezittingen: zijn fabelachtige 78-toeren platenverzameling, strips, mechanisch speelgoed, boeken, originele tekeningen, alles in een koop, voor die $ 35.000,—. Er kwamen geen kopers. Vrienden en mede-tekenaars geven hem $ 2700,—, waarbij geld van Milton Caniff en Jules Feiffer.

Informatie ook over z'n muziekgroep de Cheap Suit Serenaders, z'n vele verhuizingen en Aline Kominsky, de huidige vrouw van Crumb. In deze tijd wijst hij een aanbod van Playboy af, hoe graag ze hem nu ook willen hebben, hoeveel geld ze hem bieden, hij zwicht niet. De laatste tijd tekent hij veel voor *andere-levensstijl-bladen* zoals *CoEvolution Quarterly* en *Winds of Change.* Vorig jaar werd hij van dit laatste blad Kunst en Layout redacteur en verscheen het eerste nummer van *Weirdo.* Dit laatste is niet meer verwerkt in de checklist, die tot eind 1980 loopt.

Uit Sketchbook 1966-'67

WEIRDO

Eindelijk weer een nieuwe, regelmatig verschijnende comic van Crumb. Er zijn er al weer drie verschenen. Behalve Crumb staat er ook werk in van andere tekenaars. Zelfs cartoons uit 1940 van Gene Deitch, vader van de bekende underground tekenaar Kim Deitch.

De eerste Weirdo bevat de strip *High Times interviews R. Crumb,* uit 1977. Het is 't bekende verhaal; de interviewer stelt Crumb een aantal waanzinnige vragen, zoals: 'De mensen zeggen dat je nieuwe werk de vergelijking met je oude werk niet kan doorstaan – de mensen zeggen dat je je visie kwijt bent – kan je de jaren zeventig niet aan? – R. Crumb, ben je opgebrand?' Crumb reageert heel knorrig en gaat op het laatst de interviewer te lijf en wordt met een eenvoudig karate-klapje uitgeschakeld.

(In de inleiding van *checklist* schrijft Don Fiene, dat onderzoek van de strips van Crumb aan het licht zal brengen dat Crumb de strip heeft gebruikt om zijn eigen persoonlijkheid te onderzoeken, en hij doet dat veel diepgaander dan welke striptekenaar daarvóór ooit gedaan heeft. Harold Schechter, de professor in de Engelse taal- en letterkunde aan de universiteit van New York, heeft al een analyse gepubliceerd van archetypen á la Jung in het werk van Crumb: *Deep Meaning Comix: The Archetypal World of R. Crumb.)* Het is waar dat Crumb zichzelf steeds herhaalt, maar om het maar weer voor de zoveelste keer te herhalen: God herhaalt zich ook... (voor de slechtverstaander: ik bedoel niet dat Crumb God is...) Het zijn weer stevig gebeende en gelaarste vrouwen, óók weer Crumb zelf, maar het is toch allemaal

Uit Weirdo 2

Uit Weirdo 3, Boswell's London Journal

nieuw. In Weirdo 2 staan een aantal pagina-grote tekeningen, schitterend, die waarschijnlijk uit z'n huidige schetsboeken afkomstig zijn. Die smaken naar meer! Interessant in Weirdo 3 is, behalve het thema op de omslag *(Er is geen hoop),* de strip *A KLASSIC KOMIC, excerpt's from Boswell's London Journal 1762-1763.* Sir James Boswell was een Schotse aristocraat, die op 22-jarige leeftijd naar London en daar een gedetailleerd dagboek van zijn sociale en sexuele activiteiten bijhield. Crumb 'verstript' met veel tekst, gedeelten uit dit dagboek.

In alle drie de Weirdo's staan wél vervelende fotostrips, vaak met Crumb in de hoofdrol, samen met b.v. rolschaatsende grote crumb-vrouwen, die hij al dan niet probeert af te straffen. Ieder zijn meug, maar echt leuk kan ik het niet vinden.

Maar twee dingen zijn zeker: voor een crumb-comic staat er veel te weinig Crumb in en de prijs is veel te hoog $ 2,25 (= *f* 9,90) Dat is nog 'ns andere koek dan 35 dollarcent voor ZAP No. 1!

In de checklist staat dat Crumb in 1980 is begonnen met abstracte olieverf schilderijen. Ook hij aan het schilderen. Zijn voorland is dus het museum, waar naartoe straks bussen vol met ongeïnteresseerde toeristen worden aangevoerd, ten tijde van de *Grote-Crumb-Tentoonstelling.* Oude mannetjes en vrouwtjes staren, met hun neuzen op vitrines gedrukt bewonderend naar vergeelde eerste drukken van ZAP No. 1 & ZAP No. 0. ■

R. Crumb Sketchbook 1966-'67. Uitgeverij Zweitausendeins, prijs ± *f* 45,00
R. Crumb Checklist by Done Fiene. Uitgeverij Boatner Norton Press, prijs *f* 37,50.
Weirdo 1, 2, 3. Uitgeverij Last Gasp, prijs *f* 9,90

Door Har Brok

De heruitgaven van Barelli, of De Moor als tekenmachine

Bijna zes jaar geleden verscheen bij Lombard *De raadselachtige meneer Barelli* van Bob de Moor in de Favorietenreeks. Een zeer welkome herdruk, want de eerste druk van dat album was toen al bijna 20 jaar oud (*De raadselachtige Mr. Barelli.* 1956) met een navenante antikwarische prijs. De kwaliteit van dit eerste Barelli-verhaal en ook de merkwaardige, wat verminkte, herdruk gaven me voldoende redenen om de uitgave te bespreken in *Stripschrift* nr. 96 (1976), blz. 33. Een soort afsluiting en evaluatie was toen mijn bedoeling, maar er rust kennelijk een doem op Barelli. Al snel bleek deze herdruk alleen nog maar antikwarisch verkrijgbaar, wat een vreemd uitgeversbeleid verraadt bij zo'n goedverkopend produkt. De herdruk werd overigens gekenmerkt door het feit dat er één plaat uit de oude druk vervallen was (namelijk blz. 27) en dat zodoende de eerste strook van blz. 28 uit de oude druk hertekend moest worden (zie afb. 4: strook 1 op blz. 26 van de herdruk). Deze ingreep was nodig om het verhaal op de standaardlengte van de Favorietenreeks te brengen: 32 bladzijden (= 31 platen).

Eind 1981 verscheen dan eindelijk weer een herdruk van *De raadselachtige meneer Barelli* bij Lombard. Tesamen met een herdruk van het derde Barelli-verhaal *Barelli en de geheim agenten.* Beide in een uniforme uitvoering: een groter formaat, een vaste achterkaft waarop alvast *Barelli in Nusa Penida* aangekondigd staat, én voor de verandering nu met 48 bladzijden per album! Hoe dat zo? *De raadselachtige Mr. Barelli* telde toch 32 platen? De oplossing is even eenvoudig als banaal: net zo als gemakkelijk als de tweede druk teruggebracht kon worden tot 31

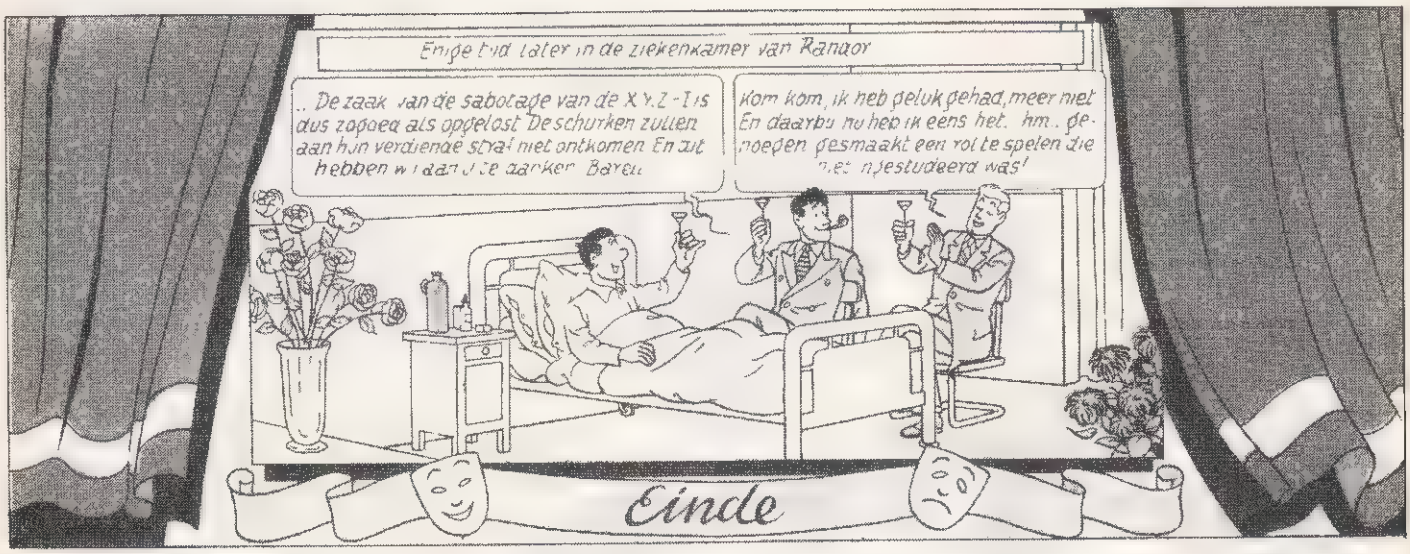

afb. 1: De laatste strook van de eerste druk én de herdruk van 1976.

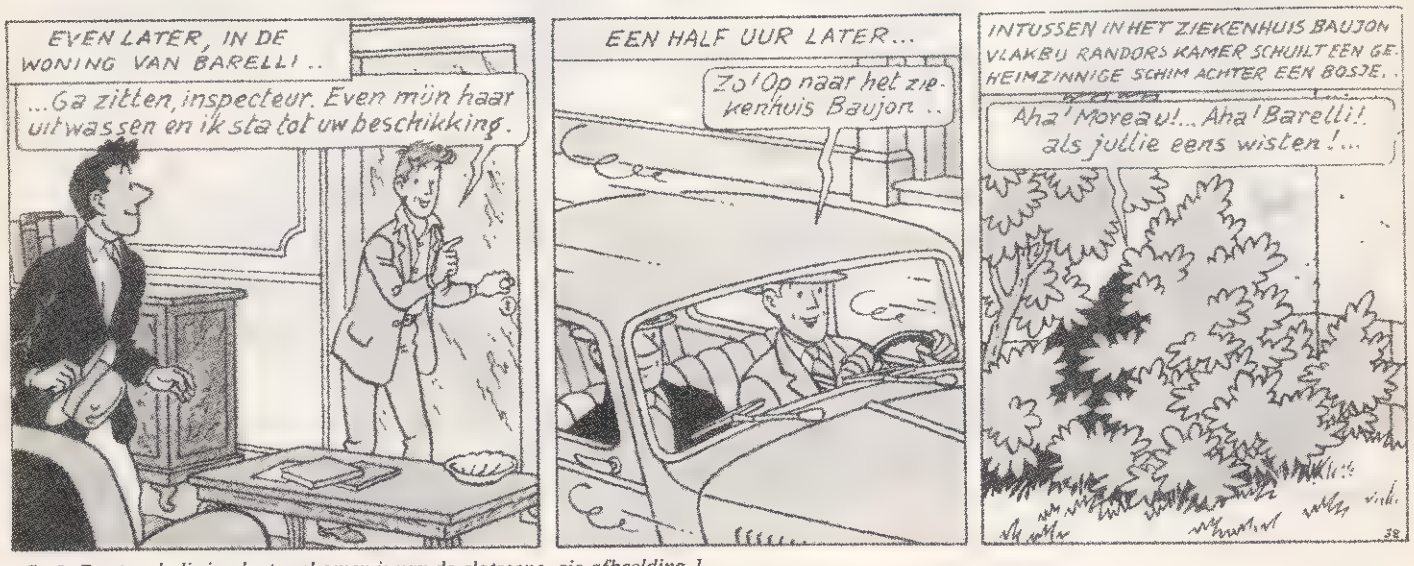
EVEN LATER, IN DE WONING VAN BARELLI..
...Ga zitten, inspecteur. Even mijn haar uitwassen en ik sta tot uw beschikking.
EEN HALF UUR LATER...
Zo! Op naar het ziekenhuis Baujon..
INTUSSEN IN HET ZIEKENHUIS BAUJON VLAKBIJ RANDORS KAMER SCHUILT EEN GEHEIMZINNIGE SCHIM ACHTER EEN BOSJE..
Aha! Moreau!... Aha! Barelli! als jullie eens wisten!...

afb. 2: De strook die in plaats gekomen is van de slotscene, zie afbeelding 1

platen, maar dan ondersom. De verwijderde plaat (blz. 27) werd weer toegevoegd en Lombard droeg De Moor op om nog even 14 platen aan het einde vast te breien (blz. 35-48) plus één strook, de laatste op blz. 34, om het overlopen wat vloeiender te maken (afb. 2). De lezers van *Kuifje*-weekblad hadden trouwens al in nummer 40 van het vorige jaar met dit aanbreisel kennis kunnen maken onder de titel *De raadselachtige Mr. Barelli* (op zijn beurt weer met een afwijkend eerste plaatje (afb. 3) om het als een zelfstandig geheel te kunnen lezen). Van een vakman als De Moor kan men verwachten dat hij deze ingreep vakkundig uitvoert, maar dat kan natuurlijk niet echt. De laatste aflevering van dit verhaal verscheen in *Kuifje*-weekblad nr. 9 in 1951: daar zit dus ruim dertig jaar tussen. Dertig jaar tekenen gaat je niet in de koude kleren zitten en zeker niet onder leiding van Hergé. Het resultaat beantwoordt nu zo ongeveer aan het beeld van een te kort geworden pantalon, waarvan de zoom na 30 jaar intensief gebruik uitgelegd is: een genant duidelijke scheiding tussen oud en nieuw, een volledig andere lettering, lijnvoering, ballons, kamerastanden én echte onmogelijke fouten, zoals bij het kolbertjasje van Barelli zelf. Ik wil daar verder niet kinderachtig in zijn, de lezers moeten zelf maar weten hoeveel gewicht ze daaraan toekennen, maar er zit toch ook een principiële kant aan dit soort praktijken. Hoe serieus wil een stripuitgever of een stripauteur genomen, die door deze procedure zijn eigen produkt belachelijk maakt? Was het oorspronkelijke verhaal nu afgerond of niet?

Was het de moeite van het publiceren waard? Was de plot afgewogen, enzovoorts? Of moeten striplezers er nu

OVERAL
DE KRANT DIE ALLES WEET

DE ZAAK VAN HET ATOOMVLIEGTUIG

De bende misdadigers die het atoomvliegtuig had gesaboteerd is, zoals wij weten, aangehouden dankzij het doeltreffend optreden van inspecteur Moreau van de politie en de tussenkomst van de beroemde toneelspeler George Barelli. Ondanks alle voorzorgen is de leider van de bende - wiens identiteit nog onbekend is - erin geslaagd te ontsnappen, vermomd als... politie-agent! Onze collega Randor, die tijdens de aktie gewond raakte, bevindt zich op dit moment in het ziekenhuis Beaujon, waar zijn vrienden Barelli en Moreau hem bezoeken

afb. 3: Het eerste plaatje van het los gepubliceerde 'vervolg' in het weekblad Kuifje.

maar in berusten dat de hen voorgelegde uitgaven pure bladvulling zijn? Het is al twijfelachtig genoeg dat stripauteurs gedwongen worden om bind- en druktechnische redenen hun verhalen op standaardlengte af te leveren. Het kost me moeite, maar zelfs bij zo'n dubieus kriterium kan ik me voorstellen dat de auteur als hij er *van tevoren* van op de hoogte is in staat geacht moet worden dat scenario op maat te maken. Het is een handicap, dat staat vast en dat wordt bevestigd door talloze stripauteurs, maar er valt wat van te maken.

Wat echter nu bij *De raadselachtige meneer Barelli* gebeurd is, kan alleen maar de slotsom ondersteunen dat de produktie van strips een handel is in bedrukt papier. Zo aantrekkelijk mogelijk bedrukt weliswaar, maar in feite niet meer dan zoiets als *Babbelonië:* vulling, pulp, een als kroket vormgegeven meelstaaf, kortom: handel...

Bij de heruitgave van *Barelli en de geheim agenten,* van 30 platen opgevoerd tot 44, ligt het eigenlijk niet anders. Aan het titelverhaal zijn in deze herdruk, zeer sympathiek, de korte verhalen *Van de regen in de drup!* en *Barelli en de dood van Richard II* toegevoegd, maar die sympathieke geste hebben we uitsluitend te danken aan het feit dat De Moor na al die jaren niet meer in staat was om de zeer afwijkende tekentechniek van *Barelli en de geheim agenten* te gebruiken. Het interview dat we met De Moor publiceerden in *Stripschrift* nr. 102/103 in 1977 (met name op blz. 20) bewijst dat al, maar desgevraagd was De Moor in een gesprek dat we op 4 maart van dit jaar met hem hadden bereid zulks te bevestigen. In dat gesprek is natuurlijk ook de aangekondigde herdruk van *Barelli in Nusa Penida* ter sprake gekomen. Die herdruk is voor De Moorliefhebbers, die achter het net van de prachtige Rijperman-uitgaven gevist hebben, immers een mooie herkansing... Dat dachten we ja, met u, maar het zit eraan te komen dat dit 60 platen tellende verhaal, oorspronkelijk gepubliceerd in 1951, in de herdruk weer wordt uitgesmeerd over twee albums van elk 44 platen! Achtentwintig platen stoplap: 28 liter goedkope Algerijnse wijn versneden met 60 liter mooi Frans edelvocht, supermarktbocht met een nepetiket, met alle respekt voor De Moor. Met u wachten we rustig deze seizoensaanbieding af. Eerst proeven alvorens te oordelen, maar als het eenmaal zover is dan gaat de zweep erover. Als er echt geen verschil meer is tussen wasmiddelenfabrikanten en stripuitgevers dan moet dat maar gezegd worden.

■

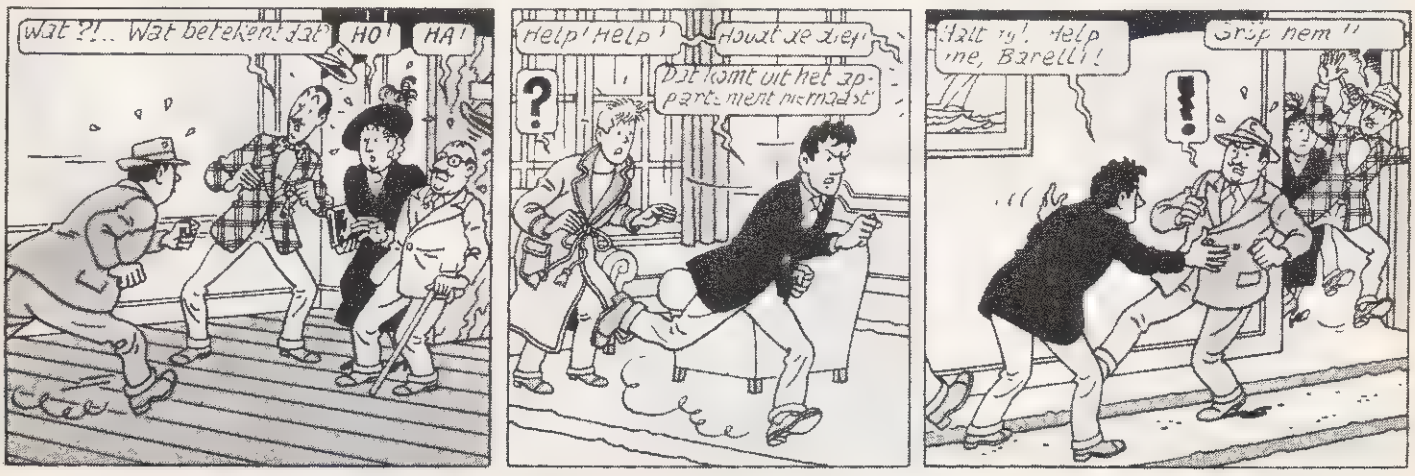

afb. 4: De hertekende strook die in de herdruk van 1976 de korting van één plaat moest opvangen.

De Buldog-reeks

door Peter de Raaf

Toen uitgever *Paul Rijperman* in het voorjaar van 1981 in de grootste stripzaak van Parijs stond, bladerde hij er enkele nummers van het Franse stripblad *Métal Hurlant* door. Zijn aandacht werd voornamelijk getroffen door het opvallende tekenwerk van *Yves Chaland* en *Luc Cornillon*.
Paul Rijperman: 'Hun magnifieke stijl deed mij sterk denken aan de Belgische strip uit de jaren vijftig. In die tijd woonde ik op Curaçao en mijn gedachten gingen terug naar de boekhandel in Willemstad waar de gekartonneerde *Zwaardvis* van *Jacobs* lag opgestapeld. De gebonden albums van *Lombard* en niet te vergeten de strips van *Paape, Jijé, Tilieux* en *Franquin* werden keer op keer door mij verslonden.
Toen *Daniël en Didier Pasamonik* van uitgeverij Magic-Strip uit Brussel mij benaderden met het idee om samen een serie strips met een nieuw concept uit te brengen, waren we het over de uitvoering van de albums en over de keuze van de auteurs snel eens.
Yves Chaland en Luc Cornillon waren onmiddellijk bereid om aan deze nieuwe serie hun medewerking te verlenen en hiermee waren Buldog-boek deel 1 en 2 in productie'.

Tot zover Paul Rijperman over het ontstaan van deze serie. Inmiddels zijn de eerste drie deeltjes uit deze nieuwe reeks verschenen en naast Yves Chaland was ook *Serge Clerc* bereid een deel voor zijn rekening te nemen. Drie jonge Franse tekenaars met een hang naar het verleden, naar het werk van Tillieux, Jijé en Franquin, hetgeen duidelijk in hun tekenwerk tot uiting komt. Drie jonge Franse tekenaars ook die jarenlang beschermelingen waren van *Jean-Pierre Dionnet,* hoofdredacteur van Métal Hurlant.
Chaland en Cornillon hebben een tijd op de lay-out afdeling van Métal Hurlant gewerkt en maakten in hun vrije tijd strips die zij in hun eigen fanzine publiceerden. Jean-Pierre Dionnet kreeg dat werk onder ogen en vanaf die tijd werd hun werk regelmatig gepubliceerd in zijn tijdschrift. De eerste tijd werkten beide tekenaars nog samen maar vanaf een bepaald moment ging ieder zijn eigen weg. Dit resulteerde o.a. in het door Chaland geschreven en getekende album *Bob Fish*, dat door *Oberon* in de auteurreeks uitgebracht is.
Serge Clerc zat nog op school toen hij enkele tekeningen opstuurde naar Métal Hurlant. Die werden prompt geplaatst en gestimuleerd door Jean-Pierre verschijnt zijn werk nu al jarenlang in Métal Hurlant. In de loop der jaren verschenen er bij deze uitgeverij enkele albums van het drietal en nu nemen zij dus de eerste drie delen van de Buldog-reeks voor hun rekening, een serie waar in Frankrijk onder uitgevers nogal wat beroering over is ontstaan omdat men het nogal stijlloos vond dat drie tekenaars waar veel geld, tijd en energie aan gespandeerd is door *Humanoïdes Associés* (de uitgeverij van Métal Hurlant) en die nu aan het doorbreken zijn, door een andere uitgeverij 'weggekaapt' werden.

De Buldog-reeks doet op het eerste gezicht sterk denken aan de beoogde sfeer van de Belgische strips uit de jaren vijftig. Gekartonneerde uitgaven, voorzien van schutbladen en een linnen rug, een lust voor het oog. Bij het lezen van de deeltjes kom je echter van een een koude kermis thuis want van tekstschrijven hebben genoemde Fransozen (nog?) geen kaas gegeten.

Luc Cornillon maakt het helemaal te bont in het album *Wrekende Diamanten*. Het boek gaat over 'n expeditie in de Atlantische Oceaan nabij Argentinië naar een tweede wereldoorlog gezonken Duitse U-boot, waarop zich de schat van Hitler zou moeten bevinden, ettelijke miljarden aan diamanten. Bij de boot aangekomen, die op de bodem van de oceaan ligt, blijkt dat een deel van de oorsponkelijke bemanning al zo'n vijftien jaar in de U-boot in leven is gebleven. Zonder ook maar enige

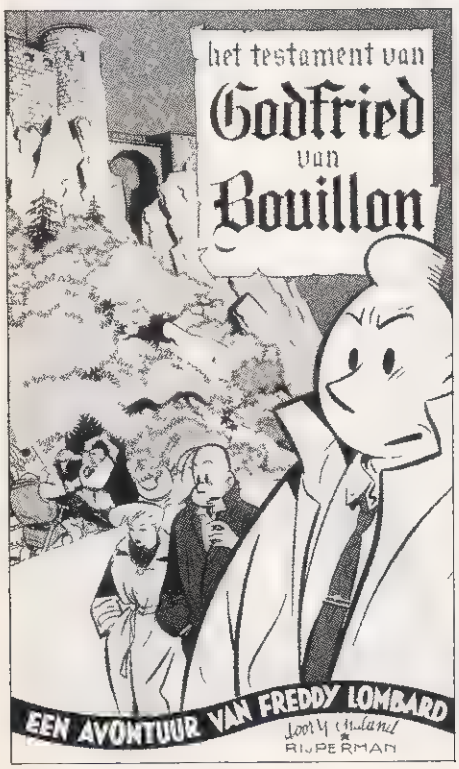

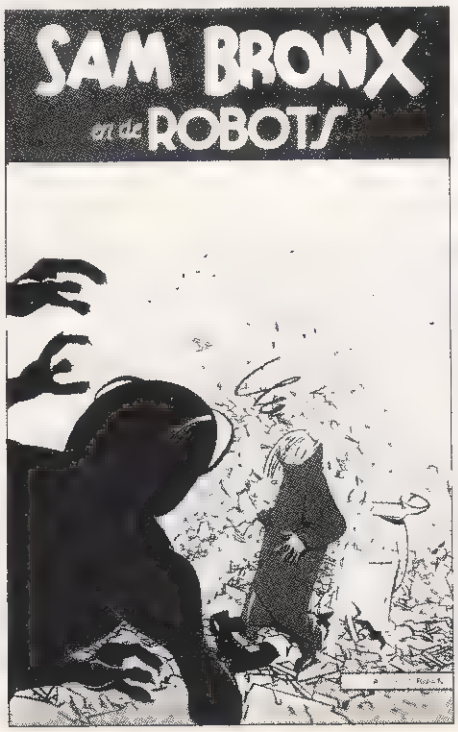

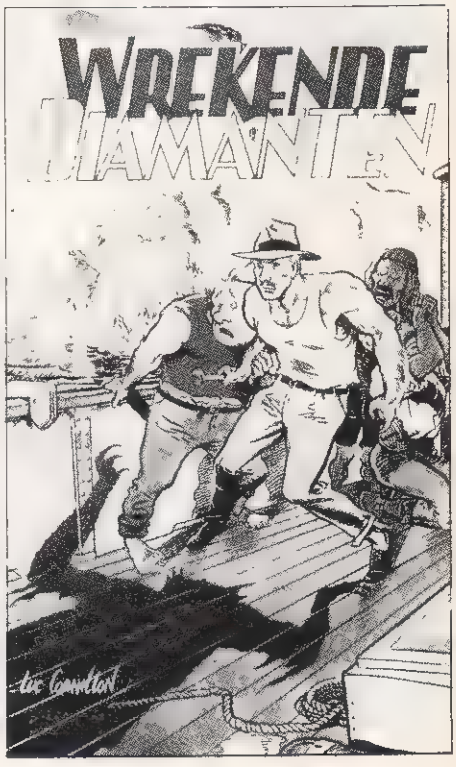

uitleg hoe het mogelijk is om 15 jaar op de bodem van de oceaan in een U-boot te verblijven, gaat het verhaal na een aantal pagina's als een nachtkaars uit, ondertussen nog even een dame tonend met hakenkruizen op haar tepels. Een verhaal dat beter zou passen in de *Hessa/Hyena*-achtige strippockets van de Vrijbuiter dan in de met veel ambitie opgezette Buldogreeks.

Het testament van Godfried van Bouillon van Yves Chaland is beduidend beter. Dit verhaal, dat een aantal maanden geleden in het tijdschrift Eppo gepubliceerd is, begint in de vijftiger jaren, waarna we door middel van een droom van hoofdpersoon *Freddy Lombard* naar de middeleeuwen teruggevoerd worden, naar het kasteel van Godfried van Bouillon, om vervolgens weer te eindigen in de twintigste eeuw wanneer Freddy ontwaakt. Mooie sfeervolle tekeningen, duidelijk geïnspireerd door Tillieux, maar helaas ook hier weer een niet al te sterk verhaal. Chaland zou een hele grote kunnen worden wanneer hij aan een goede tekstschrijver gekoppeld wordt.

Sam Bronx en de robots, van Serge Clerc, is het derde deel uit de Buldogreeks. Het is een science fiction verhaal van 16 pagina's. om het boek toch het volume van 32 pagina's te geven is met veel kunst en vliegwerk het 8-pagina's tellende verhaal *Moord in Megapolis* en een aantal titel- en blanco pagina's opgenomen. Hoewel het tekenwerk best de moeite waard is en het boekje in zwart-rood gedrukt is, wat aardig oogt, moet ook hier weer gezegd worden dat het verhaal eigenlijk nergens op slaat.

Jammer eigenlijk dat een serie, waar qua uitvoering de meeste zorg aan besteed is, naar beneden wordt gehaald door het ontbreken van goede verhalen. Hopelijk wordt dat niet het geval met de nieuwe titels die voorbereiding zijn.

Luc Cornillon – Wrekende diamanten.
Yves Chaland – Het testament van Godfried van Bouillon
Serge Clerc – Sam Bronx en de robots
Uitgeverij Paul Rijperman, prijs per deel *f* 12,90. ■

Postriptum

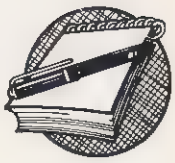

Stripschrift, Amst.

Utr., 23-4-'82

M.H.,

Hoera!, *4* pagina's nieuws inmiddels, daarmee 'gehoor aan de hartewens van een groot aantal lezers' gevend, de 'jongere lezers in de teenerleeftijd' naar ik aanneem. Als u daarmee hoopt de jeugd van de straat te houden, ik help het u wensen. Maar... wat is nieuws? Nieuws is dat Hergé vandaag is overleden en dat over drie maanden Stripschrift dit nieuwtje brengt.
Nieuws is over vier maanden voor het eerst te vernemen dat gister een album is verschenen. Zie, 2½ kolom voor een zekere 'P.H.F.' maar liefst. Wie is P.H.F.? In het kolofon heeft hij zich nog niet voorgesteld. Wat zijn de fixaties? Chronologisch: kabouters, land- en tuinbouw, werkboek, fietsen, Mary Tourtel-periode, educatieve stripmarkt, koken, reclame... Reklame? Aj, P. Hans Frankfurther!! Nee, geen mosterd erop juffrouw, dank u. Back to the sixties, Stripschrift, toen de kneuterigheid en het infantilisme stroopdik op die strippies lagen? – Ford, Sjaloom, Hervormd Nederland. Die 2½ kolom maken me dat ik me helemaal niet goed voel. Maar helemaal bij ben ik inmiddels weer wel.

Anton Hermus,
Postbus 19017, 3501 DA Utrecht

's-Gravenhage, 16 april 1982

Mijne heren,

tot mijn genoegen werd ik vorige week aangenaam verrast toen ik bij een bekende stripwinkel het eerste deeltje van de nieuwe reeks 'Rotman leeft! zag. Welk een uitstekende actie. Kapitein Klakkebos op leeuwenjacht, eindelijk uitgegeven zoals het hoort; eindelijk weer normaal leverbaar! Herinneringen uit mijn jeugd drongen zich aan mij op. Een prachtig verzorgde uitgave op het oude, vertrouwde oblong formaat, gedrukt op uitstekend papier en nog voor een redelijke prijs ook. Alleen jammer dat er geen bibliografische verantwoording vermeld staat. Toch weer niet perfect, maar goed, het is Apollo vergeven (een colofon ontbrak helaas eveneens).
Nadere informatie van de verspreider (Drukwerk, Amsterdam) leerde mij, dat als volgend deeltje de Apestreken van Bobby gepland staat. De vriendelijke heer die mij te woord stond bij Drukwerk liet echter niets los over de uitgever wat mij uiteraard nog nieuwsgieriger maakte naar deze weldoener van het Nederlandse beeldverhaal (Stelt U zich voor: het complete Rotmanoevre verzameld in dergelijke fantastische boekjes! Daar kan de stichting 'De trouwe lezer' een voorbeeld aan nemen!).
Wie is dat toch: Uitgeverij Apollo? Zit Hans Malta daar soms weer achter? Of is het wellicht Paul Rijperman, die tenslotte ook in 's-Gravenhage zetelt? Ik ben er nog niet achter, maar zoek verder en zal vinden!
Ik wil daarom eindigen met de oproep: kom Apollo! Maak U bekend, opdat U dit jaar nog de Stripschapprijs in ontvangst mag nemen, want die zult U voor dit initiatief zeker krijgen.

Inmiddels verblijvend,
met vriendelijke hoogachting,

Drs. J.D. Hollebrands
Roelofsstraat 55
2596 VL 's-Gravenhage ■

Boeken in 't kort

Jeff Lenburg. The encyclopedia of animated cartoon series, een uitgave van Arlington House Publishers, prijs ± f 75,— (D)

Het is werkelijk niet te geloven maar waar; ene Jeff Lenburg heeft (bijna) alle getekende t.v.-series en bioscoopshorts op en rijtje gezet. Hij vermeldt daarbij de datum van uitbreng, eventueel regisseur(s), filmmaatschappij, etc. terwijl dit wordt voorafgegaan met een omschrijving van de figuren. Grote klasse. Even ter verduidelijking: in de jaren dertig, veertig en vijftig (maar natuurlijk ook daarvoor en in mindere mate erna) werden shorts speciaal vervaardigd voor de bioscopen. Zij werden voor de hoofdfilm vertoond en meestal als extraatje in de bioscopen aangekondigd.

Tegenwoordig worden deze shorts gebundeld tot zgn. shows en/of specials en op t.v. vertoond.

Ook worden ze vaak verknipt tot zgn. nieuwe programma's. Eén van de grootste uitzuigers op dit gebied zijn o.m. de Walt Disney Productions, door constant dergelijk materiaal te hermonteren en zowel in de bioscoop als op de t.v. te laten rouleren.

Andere studio's daarentegen laten geheel nieuwe series vervaardigen, die speciaal voor de t.v. bestemd zijn. Als ik Heidi, Alleen op de wereld e.d. noem zal menigeen al een oprisping krijgen. Het is vnl. aan Duitse initiatieven te danken dat deze Japanse producten de markt werkelijk overspelen. Ook de laatst genoemde series worden uitvoerig behandeld in dit boek. Een goed lezer kan verder ook zien, dat men niet aarzelde om goedlopende series uit te melken tot en met. Neem Tom & Jerry. Hanna & Barbera (de makers van o.a. The Flinstones) maakten werkelijk puntgave exemplaren. Helaas besloten ze in de vijftiger jaren voor zichzelf te beginnen. M.G.M. (de producent) aarzelde niet Tom & Jerry door anderen te laten vervaardigen. Ze konden niet tippen aan de oude, goed gemaakte Hanna & Barbera filmpjes. Maar ja, commercie...

Ook wordt duidelijk dat in Amerika nogal eens ingehaakt wordt op bekende films etc. Men heeft niet geaarzeld om van b.v. Apenplaneet (een s.f. speelfilm serie) tekenfilms te laten maken.

Hoe die zijn is niet te zeggen, daar veel van het genoemde materiaal Nederland nooit bereikt heeft – en waarschijnlijk ook nooit zal bereiken.

Eén van de grootste Amerikaanse tekenfilmserieleveranciers is zonder meer de firma Hanna & Barbera. In de jaren veertig en vijftig stonden ze garant voor kwaliteit, en dat kan niet worden gezegd van hun recentere producties.

De kwantiteit gaat duidelijk voor de kwaliteit!

Uiteraard gaat dit boek ook mank aan kleine foutjes en incompleetheid. Zo heeft Bobbie een twaalf jarig jongetje als vriend! En men zal tevergeefs zoeken naar onze Hollandse producten Tom Poes, Dr. Snuggles en Barbapapa.

Maar een kniesoor die daar oplet, want de rijen gegevens met alle titels van Mickey, Donald, Tom & Jerry films en noem ze maar op, maakt veel goed.

Kortom een boek voor de echte liefhebber!

(Rein van Willigen).

Philippe Goddin; Paul Cuvelier. L'aventure artistique.
Magic-Strip, Brussel 1981. 64 pp., gecartonneerd, 100 FF. (D)

De laatste jaren is de belangstelling voor Paul Cuvelier flink toegenomen. Denk alleen maar aan de herdrukken van Corentin en Zilveren Vlam en het voor het eerst verschijnen van Epoxy in het Nederlands. Deze belangstelling gaat echter uitsluitend over Paul Cuvelier de striptekenaar. Zelf beschouwde hij deze activiteit echter zeker niet als zijn belangrijkste. Paul Cuvelier zag zich op de eerste plaats als artiest, als tekenaar en beeldhouwer en het is deze tweede zijde die in het boek van Goddin belicht wordt op een werkelijk schitterende manier. Behalve een korte biografische tekst geeft dit boek dan ook vele schetsen, tekeningen, aquarellen en olieverfschilderijen van Paul Cuvelier te zien. Vooral veel erotische werken van hem worden afgebeeld, waarbij de nadruk ligt op een reeks tekeningen van nog zeer jonge meisjes, die Cuvelier in de jaren vlak voor zijn dood gemaakt heeft. Het is de bedoeling van Goddin en Magic-Strip om uiteindelijk álle werken van Cuvelier te publiceren. Indien men deze plannen kan verwezenlijken, dan mag dit prachtige album beschouwd worden als het eerste in een rij die de lezer (of moet ik zeggen de kijker?) zeer veel plezier kan bezorgen.

(Bert Smit)

F'Murr, Le génie des Alpages, deel 6, Hi-Yo, c'est l'écho.
Dargaud, Paris 1981. Harde kaft, 47 pp., 27 FF. (A)

Een van de meest verwaarloosde figuren in Nederland uit de Franse stripwereld is wel F'Murr. Aan gebrek aan productiviteit bij F'Murr kan dit zeker niet liggen, want werk van hem verscheen al in Circus, A Suivre en Métal Hurlant, zijn serie 'Le génie des Alpages' wordt in Pilote gebracht en hij heeft meegewerkt aan het beroemde 'Le trombone illustré', de stripbijlage die gedurende korte tijd in de Franse Robbedoes verschenen is. Ook zijn er genoeg albums van hem op de markt (dit album is al het zesde in de reeks, bovendien zijn nog verkrijgbaar Porfirio & Gabriel uitgegeven door Futuropolis, Jehanne au pied du mur uitgegeven door Casterman en Tartine de clous uitgegeven door Dargaud).

Waarschijnlijk ligt deze verwaarlozing in Nederland aan de surrealistische trekken, die al zijn strips kenmerken en aan het niet gemakkelijke Frans dat hij gebruikt. Zo is er in 'Le génie des Alpages' sprake van sprekende schapen en honden, is het de hartewens van een schaap om te vliegen, spreken de bergen tegen elkaar, kunnen caramels voor de grootste verwikkelingen zorgen en verandert een schaap bij volle maan in een monster. De herder verwondert zich vaak over het gedrag van zijn kudde, maar het is steeds weer de herdershond die samenspant met de schapen. Het merkwaardige universum van F'Murr, waarin vaak figuren volledig uit hun verband d.w.z. uit hun tijd gehaald worden en in de strip gebruikt worden, stelt de criticus trouwens voor een moeilijke opgave.

Wil men namelijk de sfeer en de charme van F'Murr proeven, dan is een eenvoudige beschrijving niet voldoende. Alleen het laten zien van enkele avonturen kan inzicht in deze wereld verschaffen en dit schept natuurlijk grote moeilijkheden voor de criticus.

Een van de kenmerken van de strips van F'Murr is, dat ze letterlijk vaak op 2 nivo's vallen, d.w.z. dat op de achtergrond van afbeeldingen zich vaak

een tweede avontuur afspeelt. Aan deze voorkeur heeft de auteur trouwens zijn pseudoniem te danken: Hoffman heeft een verhaal geschreven 'Le chat Murr', waarin een kat zijn levensverhaal op de achterkant van een manuscript van een schrijver vertelt, hetgeen dankzij een vergissing van de drukker toch allebei gedrukt wordt.
Gevolg van de geheel eigen werkwijze van F'Murr is, dat men zijn verhalen ofwel volledig afwijst, ofwel geweldig bewonderd. Ik behoor tot de laatste categorie en ik hoop dat met mij velen F'Murr zullen lezen en waarderen.

(Bert Smit)

***De Medianen van Cymbiola*, Door Claude Renard en Francois Schuiten, Uitgeverij Arboris Haarlem. Prijs *f* 19,90 (A)**

De Medianen van Cymbiola is het eerste album van de twee Belgische tekenaars Francois Schuiten en Claude Renard dat in ons land verschijnt. Ze tekenen voor het blad Métal Hurlant en zijn in korte tijd in Frankrijk en België behoorlijk beroemd geworden. Hun verhalen zijn in het fantastische, science fiction-achtige genre, waarbij veel aan de lezer te raden wordt overgelaten.
Zo ook bij *De Medianen van Cymbiola*. Het verhaal speelt tijdens een beschaving voorafgaand aan die van ons en is gesitueerd in Zuid-Amerika. Een expeditie van bewoners uit de stad Cymbiola gaat op zoek naar de ruïne van een pyramide-achtig bouwwerk, om dit weer in de oude staat te gaan herstellen, zodat de mensheid wer de mogelijkheden terugkrijgt, die ze voor het verval van dit bouwwerk bezat. Wat die eigenschappen precies waren is niet duidelijk, maar vliegen is er één van. Als ze de ruïne ontdekt hebben gaan ze aan de slag. Tijdens het bouwen worden er steeds meer vreemde verschijnselen waargenomen: wolkenformaties bewegend vreemd, spiraalgewijs en er zijn eigenaardige zwermen vogels. Als ze uiteindelijk de laatste steen, een grote diamant, willen plaatsen, worden de nomaden, die in de omgeving van de ruïne wonen, geslagen met krankzinnigheid: ze doden de expeditie-leden en maken van het bouwwerk weer een ruïne.
Op twee-derde van het album, dat tot dan toe in zwart-wit is, zijn er opeens een aantal kleurenpagina's. Op de eerste kleurenpagina staat te lezen: 'Korte verklaring van enig in het verhaal voorkomende elementen'. Daarop volgt een tekstje met gebazel over spiralen als cyclische symbolen van vruchtbaarheid enz. Deze uitleg doet wat schoolmeester-achtig aan van de auteurs. Zijn ze soms bang dat de lezers het niet begrijpen? Die kleurenpagina's zijn overigens qua betekenis wel de onduidelijkste van het album. Zitten we hier weer in een beschaving vóór de de beschaving, waarin het voorafgaande speelt? Ze zijn wèl mooi.
De laatste zestien pagina's van het album spelen in het heden en vormen de epiloog. Deze epiloog maakt het boekje duidelijker, maar gelukkig wordt er nog veel aan de fantasie van de lezer zelf overgelaten.
Schuiten en Renard tekenen heel mooi, met potlood, waardoor veel zachte grijzen ontstaan. Het gedeelte in kleur is droom-achtig, in pasteltinten en suggereert veel.
De prijs van dit groot formaat hardekaft album is zeer redelijk en het is te hopen dat deze twee getalenteerde strip-makers nu ook Nederland gaan veroveren, want dat verdienen ze!

(HF)

Kamagurka – De Rimpelclub, uitgeverij De Harmonie-Kritak, *f* 12,50. (C)

De Rimpelclub, is dat een gezelligheidsvereniging voor ouden van dagen waar je zonder vlinderdas niet binnengelaten wordt? Nee, *De Rimpelclub* is de jongste bundeling strips van *Kamagurka,* een Belg. Goh, kunnen ze in België tekenen? Nou, bij het zien van deze uitgave is het antwoord duidelijk, nee, om nog maar te zwijgen over de teksten die in dit album staan. Bij het eerste plaatje begint het al goed: *'Als U deze tekening 15 minuten aandachtig bekijkt zal er een prachtige mop verschijnen'.* Na zo'n drie uur was er bij mij nog niets verschenen behalve een waas voor mijn ogen. Zou dit nu Belgische humor zijn? In het boek komen de meest vulgaire, banale en afsto... - *Ring... ring... hallo, ja daar spreek je mee... oh. Kamagurka, ben jij het... goh, hebben ze in België ook al telefoons?... ha ha... wat?... nee, 't was maar een grapje... niet zo leuk?... nou, eh... ja, dat heb ik ontvangen... nou, ik... wie?... wat zeg je?... met van die getatoeëerde armen en met van die kettingen aan hun broek... vrienden van je... nee, Kama, dat is niet nodig... je kent me toch... nee, echt, ik vind het een uitstekend boek, Kama... ja, prima, Kama tot ziens hoor...*

De Rimpelclub van jonge Belgische tekenvirtuoos *Kamagurka* staat vol aardige tekeningen, welke eerder in het tijdschrift Humo verschenen zijn. Op kritische wijze neemt Kamagurka onderwerpen als *Hoe zit de wereld in elkaar, De grote ziekten der mens, Geheime sekten* en *Miskende sporten* onder de loep. Doorspekt met van die typische Belgische humor is dit een van de aardigste uitgaven van de laatste tijd.

(P.d.R.)

Eric Hulsens/Gorik: *Sterke Jan.* Leuven (Uitg. Infodok) 1982. (Reeks: Blauwboekje nr. 1); 46 blz. in kleur. Prijs: *f* 18,— (B)

Sterke Jan is blijkens het titelblad een opnieuw bewerkt Vlaams sprookje en dat is het ook met een doeltreffende, onderhoudende en wonderlijke inhoud. Sterke Jan trekt met zijn twee broers de wijde wereld in. De oudere broers worden door een soort heerboer uitgebuit als knecht, waarna Sterke Jan – zijn naam eer aandoend – de heerboer naar de hel weet te transporteren. De onderdrukte knechten nemen diens macht en bezittingen over en zo is het kwade gestraft en iedereen gelukkig: een écht sprookje dus. Een verhaal vol humor, opgebouwd uit meest één losse plaat per bladzijde en uitgevoerd in bijzonder fraaie kleuren. Interessant en effektvol is de gebruikte tekentechniek. De tekeningen ogen als een facsimile van een met de ganzeveer op geschept papier en met waterverf ingekleurd origineel van eeuwen her. De lettering in een soort 16de eeuwse humanistische kursieven draagt bij tot die autenticiteit, maar zeker ook de knappe reproduktie van het origineel. *Sterke Jan* is uiteindelijk een kinderboek: maar dan wel voor kinderen die men verwennen wil. (Brok) ■

Nieuws

Nieuwsredaktie: Har Brok en Peter de Raaf (tel: 020 250975 of 010-519903).
Bijdragen voor deze rubriek in de vorm van folders, knipsels, recensie-exemplaren, fondslijsten, brieven enzovoorts graag naar het **redaktiesekretariaat, Postbus 15268, 1001 MG Amsterdam.**
De bijdragen in de Nieuwsrubriek zijn, voor zover niet door anderen ondertekend, samengesteld door de nieuwsredaktie.

ALGEMEEN

SJORS EN SJIMMIE

Van 5 juni tot 31 augustus vindt in het Maarten van Rossummuseum te Zaltbommel een tentoonstelling plaats over de meer dan 40-jarige stripkarrière van Sjors en Sjimmie. Er wordt onder andere origineel werk tentoongesteld van de tekenaars Frans Piët, Jan Kruis, Jan Steeman en Robert van der Kroft. Openingstijden dagelijks van 9.00 tot 16.30 uur, op zaterdag en zondag van 13.30 tot 16.00 uur. Inlichtingen bij de VVV Zaltbommel (tel. 04180-4650, b.g.g. 2546).

DAAR KOMEN DE RUSSEN

Daar komen de Russen op tekst van Jan en Piet Kroon en getekend door laatstgenoemde is een in eigen beheer uitgegeven stripalbum uit Utrecht. Keurig verzorgd zwart-wit werk voor de prijs van *f* 6,50 (44 blz.) in een oplage van 1000 stuks. De auteurs verspreiden hun album zelf, zodat men zich voor aanschaf het best kan wenden tot henzelve (Willem Barentszstraat 53 te 3572 PD Utrecht, tel. 030-718390). In Amsterdam is *Daar komen de Russen* te koop bij Lambiek, in Utrecht bij Blunder.

HERGÉ IN DE RUIMTE

Op 18 mei bereikte ons het volgende persbericht: Liefhebbers van beeldverhalen en van de ruimtevaart zullen er zich misschien een dag op kunnen beroemen stappen op 'Hergé' gezet te hebben. Inderdaad, 'Hergé' is sinds kort de naam van een kleine planeet gelegen ergens tussen Mars en Jupiter. Zo werd er door de 'Vereniging voor Sterrenkunde' beslist die een hulde heeft willen brengen aan de schepper van Kuifje die op 22 mei eerstkomend zijn 75e verjaardag viert. De meteoor werd op 9 augustus 1953 ontdekt door de astronoom Sylvain Arend. Een prettig toeval: datzelfde jaar publiceerde het weekblad Kuifje een van de meest beroemde avonturen van de jonge reporter... Mannen op de Maan!

DEN

Voor de prijs van *f* 29,90 ligt op dit moment een herdruk van Richard Corben's *Den* in de winkels, uitgegeven door uitgeverij *Espee*. Een vreemde zaak, want dit album zou in het najaar door uitgeverij *Semic Press* uitgegeven worden.
Jan de Rooij van Semic Press: *'Ja, dat vond ik ook vreemd. Ik liep op het Centraal Station en zag Den daar in de kiosk liggen. Ik wist niet beter dan dat wij dat boek zouden uitgeven en we hebben dus direkt kontakt opgenomen met Toutain.* (Spanjaard die de rechten van Corben's werk in Europa beheert red.) *Die was razend. Weliswaar had Espee toestemming gevraagd het boek te herdrukken maar er is hun meegedeeld dat dat niet kon omdat wij het boek zouden uitbrengen.'*
Luis Martinez van Semic Press: *'Het is piraterij wat Espee gedaan heeft. Bovendien hebben ze ook een poster van Corben bij het boek bijgevoegd, wat ook al niet mag. Toutain heeft een schadeclaim van $ 5000 dollar ingediend, maar daar schieten wij natuurlijk niet veel mee op, want voorlopig kunnen wij wel vergeten om Den uit te geven'.*
Het commentaar van Espee, geconfronteerd met de beschuldiging dat zij Den illegaal uitgegeven hadden was kort maar krachtig: *'Die woorden komen geheel voor rekening van Semic Press'.*
Op onze vraag waarom het boek er zo slecht uitziet (er is niet gebruik gemaakt van de originele films, maar de opnamen zijn gemaakt uit de eerste uitgave van Den, waardoor de tekeningen flets geworden zijn en de tekst moeilijk leesbaar) was het antwoord dat de films in Spanje zoekgeraakt zouden zijn. Een vreemde zaak daar de films weldegelijk beschikbaar zijn en indien een uitgever de rechten betaalt hij ook over de originele films kan beschikken.

BEELDSPRAAK

Op dit moment loopt bij de regionale dagblad-combinatie *De Gelderlander/De Nieuwe Krant* (oplage circa 165.000) in Arnhem en Nijmegen een promotiestrip van de Haagse tekenaar *Arthur Martens* en de Nijmeegse scenarist *Hans Kuitert*.
Deze strip, die weliswaar nadrukkelijk bedoeld is als promotiemiddel voor de krant, is toch zo vrij uitgevoerd dat er sprake is van een echte stripserie op de voorpagina van een krant. En dat is dan voor het eerst in de geschiedenis van media en strips, dat zoiets in Nederland gebeurt.
Verantwoordelijk voor de produktie van de strip is de *Stichting Uitgeverij Beeldspraak*. Deze stichting schept, zoals bekend, kansen voor debuterende tekenaars. De krantestrip in De Gelderlander/De Nieuwe Krant is de eerste schrede op dit terrein voor Beeldspraak. De kans dat de promotiestrip zal worden omgezet in een vaste dagstrip is groot.
Voor Beeldspraak is er in ieder geval reden te over om naast het blad *Talent* en het uitgeven van albums ook via dagbladen en andere media debuutkansen te scheppen voor Nederlandse striptekenaars.
Van de kant van de media is die be langstelling er wel, en Beeldspraak heeft dan ook meerdere tekenaars gevraagd dagstrips te ontwerpen. Filosofie achter dit alles is, dat het verbreden van het publicatieterrein de kansen voor debutanten alleen maar kan vergroten.

TALENT

Stichting Uitgeverij Beeldspraak zoekt Nederlandse tekenaars en/of scenaristen die willen meewerken aan het blad *Talent*.
De stichting, die het scheppen van debuutkansen voor stripmakers in Nederland hoog in het vaandel heeft, heeft de redactie-voering van het blad Talent overgenomen van uitgever Drukwerk.
Tekenaars die geïnteresseerd zijn kunnen contact opnemen met Beeldspraak, Lange Hezelstraat 113a, 6511 CG Nijmegen, tel. 080-226146.

GARFIELD

De Garfield-rage, die sinds 1980 in Amerika woedt, staat op het punt van doorbreken in Nederland. Zo denkt tenminste uitgeverij Loeb hierover na de suksesvolle uitgaven *Garfield* en *Garfield maakt carrière*, binnenkort vervolgd met *Garfield omvangrijker dan ooit* (125 Garfield-weekend-strips). In dat kader brengt Loeb de volgende Garfield-artikelen op de markt: *Garfield-agenda 1982/83* met 160 nieuwe Garfield-strips (*f* 17,50), zes *Garfield-posters* (35 × 52 cm: *f* 6,50 per stuk), zes *Garfield-wenskaarten* á *f* 2,50, 12 *Garfield-prentbriefkaarten* à *f* 1,—, *Garfield-pop* (groot *f* 55,—, klein *f* 35,—), *Garfield-mini-prikbord/pennebak* (*f* 19,50), *afwisbaar notitiebord met stift* (*f* 9,90), *miniatuurtje/potloodopzetter* (*f* 3,50), *opschrijfboekje met potlood* (*f* 6,90), *adressenboekje met potlood* (*f* 9,90), *ophangbaar memoblok met potlood* (*f* 9,90) en *papierclips* (per 5 *f* 5,95). Wie zijn Snoopy-kollektie kompleet heeft kan dus met frisse moed opnieuw aan de slag met Garfield!

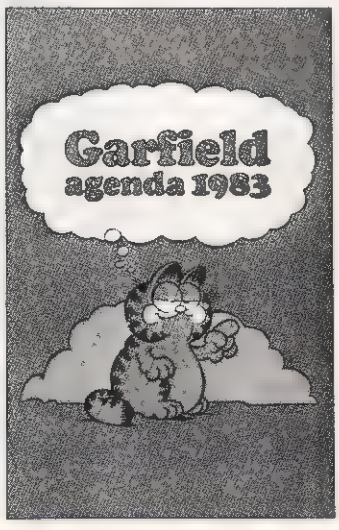

STRIP OP KRO-RADIO

In de nacht van 3 op 4 september van 24.00 tot 03.00 uur zal de KRO op Hilversum 1 een programma uitzenden omtrent het beeldverhaal. Donald Duck, Paulus de Boskabouter, Kuifje, Heer Bommel en Eric de Noorman zullen daarbij sprekend optreden bij monde van hun 'kenners', waarbij betreffende stemmen zo 'vervormd' zullen worden dat ze het karakter van de stripfiguur benaderen (Kuifje zal dus met 'n zachte g spreken, hoe raadt u het!). Daarnaast zal er in dit programma meer informatie over strips gegeven worden, muziek in verband met strips ten gehore gebracht worden en telefonische reakties zullen welkom zijn. Produktie en presentatie zijn in handen van Hans Wijnants en Piet Blom.

STRIPKERAMIEK

Stripwinkel Sjors, Scheffersplein 1 te Dordrecht, importeert uit Frankrijk een groot aantal in aardewerk uitgevoerde stripfiguren en -objecten. Zeer prijzig, dat wel, maar ook zeer bijzonder. Uit de strip Kuifje zijn figuren verkrijgbaar 11,5 tot

23,5 cm hoogte (van *f* 32,50 tot *f* 135,—). Daarnaast biedt Sjors Roze Panterkuriosa in aardewerkuitvoering en telefoontoestellen ingebouwd in de stripfiguren Snoopy, Mickey Mouse, Superman en Roze Panter. Vraag de speciale folder *Kuifje in Dordrecht* aan bij Sjors. Telefonisch: 078-142012.

DOEDELTJE

In *Het Vrije Volk* van woensdag 23 juni worden maar liefst drie kolommen gewijd aan een opmerkelijk vaderdaggebeuren. Een mevrouw had de krant het volgende meegedeeld: 'Afgelopen zaterdag ging onze zoon van 14 jaar de stad in om voor Vaderdag een cadeautje te kopen voor zijn vader. Komt hij thuis met een sex-stripboek van de kinderheld Lucky Luke. Dat had hij gekocht bij een winkel naast Ter Meulen, onder in de zogenaamde Berenkuil. Toen ik mijn zoon vroeg: "in welke sexshop heb je dat in hemelsnaam nu weer gekocht", antwoordde hij: "Helemaal geen sexshop, gewoon in een boekenwinkel." Kijk, ik ben echt niet zo onschuldig dat ik niet weet dat je boekjes hebt als Rosie, Candy en noem ze maar op en dat er mensen zijn die ze willen lezen en bekijken. Maar dat er nu volwassenen zijn die de kinderstripfiguren als Lucky Luke, Suske en Wiske en Kuifje zo verzieken en op deze manier de jonge kinderen proberen te bereiken, daar walg ik van." Na hier commentaar op gegeven te hebben en de bedrijfsleider van de betreffende boekhandel aan het woord te laten, besluit de schrijver van het artikel met 'Nog even en dan krijgen we ook nog een porno-cartoon van Heer Bommel samen met Tom Poes in dat hutje van juffrouw Doedel waar ze met z'n drieën een "doedeltje" maken.'

De krant gaat vervolgens verder met de berichtgevingen over de toestand in Libanon en de uitslagen van de wereldkampioenschappen voetbal en de genoemde boekhandel maakte in de daarop volgende dagen topomzetten met de sexparodieën.

PAKKETTEN

Bij *Vroom en Dreesman* liggen, zolang de voorraad strekt, op de boekenafdeling strippakketten in de aanbieding. Het *Strippakket voor jongens* bevat een Kuifje-special, 4× Conan, 4× Red Sonja en een super Donald Duck boek. Het *Vakantieleespakket voor meisjes* bevat 3 Kiss romans, 2 Tina pockets, een Kuifje-special en een superdik Tinaboek. Beide pakketten kosten *f* 8,95.

UITGEVERIJEN

DUPUIS

Eind juni zullen bij Dupuis de volgende albums gaan verschijnen: *De Katamarom* deel 11 – De afvallige. *Khena* en de *Katamarom* moeten een revolutie van een groep gedetineerde Melkvegers zien te voorkomen.

Debuut deel 3 – Ongelukkige liefdes. Op tekst van *Cauvin* laat de Fransman *Bercovici* o.a. Adam en Eva, Samson en Deliha en Romeo en Julia de revue passeren.

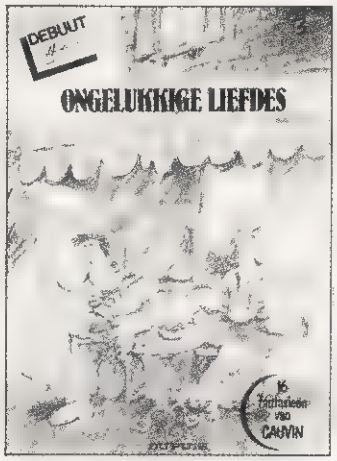

Jan Kordaat deel 5 – De Super Gamma-straal. *Jan Kordaat* en *Gerrit* komen weer voor hete vuren te staan. Een heruitgave, getekend door *Eddy Paape* en oorspronkelijk verschenen in 1954.

Ramtamtam en Kierikieli deel 5 – De Gorilla-sage. Avontuur in de jungle, waarbij *Ramtamtam* dit

maal een *vrouwelijke Ramtamtam* tegen het lijf loopt.

Snoesje deel 8 – Burokratz de Vampier. Dit keer drie korte verhalen van de hand van *Macherot*.

Alle vermelde Dupuis albums zullen *f* 6,25 gaan kosten.

OBERON

Week van 5 juli:

Bessie Turf deel 2 – Drie turven dik.

Archie deel 8 – Het teken van de Schorpioen. Ook in dit album opgenomen is het verhaal De goudkoorts van Abdul Krah.

Tom Poes deel 27 – De knokenpijp/Het weerkristal.

Week van 12 juli:

Billie Turf deel 23 – Haantje de voorste. Gelijktijdig met de verschijning van dit album gaat de nieuwste speelfilm rond het dikste studentje ter wereld in première.

Panda deel 2 – De Meesterklungel. Prijs *f* 5,25.

Auteurreeks deel 14 – Moebius: Arzach. Bizarre, mysterieuze verhalen zonder tekst. Hardcoveruitgave. Prijs *f* 10,50.

Week van 19 juli:

Jonathan Cartland deel 6 – De vloek van het water. Jonathan gaat op zoek naar de bronnen van het mysterieuze water.

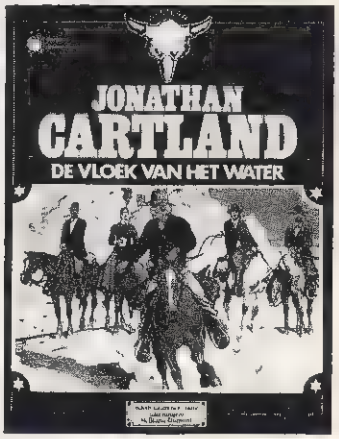

Tina Topstrip deel 43 – Mimi in Spanje. Prijs *f* 6,25.

Week van 26 juli:

De wondersloffen van Sjakie deel 6 – De X-Boys. Prijs *f* 6,25.

Grote daden van een kleine wolf deel 11 – Wolven, Wijsneuzen & Waaghalzen. De grote boze wolf blijft nu al 11 delen lang achter de biggetjes aan zitten.

Axel Moonshine deel 1 – De poor-

ten van de slaap. Science fiction avonturen door *Ribera* en *Godard*. In 1979 zijn de eerste twee delen uit deze serie reeds bij uitgeverij de Vrijbuiter verschenen. Hopelijk maakt Oberon deze keer de serie wèl af.
Alle vermelde albums zullen *f* 6,55 gaan kosten, tenzij anders vermeld.

BASTAARD
Bij uitgeverij Bastaard verscheen een sex-parodie op *Kuifje* onder de titel: *Een jonge reporter aan de rol*.

De uitgever van dit boekwerk vraagt zich in de aanbiedingsfolder af *'Wat zou er gebeuren als een stripfiguur, Kuifje bijvoorbeeld, eens een tijdje géén avonturen beleefde, maar gewoon thuis bij zijn vader en moeder zijn normale sexuele driften bevredigde?'* Het antwoord op deze vraag valt te lezen in dit 36 pagina's tellend boek dat voor *f* 8,95 in de winkels ligt. Van de sexparodie op Suske en Wiske, *De glunderende gluurder*, is inmiddels de derde druk verschenen, nu met gewijzigde omslag. Prijs *f* 8,95.
Verder moet binnenkort bij uitgeverij Bastaard verschijnen het album *Amsterdam onder water*, getekend door *Tunali*. Een onderaards meer onder Amsterdam, de derde wereldoorlog, een kernoorlog, kortom: een science fiction strip. Prijs *f* 8,95.

LOEB
Deze uitgeverij bracht de deeltjes 6, 7 en 8 uit de *Rechter Tie-serie* op de markt zodat het hele oeuvre van Rechter Tie-strips nu verkrijgbaar is. Deel 6 bevat de verhalen *Het lijk zonder hoofd* en *Moord in de vergrendelde kamer*, deel 7: *Het lijk onder de klok* en *De gouden munten* en deel 8: *De dode bruid, De antieke dolk* en *Het levende lijk*. Prijs per paperback *f* 19,50.

BELGIË
Bij onze zuiderburen zijn nieuw verschenen: *Bakelandt* deel 15 – De steen der wijzen (*f* 4,50); *Kiekeboe* deel 15 – Mysterie op Spell-Deprik (*f* 3,75) en twee nieuwe herdrukken uit de *Nero-reeks:* deel 48 - De juwelen van Gaga-Pan en deel 49 – De blauwe toekan. Prijs per deel *f* 3,50.

DRUKWERK
Deze firma importeerde voor de kooplustigen met veel geld twee portfolio's uit Frankrijk. *Paris-Fripon* van Jean-Claude Claeys (Whisky-Dreams) bevat 10 platen, is op groot formaat (41×52 cm), is verpakt in een fraai linnen map, gedrukt in een oplage van 1000 exemplaren, en kost ongeveer *f* 185,—. *Berlin, die Mauer*, getekend door Enki Bilal, bevat acht platen op groot formaat (30×40 cm), is geheel in kleur, genummerd en gesigneerd door de auteur en laat ons de Muur zien, getransformeerd tot een Bilal-bouwwerk, compleet met zijn eigen monsters. Prijs ongeveer *f* 250,—.

PANDA
Voor de komenden maanden staan bij deze uitgeverij de volgende boeken aangekondigd:
Bommelbibliografie 1983 door Hans Matla. Dit boek, dat ongeveer 200 bladzijden zal gaan tellen, bevat o.a.:
- Bibliografie van alle publikaties rond Heer Bommel en Tom Poes.
  Bommelcuriografie van films, TV, kalenders, briefkaarten enz.
- Ontwikkeling van de tientallen hoofdrolspelers in de Bommelstrips.
- Bommel- en Toonder-literatuuroverzicht.
- Titelregister op de Bommelverhalen.
- Bibliografieën van de publikaties van de andere Toonderstrips, zoals Koning Hollewijn en Wiebeline Wip, Panda en Joris Goedbloed, Kappie enz.

Ook worden in deze uitgave de handelsprijzen van de 'antieke' Toonderstrips opgenomen. Het geheel gaat zo'n *f* 29,50 kosten.
Paul Gillon/Roger Lecureux – *Wango*. Avonturen met kapitein Wango op de zeeën rond Singapore. 96 bladzijden, prijs *f* 32,50.

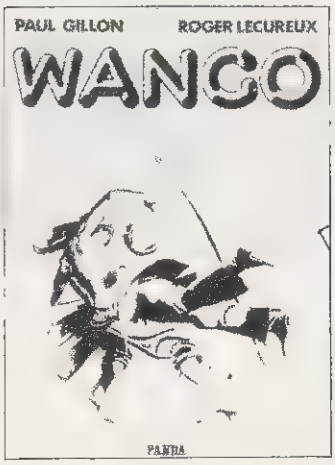

Paul Gillon – *Françoise* deel 1: Hoopstraat 13. Het Parijs van de jaren zestig met in de hoofdrol Françoise Morel. Deze strip heeft zo'n vijftien jaar in diverse kranten gestaan, dus het kan een lange reeks worden. Prijs *f* 6,55.

Hans Matla – *Stripkatalogus 1982/83*. Met ruim 11.000 titels, 8.000 foto's, register op auteur (900 namen), namen der uitgevers, jaartallen van publikatie en de handelsprijzen van de strips. Kortom: onmisbaar voor de verzamelaar. Prijs *f* 39,50.

Kresse Bibliofiel deel 1 – Ditto en de draak in de grot. Gebonden uitgave. Prijs *f* 34,50.

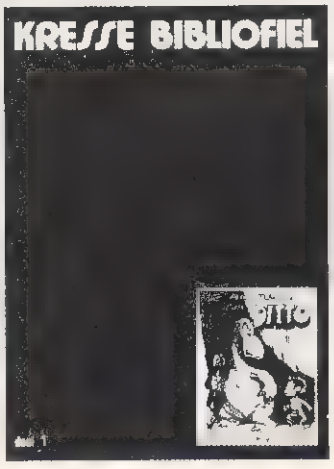

RIJPERMAN
Bij uitgeverij Paul Rijperman verscheen het vierde deel in de Buldogreeks, *De vreemde nacht van mijnheer Korb* door Bézian. Gekartonneerde uitgave, uitgevoerd in zwart/rood. Prijs *f* 12,90.
Bij dezelfde uitgeverij verscheen een luxe gekartonneerde uitgave, geheel in kleur, van *De held van Ardabhad* door Craenhals. Prijs *f* 29,90.

STRIPBLADEN

STRIPS
Strips is een nieuw Fries stripblad, geschreven in het Fries. Het is de bedoeling 4 nummers per jaar uit te brengen met origineel Fries stripwerk en redaktionele artikelen over vooral Friese strips. Het eerste nummer ziet er goed verzorgd uit en bevat stripwerk van het duo Harke Bremer en Jarich Hoekstra, die ooit de landelijke pers haalden met hun Friese Asterixvertaling, en duidelijk minder van kwaliteit Jacobus Dykstra, Henk Steen en Reitze Jonkman (van de Friese Suske en Wiske-vertaling), Fokke Wester en Hindrik Sijens. Het nummer bevat tevens een gedegen en kritisch artikel Piet Wijn. Abonnementsprijs *f* 16,— voor 4 nummers (postgiro 1806370 tnv. J. Schuitemaker, Flaaksikker 3, 9295 KV Westergeest).

CREATIEF
Nummer 2 van *Creatief*, tweemaandelijks tijdschrift voor creatieve amateurs, bevat amateurstripwerk van Tina Kouwenberg, Robert Goedman en Theo van Rossum en nauwelijks meer amateuristisch te noemen werk van Peter Erhardt. *Creatief* (20 bladzijden A-4, gestencild) kost 5 gulden per 3 nummers, over te maken op postgiro 4930645 ten name van 'Creatief' Theo van Rossum te Amsterdam. Losse nummers *f* 2,—. Het blad profileert zich ook in geschreven bijdragen, waarin o.a. het IKV-standpunt wordt uitgedragen.

KNUDDE
Knudde in Transsylvanië is de titel van het tweede nummer van *Knudde*. Meer over dit zo goed als geheel door Toon van Driel gevulde en vervaardigde blad heeft u kunnen lezen in ons vorige nummer. Het 25 bladzijden vullende titelverhaal werd speciaal voor liefhebbers van vampiers gemaakt. Samen met Jan van Haasteren vulde Toon dit nummer op met een aantal gags van *Sjaak en Oom Sjors, De Stuntels* en ook nog *Rokus... en de rest*. Voorts de niet te versmaden rubrieken Knuddepost, Nieuwe Rekords voor het Guinness-boek ('J.G. Bollodov uit Minsk heeft het rekord simultaanschaak gebracht op 847 partijen die hij wel alle verloor'), Spelersmarkt, enz. Prijs per nummer *f* 4,95 (kleur, 52 blz.).

DIVERSEN

Veel aktiviteiten in de tijdschriftenwereld deze zomer. We maakten in deze rubriek reeds melding van *Titanic* (Martin Lodewijk), *Rhaa Lovely* (Yendor) en *Stripblad* (Panda). Daar komen in september nog bij *Zwaar Metaal* (De nederlandse *Métal Hurlant*, uitgegeven door CentriPress) en *Campus* (een tijdschrift met o.a. de populaire strip uit Engeland: Judge Dredd, uitgegeven door Arboris). In het komende nummer van *Stripschrift* zullen wij uitgebreid aandacht besteden aan deze nieuwe bladen.

SIGNALEMENT

In het gratis verspreide tijdschrift *Welzijn*, het voorlichtingsblad van de ziekenfondsen, staan tegenwoordig strips van *Henk Kuijpers*. Het gaat hier om handleidingen bij veel voorkomende kwaaltjes. In het juni nummer behandelt hij *de insektensteek*.

INSEKTENSTEEK!
BZZZZZ...
BZZZZZ...
ha! dit is pas vakantie!
AU!
..ai! ..ik geloof dat één van mijn bijen iemand te pakken heeft gehad!
een bij heeft me gestoken!
..wat rot voor je ..doet het erg zeer?
hou je voet even stil!.. ik zie de angel zitten!
nou..'t gaat wel!
..meestal blijft de angel van de bij (met het gifblaasje) in de huid steken.. drück dat extra-gif niet onnodig onder de huid...
SCHRAAP MET UW NAGEL VOORZICHTIG DE ANGEL UIT HET WONDJE..
goed, middag.. misschien kan ik u helpen... u zult voor uw picknick wel geen azijn bij u hebben.. en dat helpt toch vaak het beste: EEN NATTE OMSLAG MET WAT AZIJN!
..zo.. een schone zakdoek, wat water en azijn.. en klaar is je natte kompres
..zie je wel.. het valt meestal erg mee.. een beetje pijn en een kleine zwelling.. maar ja.. heleemaal onschuldig is het nou ook niet altijd! ..ik hoorde laatst nog van een wespesteek op het strand... gewoón een wesp bij een blikje fris.. en....
AU!
in uitzonderingsgevallen reageert het lichaam veel te heftig op insektensteken – met netelroos bijvoorbeeld of een dik gezicht.. benauwdheid of zelfs een sterke bloeddrukdaling...
..onderschat zo'n uitzondering niet! ROEP ZO SNEL MOGELIJK EEN DOKTER!.. die man op het strand, daar waren ze net nog op tijd bij.... en nou laat hij in het ziekenhuis zijn allergie uitzoeken, want dat wil hij geen tweede keer!
?
POLITIEPOST
..en dit is voor jou jongedame... als bewijs dat mijn bijen ook nog wel wat anders kunnen dan steken!

De Stripschappagina

MEDEDELINGEN, BERICHTEN & AANBIEDINGEN

Het Stripschap
Postbus 11335,
1001 GH Amsterdam

Strip-3-Daagse

De Strip-3-daagse, onder de titel Flaterfestijn, vindt plaats op 17, 18 en 19 september 1982 in het Turfschip te Breda. Door de grote drukte in de afgelopen jaren voelen veel leden zich onder de voet gelopen. Om tegemoet te komen aan de wens tot rustig vaarwater zal op vrijdag 17 september van 13.00-16.00 uur van start worden gegaan met de conventie 'Parodie of Plagiaat'. Een deskundig forum (juristen, auteursrechtkundigen, uitgevers) zal dit actuele vraagstuk in de stripwereld grondig behandelen. Een unieke gelegenheid voor de leden van Het Stripschap zich te mengen tussen de professionals van het stripvak. Want voor leden en professionals geeft juist deze dag een serieuze kijk op de stripwereld.
Conventieboek en tentoonstelling zullen dat ondersteunen. De ledenservicestand zal rustig te benaderen zijn en mogelijk is een blik te werpen op de opbouw van de stripboekenbeurs.
Voor het eerst op vrijdagavond zal om 18.00 uur het 'grote' publiek massaal toegang krijgen als de stripboekenbeurs van start gaat. Begeleid door film- en videovoorstellingen, striptheatershow, gevolgd door gewone en Amerikaanse stripveilingen zet de Strip-3-Daagse stevig in. Zaterdag en zondag hebben hun karakter reeds gevestigd. Ieder zin of haar weg naar datgene wat hij of zij aantrekkelijk vindt. We begeleiden de leden naar één van de meer dan 1000 striptassen.
Franquin, als eregast van de stad Breda, duikt regelmatig op voor interviews door het publiek. Flaters worden om de klip-klap geslagen. Meer dan 70 andere binnen- en buitenlandse striptekenaars bewijzen hun eigen kwaliteiten. Het programma voor die dagen voorziet in de uitreiking van de Stripschapprijs 1982. Theater, film, video-beams met live tekenwerk en gesprekken, Stripschappenningen, een met stripboeken afgeladen stripboekenbeurs, een complete stripruilbeurs, een amateurbladenhoek, tentoonstellingen, vloergebeurens, het speciale kinder-strip-speel-centrum etc.
Het wordt Strip-3-dimensionaal.

P.S. Leden kunnen op vertoon van hun stripmaatschapskaart door de gewone ingang naar binnen zonder in die héél lange rij te gaan staan.

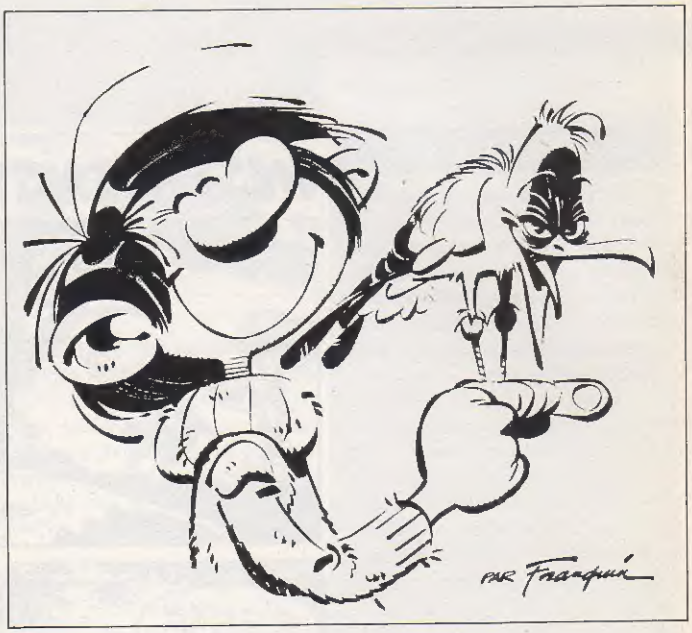

(Advertentie)

NEDERLANDSE STRIPVERZAMELAARS GEVRAAGD!

Belgische Stripruilbeursagenda

Zat. 11 september 1982 **12e BELGISCHE STRIPDAG**	85e R.B.
Zat. 9 oktober 1982	86e R.B.
Zat. 13 november 1982	87e R.B.
Zat. 11 december 1982	88e R.B.

Organisatie: "De Belgische Stripclub"
Schrijven: t.a.v. de Hr. K. Driesen (voorz.)
Postbus 32
2030 Antwerpen

Shoe

ROZ'S ROOST
IK VRAAG ME AF OF ROZ' KOFFIE STERK GENOEG IS.
PROBEER DE LEPELTEST, PERFESSER
DOE JE LEPELTJE IN DE KOFFIE EN ALS JE HET EIND NOG KAN ZIEN...
... IS HET PRECIES GOED.
MACNELLY 12/31
NIETS LEKKERDER DAN EEN NACHTELIJK HAPJE!
SOMMIGE DINGEN SMAKEN VEEL BETER IN HET DONKER...
EEN WITTE BONEN-SANDWICH ZOU IK NIET DOOR DE KEEL KUNNEN KRIJGEN BIJ DAGLICHT.
MACNELLY 1/3
HALLO?... DE PERFESSER?... NEE... SORRY, HIJ ZIT EVEN VAST.
EDITOR
TRASH
JA, HIJ VERVANGT ZIJN SCHRIJFMACHINE-LINT.
EDITOR
MACNELLY 1/4
Geachte Redaktie, Ik vind dat er teveel geweld is op T.V.
EDITOR
Ouders moeten opletten waar hun kinderen naar kijken, en bij teveel geweld verbieden te kijken
MACNELLY 1/1
Ik heb myn zoon gezegd, dat als hij nog één keer naar de Hulk kijkt, ik zijn botten breek.

STRIPWINKELGIDS

'PLATENBAR-STRIPWINKEL LEO'

Lange Kerkstraat 32
4461 JJ Goes, telefoon 01100-13194

STRIPWINKEL GUUST

In- en verkoop van stripverhalen

Torenpassage Breda, tel. 076-134153.
Geopend: maandag: 13.00-18.00 uur. Di t/m za: 11.00-18.00 uur. Donderdag tot 21.00 uur.

de Jacobijn

JACOBIJNESTRAAT 10
HAARLEM
TEL. 023-320782
ÉÉRSTE HAARLEMSE STRIPWINKEL!

DE LEKTUURHAL

*GESPECIALISEERD IN STRIPS

LEEUWARDEN o/d KELDERS 10 05100-30756
HARTJE SHEEK NWE BURGSTR. 3 05150-15510
HEERENVEEN DRACHT 100 05130-25092

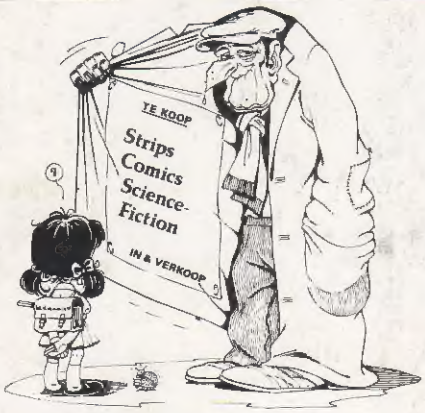

Stripwinkel Fantastic Visions
Goudsesingel 44 3011 KC Rotterdam
Tel.010-331710

RICHARD
Rombout-Hogerbeetsstraat 78,
Amsterdam, tel. 020-842923.

STRIP ANTIQUARIAAT + STRIPGALERIE PANDA

Frederikstraat 955-959
2514 LJ 's-Gravenhage,
telefoon 070-635950*
geopend di t/m vr van 12 tot 6 uur; zaterdag van 11 tot 5 uur

BLUNDER

In- & Verkoop van STRIPBOEKEN
Oude Gracht 203 (hoek Haverstraat)
Utrecht - 311461

LAMBIEK
Kerkstraat 78, Amsterdam,
telefoon 020-267543

Nu ook een
STRIPSPECIAALZAAK
in Vlissingen
met de meest uitgebreide kollektie strips, ook Frans-Engelstalige.

GRAMM. STRIPS 76
DE STRIPWINKEL
Paul Krugerstraat 146-148
4381 WK Vlissingen, 01184-17054

Antiquariaat Nillco
oude strips en boeken

Nieuwlandstraat 25, Tilburg
013-431229 – 3 min. v. station
di.-wo.-vr. 12-6, do. 12-9, zat. 11-5

Stripwinkel 'Ombrosius' Amsterdam
Oostenburgergracht 69, 020-224680
Gesp. in stripweekbladen.
Molukkenstraat 86, 020-945969
gesp. in Ned. en Eng. Comics
Ook een uitgebreid Antiquariaat.

STRIPWINKEL DUMPIE
Nieuwe Rijn 18, Leiden, tel. 071-126404
BESLIST DE GOEDKOOPSTE MET ANTIQUARISCHE PRIJZEN!!
(meestal niet meer dan 60% van de katalogus prijs)

DE NOORMAN

lange hezelstr113 nymegen 071-226146

heuvelstr 103-4 tilburg 013-358319

Broerenstraat 4,
Arnhem, tel. 085-431398
P.G. Hermans

STRIP- EN LECTUURSHOP/ SHOPPINGCENTER
Oudegracht 136, hoek Vinkenburgstraat
Utrecht, telefoon 030-334357
De grootste in Utrecht

Boektiek 37
Zeestraat 37, Beverwijk, telefoon 02510-23113
Openingstijden maandag tot vrijdag 10 tot 6 uur, zaterdag 10 tot 5 uur.

STRIPWINKEL SJORS

SCHEFFERSPLEIN, DORDRECHT
078-142012
DAGELIJKS GEOPEND VAN 11.00 UUR TM 17.30 UUR
ZATERDAGS DE GEHELE DAG
IN & VERKOOP VAN STRIPVERHALEN
TEVENS ANTIQUARIAAT.